S. FREUD

Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΖΩΗΣ

ΓΚΟΒΟΣΤΗΣ

S. FREUD

Η ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΖΩΗΣ

ΑΙ ΠΑΡΑΔΡΟΜΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΑΙ ΠΑΡΑΔΡΟΜΑΙ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ μητρική μας γλῶσσα κατὰ τὸν λόγον καὶ τὴν συνδιάλεξιν δὲν ὑπόκεινται, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν λήθην. Ἐν τούτοις συνηθέστατα παρατηρεῖται κατὰ τὴν χρῆσιν των μία ἄλλη διαταραχή, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «παραδρομαὶ τῆς γλώσσης». Αἱ παραδρομαὶ τῆς γλώσσης, αἱ ἐκδηλούμεναι εἰς τὸν φυσιολογικὸν ἄνθρωπον, φαίνονται ὡς εἶδος προδρόμου φάσεως τῶν «παραφασιῶν», αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται εἰς παθολογικὰς περιπτώσεις.

Εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος αὐτοῦ δύναμαι νὰ προβῶ ὑπὸ εὐνοϊκωτάτους ὅρους, δεδομένου ὅτι δύναμαι νὰ στηριχθῶ ἐπὶ μιᾶς ἐργασίας ὑπὸ τὸν τίτλον : «Παραδρομαὶ τῆς γλώσσης καὶ σφάλματα ἀναγνώσεως», δημοσιευθείσης τὸ 1895 ὑπὸ τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ, τῶν ὁποίων ἐν τούτοις αἱ ἀπόψεις ἀφίστανται πολὺ τῶν ἰδικῶν μου. Ὁ ἕτερος τῶν συγγραφέων, εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ὀφείλεται ἡ ἐκπόνησις τῆς ἐν λόγῳ ἐργασίας εἶναι γλωσσολόγος καὶ γλωσσολογικαὶ ἔρευναι τὸν παρεκίνησαν νὰ ἐξετάσῃ τοὺς κανόνας εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκεινται αἱ παραδρομαὶ τῆς γλώσσης. Ἤλπιζεν ὅτι ἐκ τῶν κανόνων αὐτῶν θὰ ἠδύνατο νὰ καταδείξῃ τὴν ὕπαρξιν «ψυχικοῦ τινος μηχανισμοῦ συνδέοντος καὶ συνδυάζοντος καθ' ὅλως ἰδιαίτερον τρόπον τοὺς φθόγγους μιᾶς λέξεως, μιᾶς προτά-

σεως ἢ καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς λέξεις» (σελ. 10).

Οἱ συγγραφεῖς ἀρχίζουν μὲ μίαν κατάταξιν τῶν παραδρομῶν τὰς ὁποίας συνέλεξαν. Ἡ κατάταξις αὕτη γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει καθαρῶς περιγραφικῶν κριτηρίων, καὶ αἱ παραδρομαὶ διακρίνονται εἰς *ἀναστροφὰς* (*π.χ. Μῆλος τῆς Ἀφροδίτης ἀντὶ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου*)· *πρωθύστερα καὶ ἐπιδράσεις λέξεως ἢ τμήματος λέξεως ἐπὶ τῆς προηγουμένης λέξεως* (Vorklang) π. χ. es war mir auf der S c h w e s t... auf der Brust so S c h w e r· τὸ ὑποκείμενον ἤθελε νὰ εἴπῃ: «εἶχον εἰς τὸ στῆθός μου τέτοιο βάρος»· ἀλλ' εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν ἡ λέξις schwer (βαρὺς) ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς λέξεως Brust (στῆθος) καὶ τὴν μετέτρεψεν εἰς (Schwest)· *μετηχήσεις*, ἐπίδρασις μιᾶς λέξεως ἐπὶ τῶν ἑπομένων λέξεων (Nachklang) (π. χ. ich fordere sie a u f, a u f das Wohl unseres Chefs a u f z u s t o s s e n· σᾶς καλῶ νὰ *κλονίσετε* τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀρχηγοῦ μας. Τὸ ὀρθὸν θὰ ἦτο: σᾶς καλῶ νὰ *πίετε* (zu stossen ὄχι aufzustossen) ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἀρχηγοῦ μας)· *μολύνσεις* (π.χ. er setzt sich auf den H i n t e r k o p f κάθηται ἐπὶ τοῦ αὐχένος). Ἡ φράσις αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν ἑξῆς δύο φράσεων: er setzt sich den Kopf auf (σηκώνει τὸ κεφάλι) καὶ: er stellt sich auf die Hinterbeine (σηκώνεται εἰς τὰ πισινὰ πόδια)· *ἀντικαταστάσεις* (π. χ. ich gebe die Präparate in den B r i e f k a s t e n (θέτω τὰ παρασκευάσματα εἰς τὸ γραμματοκιβώτιον) ἀντί: B r ü t k a s t e n (εἰς τὸν ἐπωαστικὸν κλίβανον). Εἰς τὰς κατηγορίας αὐτὰς οἱ συγγραφεῖς προσθέτουν καί τινας ἄλλας δευτερευούσης σημασίας (καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ὀλιγώτερον χαρακτηριστικάς). Εἰς τὴν κατάταξίν των δὲν ἐξετάζουν ἐὰν ἡ παραμόρφωσις, ἡ μετάθεσις, ἡ συνένωσις κτλ. ἀφοροῦν φθόγγους μιᾶς λέξεως, συλλαβὰς ἢ λέξεις μιᾶς προτάσεως.

Διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ποικιλίας τῶν παραδρομῶν

τὰς ὁποίας παρετήρησεν, ὁ Μέριγκερ παραδέχεται ὅτι οἱ διάφοροι φθόγγοι τῆς γλώσσης ἔχουν διάφορον ψυχικὴν ἀξίαν. Καθ' ἣν στιγμὴν νευροῦμεν τὸν πρῶτον φθόγγον μιᾶς λέξεως, τὴν πρώτην λέξιν μιᾶς προτάσεως, τὸ ἐρέθισμα κατευθύνεται πρὸς τοὺς ἑπομένους φθόγγους, τὰς ἑπομένας λέξεις, καὶ τὰ σύγχρονα αὐτὰ ἐρεθίσματα, ἀλληλοεπηρεαζόμενα, προκαλοῦν μεταξύ των μεταβολὰς καὶ παραμορφώσεις. Τὸ ἐρέθισμα ἑνὸς φθόγγου μὲ μεγάλην ψυχικὴν ἔντασιν προτρέχει τοῦ ὀλιγώτερον σημαντικοῦ φθόγγου ἢ παραμένει μετ'αὐτὸν καὶ τὸν μεταβάλλει, δημιουργοῦν πρωθύστερον ἢ μετήχησιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν ποῖοι εἶναι οἱ σημαντικώτεροι φθόγγοι μιᾶς λέξεως. Ὁ Μέριγκερ φρονεῖ ὅτι «ἐὰν θέλῃ τις νὰ μάθῃ ποῖος ἐκ τῶν φθόγγων μιᾶς λέξεως ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ψυχικὴν ἔντασιν, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τὸν ἑαυτόν του ὅταν ζητῇ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του λησμονηθεῖσαν λέξιν, π.χ. ἓν ὄνομα. Πρῶτος ἀνευρίσκεται ὁ φθόγγος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρὸ τῆς λήθης εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ἔντασιν (σελ. 160). Οἱ σημαντικώτεροι λοιπὸν φθόγγοι εἶναι ὁ ἀρχικὸς φθόγγος τῆς ριζικῆς συλλαβῆς, ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως καὶ τὸ τονούμενον φωνῆεν ἢ τὰ τονούμενα φωνήεντα (σελ. 162).

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὀφείλω νὰ διατυπώσω μίαν ἀντίρρησιν. Ἀδιάφορον ἐὰν ὁ ἀρχικὸς φθόγγος μιᾶς λέξεως ἀποτελῇ ἢ ὄχι ἓν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων της, δὲν εἶναι ἀκριβὲς ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἀνακαλεῖται εἰς τὴν μνήμην· κατὰ συνέπειαν ὁ κανὼν τὸν ὁποῖον διατυπώνει ὁ Μέριγκερ δὲν εἶναι ἀληθής. Ὅστις παρατηρεῖ τὸν ἑαυτόν του, καθ' ἣν στιγμὴν ἀναζητεῖ λησμονηθὲν ὄνομα, νομίζει συχνὰ ὅτι εἶναι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσῃ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ ἄρχεται ἀπὸ ἓν ὡρισμένον γράμμα. Ἀλλ' εἰς τὰς ἡμίσεις τῶν περιπτώσεων ἡ βεβαιότης αὐτὴ ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη. Φρονῶ μάλιστα ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

στον λέγομεν ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ἀρχικοῦ γράμματος ἓν ἄλλο λανθασμένον. Εἰς τὸ παράδειγμά μας Signorelli δὲν ἀνευρίσκετο εἰς τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα οὔτε ὁ ἀρχικὸς φθόγγος οὔτε αἱ οὐσιώδεις συλλαβαί· μόνον αἱ δύο ὀλιγώτερον οὐσιώδεις συλλαβαί, τὸ elli, ἀνευρίσκοντο εἰς τὸ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὄνομα Botticelli. Διὰ νὰ ἀποδείξωμεν πόσον τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα παραμελοῦν τὸν ἀρχικὸν φθόγγον τῆς λησμονηθείσης λέξεως, θὰ ἀναφέρωμεν τὸ ἑξῆς παράδειγμα : μίαν ἡμέραν μοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τοῦ κρατιδίου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὸ γνωστότερον μέρος εἶναι τὸ ***Μοντεκάρλο***. Τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἀνεπόλησα ἦσαν : ***Πεδεμόντιον***, ***'Αλβανία***, ***Μοντεβίδεο***, ***Κολικό***. Τὸ ***'Αλβανία*** ἀντεκατεστάθη ἀμέσως διὰ τοῦ Montenegro (Μαυροβούνιον) καὶ τότε παρετήρησα ὅτι ἡ συλλαβὴ ***Μοντ*** ὑπῆρχεν εἰς ὅλα τὰ ἐξ ὑποκαταστάσεως ὀνόματα πλὴν τοῦ τελευταίου. Εἶναι πλέον εὔκολον, ἐκκινῶν ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκηπος 'Αλβέρτου, νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ ὄνομα τοῦ λησμονηθέντος κρατιδίου ***Μονακό***. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὄνομα ***Κολικό***, ἀπομιμεῖται μέχρι τινὸς τὴν ἀλληλοδιαδοχὴν τῶν συλλαβῶν καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ λησμονηθέντος ὀνόματος.

'Εὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ φαινόμενα τῶν παραδρομῶν τῆς γλώσσης διέπονται ἀπὸ μηχανισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν μηχανισμὸν τῆς λήθης τῶν λέξεων, ἡ ἐξήγησίς των καθίσταται εὔκολος. 'Η διαταραχὴ τοῦ λόγου ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται διὰ παραδρομῆς, δύναται ἐν πρώτοις νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν πρόωρον ἢ καθυστερημένην δρᾶσιν ἄλλου μέρους τοῦ λόγου ἢ ἄλλης ἐννοίας περιεχομένης εἰς τὴν πρότασιν ἢ εἰς τὸ σύνολον τῶν προτάσεων τὰς ὁποίας ἐκφράζει τις. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν ὅλα τὰ προαναφερθέντα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἔργου τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ, ἐξ ἄλλου ὅμως

ἡ διαταραχὴ δύναται νὰ συμβῇ κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν προκαλέσαντα τὴν λήθην εἰς τὸ παράδειγμα Signorelli, ἡ διαταραχὴ δηλαδὴ δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς ἐπιδράσεις εὑρισκομένας ἔξω τῆς λέξεως, τῆς φράσεως ἢ τοῦ συνόλου τοῦ λόγου, δύναται νὰ προκληθῇ ὑπὸ στοιχείων τὰ ὁποῖα ὁ ὁμιλῶν δὲν προτίθεται νὰ ἐκφράσῃ καὶ τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν συνείδησιν δι' αὐτῆς ταύτης τῆς διαταραχῆς. Αἱ δύο αὗται κατηγορίαι ἔχουν τοῦτο τὸ κοινόν : ὅτι ὁ ἐρεθισμὸς τῶν δύο στοιχείων εἶναι ταυτόχρονος. Διαφέρουν ὅμως μεταξύ των διότι εἰς τὴν μίαν τὸ προκαλοῦν τὴν διαταραχὴν στοιχεῖον εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς λέξεως, τῆς προτάσεως ἢ τῆς σειρᾶς τῶν προτάσεων εἰς δὲ τὴν ἄλλην ἐκτὸς αὐτῶν. Ἡ διαφορὰ δὲν φαίνεται ἀρκετὰ μεγάλη καὶ τείνει τις νὰ δεχθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, προκειμένου νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα ἐπὶ τῆς συμπτωματολογίας τῶν παραδρομῶν. Εἶναι ἐν τούτοις προφανὲς ὅτι μόνον αἱ περιπτώσεις τῆς πρώτης κατηγορίας μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν μηχανισμοῦ συνδέοντος μεταξύ των τοὺς φθόγγους καὶ τὰς λέξεις καὶ καθιστῶντα δυνατὴν τὴν ἀλληλεπίδρασίν των καὶ τὴν ἀμοιβαίαν των ἀλλοίωσιν· αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἐξάγεται ἐκ τῆς καθαρῶς γλωσσολογικῆς μελέτης τῶν παραδρομῶν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως εἰς τὰς ὁποίας ἡ διαταραχὴ προκαλεῖται ἀπὸ στοιχεῖον ξένον πρὸς τὴν πρότασιν ἢ τὸ σύνολον τῶν ἐκφερομένων προτάσεων, προέχει ἡ ἀναζήτησις αὐτοῦ τοῦ στοιχείου καὶ τότε πρέπει νὰ ἐξετασθῇ κατὰ πόσον ὁ μηχανισμὸς τῶν τοιούτων διαταραχῶν δύναται νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ καὶ αὐτὸς τοὺς πιθανοὺς κανόνας τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γλώσσης.

Θὰ ἦτο ἄδικον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Μέριγκερ καὶ ὁ Μάϋερ δὲν διέκρινον τὴν δυνατότητα τῆς δημιουργίας διαταραχῶν τοῦ λόγου κατόπιν «πολυπλόκων

ψυχικῶν ἐπιδράσεων», στοιχείων ξένων πρὸς τὴν λέξιν, τὴν πρότασιν ἢ τὴν σειρὰν τῶν ἐκφερομένων προτάσεων. Δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ διαπιστώσουν ὅτι ἡ θεωρία ἡ ὁποία ἀποδίδει εἰς τὰς λέξεις ἄνισον ψυχικὴν ἀξίαν δὲν ἐφηρμόζετο οὐσιαστικῶς εἰμὴ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν φθογγικῶν διαταραχῶν, ὡς καὶ εἰς τὰ πρωθύστερα καὶ τὰς μετηχήσεις. Ὅταν ὅμως αἱ διαταραχαὶ τῶν λέξεων δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναχθοῦν εἰς διαταραχὰς τῶν φθόγγων, ὅπως π.χ. συμβαίνει εἰς τὰς ἀντικαταστάσεις καὶ τὰς μολύνσεις τῶν λέξεων, ἀνεζήτησαν καὶ αὐτοὶ ἄνευ προκαταλήψεως τὴν αἰτίαν τῶν παραδρομῶν ἔξω τοῦ λόγου καὶ ἀνέπτυξαν τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν δι' ὡραιοτάτων παραδειγμάτων. Ἀναφέρω τὴν ἑξῆς περικοπήν :

.... «Ὁ Ρ. ὁμιλεῖ περὶ μεθόδων, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ὡς «γουρουνοκαμώματα» (Schweinereien). Προσπαθεῖ ὅμως νὰ ἐκφρασθῇ μὲ μεγαλυτέραν μετριοπάθειαν καὶ ἀρχίζει : «Dann sind aber Tatsachen zu V o r s c h w e i n gekommen». Ἤθελε νὰ εἴπῃ : «Dann sind aber Tatsachen zu V o r s c h e i n gekommen» («Ἀπεκαλύφθησαν τότε γεγονότα...»). Ὁ Μάϋερ καὶ ἐγὼ εἴμεθα παρόντες καὶ ὁ Ρ. ἐπεβεβαίωσεν ὅτι ἐκφέρων τὴν τελευταίαν αὐτὴν φρᾶσιν εἶχε κατὰ νοῦν τὰ «γουρουνοκαμώματα». Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ Vorschein καὶ Schweinereien ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς δευτέρας λέξεως ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τὴν ὁποίαν ἐπέφερε».

(Σελ. 73) «Ὅπως εἰς τὰς μολύνσεις, ἔτσι, καὶ πιθανῶς ἀκόμη περισσότερον, εἰς τὰς ἀντικαταστάσεις, αἱ «κυμαινόμεναι» ἢ «νομαδικαὶ» εἰκόνες λέξεων παίζουν σημαντικὸν ρόλον. Ἂν καὶ εὑρίσκονται ἔξω τῆς συνειδήσεως, προσεγγίζουν πολὺ εἰς αὐτήν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ δράσουν ἀποτελεσματικῶς. Ὑπεισέρχονται εἰς τὴν πρότασιν χάρις εἰς τὴν ὁμοιότητά των πρὸς ἓν οἱονδήποτε στοι-

χεῖον της, καὶ προκαλοῦν μίαν παρέκκλισιν ἢ ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς ἀλληλοδιαδοχῆς τῶν λέξεων. Συχνὰ αἱ «κυμαινόμεναι» ἢ «νομαδικαὶ» εἰκόνες λέξεων εἶναι,ὡς ἐλέχθη, ὑπολείμματα προσφάτως περατωθέντων λόγων (ἀναδρομικαὶ δράσεις).

(Σελ.97) «Ἡ παρέκκλισις ἐξ ὁμοιότητος καθίσταται δυνατὴ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν συνείδησιν ἀναλόγου λέξεως ***ἡ ὁποία δὲν ἐπρόκειτο νὰ προφερθῇ.*** Τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὰς ἀντικαταστάσεις. Ἐλπίζω ὅτι αἱ μεταγενέστεραι ἔρευναι θὰ ἐπιβεβαιώσουν τοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους διετύπωσα. Πρὸς τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνάγκη ὅταν τὶς ὁμιλῇ νὰ γνωρίζωμεν καλῶς ***πᾶν ὅ,τι ἐσκέφθη καθ' ἣν ὥραν ὁμίλει*** (1). Ἰδοὺ σχετικῶς μία χαρακτηριστικὴ περίπτωσις. Ὁ κ. Λ. ὁμιλῶν διὰ μίαν γυναῖκα καὶ θέλων νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ τὸν ἐφόβιζε (sie würde mir Furcht einjagen), χρησιμοποιεῖ ἀντὶ τῆς λέξεως einjagen, τὴν λέξιν einlagen, ἡ ὁποία ἔχει τελείως διάφορον σημασίαν. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τοῦ j διὰ τοῦ l μοῦ φαίνεται ἀνεξήγητος. Ἐφιστῶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Λ. ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπαντᾷ ἀμέσως: «Τὸ λάθος μου προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὅταν ὡμίλουν ἐσκεπτόμην ὅτι «δὲν θὰ ἤμην εἰς θέσιν,κλπ.» (...ich wäre nicht in der Lage)».

«Ἄλλη περίπτωσις. Ἐρωτῶ τὸν Π. φὸν Σ. τί γίνεται ὁ ἀσθενής του ἵππος. Μοῦ ἀπαντᾷ: «Ja, das d r a u t... dauert vielleicht noch einen Monat». («Αὐτὸ ἴσως κρατήσει ἕνα μῆνα ἀκόμη»). Ἡ λέξις draut μὲ r μοῦ φαίνεται ἀνεξήγητος, διότι τὸ r τῆς ὀρθῆς λέξεως dauert δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ παρομοίαν ἀλλοίωσιν. Ἐφιστῶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου τὴν προσοχὴν τοῦ Π. φὸν Σ. ὁ ὁποῖος μοῦ ἐξηγεῖ ἀμέσως ὅτι ἐσκέπτετο ὅτι: αὐτὸ εἶναι μία θλιβερὰ ἱστορία» (das ist eine t r a u r i g e Geschichte). Ἔχει

---

(1) Ἡ ὑπογράμμισις ἰδική μου.

λοιπὸν κατὰ νοῦν δύο ἀπαντήσεις, αἱ ὁποῖαι συνεπτύχθησαν εἰς μίαν, τῇ μεσολαβήσει δύο λέξεων (τὸ draut προέρχεται ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ dauert καὶ τοῦ traurig)».

Ἡ θεωρία τῶν «νομαδικῶν» εἰκόνων λέξεων, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν συνείδησιν καὶ δὲν εἶναι προωρισμέναι νὰ διατυπωθοῦν εἰς λόγους, καὶ ἡ ἐπιμονὴ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναζητήσεως ὅλων τῶν διαλογισμῶν οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁμιλίας, προσεγγίζουν προφανῶς τὴν θεωρίαν τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ πρὸς τὴν ψυχανάλυσιν. Καὶ ἡμεῖς ἀναζητοῦμεν τὰ ὑποσυνείδητα ὑλικά, καὶ τὰ ἀναζητοῦμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀκολουθοῦμεν μακροτέραν ὁδόν, ἀφοῦ δὲν φθάνομεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ στοιχείου τοῦ προκαλοῦντος τὴν διαταραχὴν παρὰ διὰ μέσου πολυπλόκου συνειρμοῦ ἰδεῶν ἀρχίζοντες ἀπὸ τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἀναπολεῖ τὸ ὑποκείμενον ὅταν τὸ ἐρωτῶμεν.

Σταματῶ πρὸς στιγμὴν εἰς μίαν ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν ἰδιορρυθμίαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀποδεικνύουν καὶ τὰ παραδείγματα τοῦ Μέριγκερ. Κατὰ τὸν συγγραφέα, μία λέξις, τὴν ὁποίαν δὲν εἴχομεν τὴν πρόθεσιν νὰ προφέρωμεν, κατορθώνει νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν συνείδησιν διὰ μιᾶς παραμορφώσεως, ἑνὸς μικτοῦ σχηματισμοῦ, ἑνὸς συμβιβασμοῦ (μολύνσεως), μόνον χάρις εἰς τὴν ὁμοιότητά της πρὸς μίαν λέξιν τῆς προφερομένης προτάσεως : lagen—jagen· dauert—traurig· Vorschein—Schwein.

Εἰς τὸ βιβλίον μου ὅμως «Ἡ Ἑρμηνεία τοῦ Ὀνείρου», [1] κατέδειξα τὴν συμβολὴν τῆς ἐξεργασίας τῆς συμπυκνώσεως, εἰς τὴν μετατροπὴν τῶν λανθανουσῶν ἰδεῶν τοῦ ὀνείρου εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν ἔκδηλον περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου. Μία

---

[1] Die Traumdeutung, Λειψία καὶ Βιέννη, ἔκδ. 1900 καὶ 1919.

οίαδήποτε ὁμοιότης μεταξὺ τῶν πραγμάτων ἢ τῶν προφορικῶν παραστάσεων δύο στοιχείων τῶν ὑποσυνειδήτων ὑλικῶν παρέχει ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τρίτης παραστάσεως, μικτῆς ἢ κατὰ συμβιβασμόν. Ἡ τρίτη αὕτη παράστασις ἀντικαθιστᾷ εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου τὰ δύο στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπετελέσθη καὶ λόγῳ τῆς διττῆς αὐτῆς καταγωγῆς της ἐμφανίζεται συχνὰ μὲ ἀντιφατικὴν ἰδιότητα. Ὁ σχηματισμὸς μολύνσεων καὶ ἀντικαταστάσεων κατὰ τὰς παραδρομὰς ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συμπυκνωτικῆς αὐτῆς ἐξεργασίας, ἡ ὁποία τόσον σπουδαῖον ρόλον παίζει εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ὀνείρων.

Εἰς ἓν ἐκλαϊκευτικόν του ἄρθρον («Νόϋε Φράϊε Πρέσσε», 23 Αὐγούστου 1900) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πῶς γίνονται αἱ παραδρομαὶ τῆς γλώσσης», ὁ Μέριγκερ τονίζει τὴν πρακτικὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχουν εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις οἱ ἀντικαταστάσεις λέξεων, ἰδίως ὅτε μία λέξις ἀντικαθίσταται δι' ἄλλης ἐχούσης τὴν ἀντίθετον ἀκριβῶς ἔννοιαν. «Δὲν ἐλησμονήθη ἀκόμη ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ὁ πρόεδρος τῆς αὐστριακῆς βουλῆς ἐκήρυξε πρό τινος τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδριάσεως: «Κύριοι, εἶπε, διαπιστῶ ὅτι τόσοι βουλευταὶ εἶναι παρόντες καὶ κατὰ συνέπειαν ***λήγει*** ἡ συνεδρίασις». Ὁ γενικὸς γέλως ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη τὴν δήλωσιν αὐτὴν ἔκαμε τὸν πρόεδρον νὰ ἀντιληφθῇ ἀμέσως τὸ σφάλμα του καὶ νὰ τὸ διορθώσῃ. Ἡ λογικωτέρα ἐξήγησις τῆς περιπτώσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἑξῆς: ἐνδομύχως ὁ πρόεδρος ***ηὔχετο*** νὰ δυνηθῇ τέλος νὰ κηρύξῃ τὴν λῆξιν τῆς συνεδριάσεως αὐτῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἀνέμενε τίποτε καλόν· διὰ τοῦτο ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν ἰδέα ἐξεφράσθη ἐν μέρει, ὡς συχνάκις συμβαίνει εἰς τὴν δήλωσίν του, καὶ εἶπε «λήγει» ἀντὶ «ἄρχεται», τὸ ἀντίθετον δηλαδὴ ἀπὸ ὅ,τι προετίθετο νὰ εἴπῃ. Πολυάριθμοι παρατηρήσεις μὲ ἔπεισαν ὅτι ἡ ἀντικατάστα-

σις μιᾶς λέξεως ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου της εἶναι συνηθέστατον φαινόμενον. Αἱ ἀντίθετοι λέξεις εἶναι στενῶς συνδεδυασμέναι εἰς τὴν γλωσσικήν μας συνείδησιν, εὑρίσκονται εἰς πολὺ γειτονικὰς περιοχὰς καὶ εὐκολώτατα ἡ μία ὑπενθυμίζει τὴν ἄλλην.

Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ μὲ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Μέριγκερ ἀπέδειξεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ προέδρου, ὅτι ἡ παραδρομὴ κατὰ τὴν ὁποίαν μία λέξις ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου της ὀφείλεται εἰς ἐνδόμυχον ἀντίστασιν κατὰ τοῦ νοήματος τῆς φράσεως τὴν ὁποίαν θέλομεν ἢ ὀφείλομεν νὰ ἐκφέρωμεν. Ἕνα ἀνάλογον μηχανισμὸν ἀνεύρομεν κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ παραδείγματος aliquis, ὅπου ἡ ἐνδόμυχος ἀντίστασις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς λήθης τοῦ ὀνόματος καὶ ὄχι διὰ τῆς ἀντικαταστάσεώς του ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου του. Θὰ παρατηρήσωμεν ἐν τούτοις, πρὸς ἐξήγησιν τῆς διαφορᾶς αὐτῆς, ὅτι δὲν ὑπάρχει λέξις παρουσιάζουσα πρὸς τὸ aliquis τόσον σαφῆ ἀντίθεσιν ὡς ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν λέξεων «ἄρχεται» καὶ «λήγει» καὶ θὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ λέξις «ἄρχεται» εἶναι τόσον κοινή, ὥστε ἡ λήθη της ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς ἐξαιρετικὸν γεγονός.

Τὰ τελευταῖα παραδείγματα τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ δεικνύουν ὅτι αἱ διαταραχαὶ τοῦ λόγου αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα παραδρομαὶ τῆς γλώσσης δύνανται νὰ προκληθοῦν εἴτε ἐκ φθόγγων καὶ λέξεων τῆς ἐκφερομένης προτάσεως ἐνεργούντων κατὰ πρωθύστερον ἢ διὰ μετηχήσεως εἴτε ἐκ λέξεων μὴ ἀνηκουσῶν εἰς τὴν πρότασιν, ξένων πρὸς αὐτὴν καὶ ***τῶν ὁποίων ἡ διέγερσις δὲν ἐκδηλοῦται εἰμὴ μόνον διὰ τῆς δημιουργίας τῆς παραδρομῆς***. Ἤδη θέλομεν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐὰν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν τῶν παραδρομῶν ὑπάρχῃ σαφὴς διαφορὰ καί, ἐὰν ὑπάρχῃ, ποῖα χαρακτηριστικὰ θὰ ἐπιτρέψουν εἰς ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν εἰς μίαν δεδομένην περίπτωσιν,

ἐὰν αὕτη ἀνήκῃ εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν κατηγοριῶν τούτων. Εἰς τὸ ἔργον του «*Ψυχολογία τῶν λαῶν*» (Völkerpsychologie, Α΄ τόμ., 1ον μέρος, σελ. 371 κ.ἑ. 1900), ὁ Βούντ, ἀναζητῶν τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ ἡ ἐξέλιξις τοῦ λόγου, ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὰς παραδρομὰς καὶ διατυπώνει περὶ αὐτῶν μερικὰς σκέψεις τὰς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ παρίδωμεν. Κατὰ τὸν Βούντ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οὐδέποτε λείπει ἀπὸ τὰς παραδρομὰς καὶ τὰ ἀνάλογα φαινόμενα, εἶναι ὡρισμέναι ψυχικαὶ ἐπιδράσεις. «Εὑρισκόμεθα ἐν πρώτοις πρὸ ἑνὸς θετικοῦ συντελεστοῦ συνισταμένου εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ αὐθόρμητον παραγωγὴν φθογγικῶν καὶ λεκτικῶν συνειρμῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῶν ἐκφερομένων φθόγγων. Ἐκτὸς τοῦ θετικοῦ τούτου συντελεστοῦ ὑπάρχει καὶ εἷς ἀρνητικὸς συντελεστής, συνιστάμενος εἰς τὴν κατάργησιν ἢ τὴν χαλάρωσιν τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς προσοχῆς καὶ συμβάλλων εἰς τὴν παραγωγὴν παραδρομῶν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων συντελεστῶν, δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ποικιλοτρόπως: ἕνας φθόγγος δύναται νὰ ἐκφωνηθῇ προώρως ἢ νὰ ἀναπαραγάγῃ τοὺς προηγηθέντας φθόγγους· ἕνας φθόγγος ἐκφερόμενος συνήθως δύναται νὰ παρεμβληθῇ μεταξὺ ἄλλων φθόγγων· ἢ τέλος λέξεις ὅλως ἄσχετοι πρὸς τὴν πρότασιν, συνδεόμεναι ὅμως πρὸς τοὺς φθόγγους τοὺς ὁποίους θέλει τις νὰ ἐκφέρῃς, δύνανται νὰ προκαλέσουν διαταραχὰς τῶν φθόγγων αὐτῶν. Οἱοιδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι οἱ τρόποι τῆς ἐκδηλώσεως, ἡ διαφορὰ των ἀφορᾷ μόνον τὴν κατεύθυνσιν καὶ ἀσφαλῶς τὴν εὐρύτητα τῶν παραγομένων συνειρμῶν, ὄχι ὅμως καὶ τὸν γενικόν των χαρακτῆρα. Εἴς τινας περιπτώσεις μετὰ μεγάλης δυσκολίας δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν εἰς ποίαν κατηγορίαν πρέπει νὰ κατατάξωμεν μίαν δοθεῖσαν διαταραχὴν καὶ διερωτᾶταί τις ἐὰν δὲν θὰ προσηγγίζαμεν περισσότερον εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀποδίδοντες

τὴν διαταραχὴν αὐτὴν εἰς τὴν σύγχρονον καὶ συνδεδυασμένην δρᾶσιν πολλῶν αἰτίων, *κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιπλοκῆς τῶν αἰτίων* (¹) (σελ. 380 καὶ 381).

Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ Βοὺντ μοῦ φαίνονται ἀπολύτως δικαιολογημέναι καὶ διδακτικώταται. Θὰ ἔπρεπε μόνον, κατ' ἐμέ, νὰ τονισθῇ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι κάμνει ὁ Βούντ, τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ θετικὸς συντελεστὴς ὁ εὐνοῶν τὴν παραδρομήν, ἡ ἐλευθέρα δηλαδὴ ἐξέλιξις τῶν συνειρμῶν, καὶ ὁ ἀρνητικὸς συντελεστής, ἡ χαλάρωσις δηλαδὴ τῆς ἀντιστάσεως τῆς προσοχῆς, ἐνεργοῦν πάντοτε σχεδὸν συγχρόνως εἰς τρόπον ὥστε οἱ δύο οὗτοι συντελεσταὶ ἀποτελοῦν δύο ἰδιαιτέρους παράγοντας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου· ἀκριβῶς ἐπειδὴ χαλαροῦται ἡ ἀντίστασις τῆς προσοχῆς, ἢ ἀκριβέστερον χάρις εἰς τὴν χαλάρωσιν αὐτήν, ἐκδηλοῦται ἡ ἐλευθέρα ἐξέλιξις τῶν συνειρμῶν.

Μεταξὺ τῶν παραδειγμάτων παραδρομῶν, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσα ὁ ἴδιος, μετὰ δυσχερείας ἀνευρίσκω ἐλάχιστα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ διαταραχὴ τοῦ λόγου δύναται ν' ἀναχθῇ μόνον εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Βοὺντ ἀποκαλεῖ «ἐπίδρασιν ἐξ ἐπαφῆς φθόγγων». Πάντοτε σχεδὸν ἀνευρίσκω πλὴν τῆς ἐξ ἐπαφῆς ἐπιδράσεως, καὶ μίαν διατάραξιν πηγάζουσαν *ἔξω* τῶν λόγων τοὺς ὁποίους θέλομεν νὰ προφέρωμεν καὶ τὸ προκαλοῦν τὴν διατάραξιν στοιχεῖον ἀποτελεῖται εἴτε ἐκ μιᾶς μόνον ἰδέας, ἡ ὁποία παρέμεινεν ὑποσυνείδητος καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τῆς παραδρομῆς, μὴ δυναμένη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ νὰ ἐπαναφερθῇ εἰς τὴν συνείδησιν εἰμὴ μετὰ ἐπίμονον ἀνάλυσιν, εἴτε ἐκ γενικωτέρου ψυχικοῦ κινήτρου, ἀντιτιθεμένου εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐκφερομένων λόγων.

α) Διασκεδάζω βλέπων τὸν ἀστεῖον μορφασμόν, τὸν ὁποῖον κάμνει ἡ κόρη μου δαγκάνουσα ἕνα μῆ-

---

(¹) Ἡ ὑπογράμμισις ἰδική μου.

λον, καὶ θέλω νὰ τῆς ἀπαγγείλω τοὺς ἑξῆς στίχους:

Der A f f e gar possierlich ist,
Zumal wenn er vom A p f e l frisst

(Τίποτε ἀστειότερον ἀπὸ πίθηκον ποὺ τρώγει μῆλον).

Ἀλλ' ἀρχίζω: Der Apfe...Τοῦτο φαίνεται ὡς μόλυνσις τοῦ Affe διὰ τοῦ Apfel (σχηματισμὸς διαμέσου λέξεως) ἢ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρωθύστερον, ὡς πρόωρος χρῆσις τῆς λέξεως Apfel, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐκφωνηθῇ μετ' ὀλίγον. Ἀκριβέστερον ὅμως φαίνεται τὸ ἑξῆς: εἶχον ἤδη ἀρχίσει πρὸ ὀλίγου τὴν ἀπαγγελίαν τῶν στίχων, χωρὶς νὰ κάμω παραδρομήν. Τὴν παραδρομὴν ἔκαμα ὅτε ἐπανέλαβον τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ἐπανέλαβον διότι ἡ κόρη μου πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπηυθυνόμην, ἦτο ἀπησχολημένη μὲ ἄλλα πράγματα καὶ δὲν μὲ ἤκουσε. Ἡ ἐπανάληψις αὐτή, καθὼς καὶ ἡ ἀνυπομονησία μου νὰ τελειώσω τοὺς στίχους πρέπει ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὰ αἴτια τῆς παραδρομῆς μου, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς παραδρομὴ ἐκ συμπυκνώσεως.

β') Ἡ κόρη μου λέγει: γράφω εἰς τὴν κυρίαν Σρέζιγκερ (ich schreibe der Frau Schresinger). Ἀλλ' ἡ ἐν λόγῳ κυρία λέγεται Σλέζιγκερ. Ἡ παραδρομὴ αὕτη ὀφείλεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν τάσιν τὴν ὁποίαν ἔχομεν νὰ ἁπλουστεύωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἄρθρωσιν τῶν φθόγγων καὶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτὴν περίπτωσιν τὸ «λ» τοῦ ὀνόματος Σλέζιγκερ ἦτο δυσπρόφερτον κατόπιν ὅλων τῶν προηγηθέντων «ρ» (ich schreibe der Frau). Ὀφείλω ὅμως νὰ προσθέσω ὅτι ἡ κόρη μου ἔκαμε τὴν παραδρομὴν αὐτὴν ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν προηγουμένως παραδρομήν μου (Apfe ἀντὶ Affe). Ἀλλ' αἱ παραδρομαὶ εἶναι ἐξαιρετικῶς μεταδοτικαί, ὡς καὶ ἡ λήθη ὀνομάτων, ὡς παρετήρησαν καὶ οἱ Μέριγκερ

καὶ Μάϋερ. Δὲν ἠμπορῶ νὰ δόσω καμμίαν ἐξήγησιν εἰς τὴν ψυχικὴν αὐτὴν μεταδοτικότητα.

γ)«Μαζεύομαι σὰν σουγιᾶς» (...wie ein Taschenmesser), θέλει νὰ μοῦ εἴπῃ μία ἀσθενής μου κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμερησίας θεραπείας της. Ἀντὶ ὅμως νὰ εἴπῃ Taschenmesser προφέρει Tassenmescher, ἀντιστρέφουσα οὕτω τὴν σειρὰν τῶν φθόγγων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἐκ τῆς δυσχερείας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ προφορὰ τῆς λέξεως. Ὅταν ἐφιστῶ τὴν προσοχήν της ἐπὶ τῆς παραδρομῆς, μοῦ ἀπαντᾷ ἀμέσως: «Μοῦ ἐξέφυγε ἐπειδὴ καὶ σεῖς πρὸ ὀλίγου εἴπατε Ernscht». Πράγματι τὴν εἶχον ὑποδεχθῆ μὲ τὰς λέξεις: «Σήμερον τὰ πράγματα θὰ εἶναι σοβαρὰ (Ernst), διότι ἦτο ἡ τελευταία ἐπίσκεψίς της, προτοῦ ἀναχωρήσῃ πρὸς παραθερισμόν· ἀλλὰ χάριν ἀστεϊσμοῦ ἐπρόφερα Ernscht ἀντὶ Ernst. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας, ἡ ἀσθενὴς ἔκαμε νέας παραδρομὰς καὶ τέλος ἀντιλαμβάνομαι ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῆς μιμήσεως, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἰδιαιτέρους λόγους νὰ προσέχῃ ὑποσυνειδήτως ὄχι τὴν λέξιν Ernst (σοβαρός), ἀλλὰ τὸ ὄνομα Ernst (Ἐρνέστος) (1).

δ) «Εἶμαι τόσον συναχωμένος, ὥστε δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀνασάνω ἀπὸ τὴν μύτην», θέλει νὰ εἴπῃ ἡ ἰδία ἀσθενής. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ εἴπῃ ὀρθῶς: «durch die Nase atmen»(νὰ ἀνασάνω ἀπὸ τὴν μύτην), λέγει κατὰ παραδρομήν: «durch die A s e n a t m e n». Εὑρίσκει

---

(1) Ὡς ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω βραδύτερον, εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὑποσυνειδήτων σκέψεων ἐπὶ τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ τῶν κατ' αὐτῆς προφυλακτικῶν μέτρων. Διὰ τῶν λέξεων: «Μαζεύομαι σὰν σουγιᾶς», τὰς ὁποίας ἐπρόφερε ἐνσυνειδήτως ἐν εἴδει παραπόνου, ἤθελε νὰ περιγράφῃ τὴν στάσιν τοῦ ἐμβρύου ἐντὸς τῆς μήτρας. Ἡ λέξις Ernst, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησα, τῆς ὑπενθύμισε τὸ ὄνομα S Ernst, τοῦ γνωστοῦ καταστήματος τῆς **Καιρντνερστράσσε** τὸ ὁποῖον πωλεῖ προφυλακτικὰ κατὰ τῆς ἐγκυμοσύνης.

ἀμέσως τὴν ἐξήγησιν τῆς παραδρομῆς αὐτῆς. «Παίρνω κάθε μέρα τὸ τρὰμ εἰς τὴν ὁδὸν Hasenauerstrasse καὶ σήμερα τὸ πρωΐ, ἐνῷ τὸ ἀνέμενον, ἐσκέφθην ὅτι ἐὰν ἤμην Γαλλίς, θὰ ἐπρόφερα Asenauerstrasse (χωρὶς h), διότι οἱ Γάλλοι δὲν προφέρουν ποτὲ τὸ h εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς λέξεως». Κατόπιν μοῦ ὁμιλεῖ δι' ὅλους τοὺς Γάλλους τοὺς ὁποίους ἐγνώρισε καὶ μετὰ πολλοὺς δαιδάλους ἰδεῶν ἐνθυμεῖται ὅτι εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἔπαιξεν εἰς τὸ ἔργον «Kurmärker und Picarde» τὸν ρόλον τῆς Πικαρδῆς, καὶ ὡς ἐπέβαλλεν ὁ ρόλος της, ὡμίλησε τὴν γερμανικὴν μὲ λάθη. Τὴν σειρὰν ταύτην τῶν ἀναμνήσεων τὴν προεκάλεσε τὸ τυχαῖον γεγονὸς τῆς διαμονῆς ἑνὸς Γάλλου εἰς ἓν δωμάτιον τῆς οἰκίας της. Οὕτω ἡ ἀναστροφὴ τῶν φθόγγων φαίνεται ὡς ἀποτέλεσμα διαταραχῆς προκληθείσης ὑπὸ ὑποσυνειδήτου ἰδέας ἀνηκούσης εἰς ὅλως ξένον σύνολον.

ε΄) Ἀπολύτως ἀνάλογος εἶναι ὁ μηχανισμὸς τῆς παραδρομῆς μιᾶς ἄλλης ἀσθενοῦς, ἡ ὁποία, θέλουσα νὰ ἀναπαραγάγῃ μίαν μακρυνὴν παιδικήν της ἀνάμνησιν, προσβάλλεται ἀποτόμως ὑπὸ ἀμνησίας. Τῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῇ ποῖον μέρος τοῦ σώματός της ἐμολύνθη διὰ τῆς ἐπαφῆς μιᾶς τολμηρᾶς καὶ ἡδυπαθοῦς χειρός. Μετ' ὀλίγον, ἐπισκεπτομένη μίαν φίλην της συνομιλεῖ μὲ αὐτὴν διὰ μερικὰς ἐξοχάς. Εἰς ἐρώτησιν τῆς φίλης της: «Ποῦ εὑρίσκεται ἡ οἰκία τοῦ Μ.;» ἀπαντᾷ: «εἰς τὸν **γοφὸν** τοῦ ὄρους» (Berglende), ἀντὶ νὰ εἴπῃ: εἰς τὴν **κλιτὺν** τοῦ ὄρους (Berglehne).

στ΄) Ἄλλη ἀσθενής μου, τὴν ὁποίαν ἐρωτῶ, ἐνῷ τὴν ἀπεχαιρέτων, πῶς πηγαίνει ὁ θεῖος της, μοῦ ἀπαντᾷ: «Δὲν ξεύρω, διότι δὲν τὸν βλέπω παρὰ in flagranti» (ἐπ' αὐτοφόρῳ). Τὴν ἑπομένην μοῦ εἶπε: «Ντρέπομαι ποὺ σᾶς ἔδωσα χθὲς μίαν τόσον ἠλιθίαν ἀπάντησιν. Ἀσφαλῶς θὰ ἔχετε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶμαι τελείως ἀμόρφωτος καὶ ὅτι διαρκῶς συγχέω

τὰς ξένας λέξεις."Ηθελα νὰ εἴπω: «en passant» (τυχαίως. Δὲν ἐγνωρίζαμεν ἀκόμη διὰ ποῖον λόγον εἶχε χρησιμοποιήσει τὴν ἔκφρασιν in flagranti, ἀντὶ τοῦ en passant. 'Αλλὰ μετ' ὀλίγον, ἡ συνέχεια τῆς συζητήσεως ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει τὴν προτεραίαν, τῆς ἐπανέφερε κατὰ νοῦν ἓν γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον κυρίως ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς ὅστις εἶχε συλληφθῇ in flagranti (ἐπ' αὐτοφόρῳ). "Ωστε ἡ παραδρομὴ τῆς γλώσσης προεκλήθη ἐκ τῆς προώρου ἐπιδράσεως τῆς ὑποσυνειδήτου ἀκόμη ἀναμνήσεως αὐτῆς.

ζ') 'Αναλύω μίαν ἄλλην ἀσθενῆ. Εἰς δεδομένην στιγμὴν ὑποχρεοῦμαι νὰ τῆς εἴπω ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν διὰ τὴν ὁποίαν ὡμιλούσαμεν, θὰ ἠσθάνετο ἀσφαλῶς ἐντροπὴν διὰ τὴν οἰκογένειάν της καὶ θὰ κατέκρινε τὸν πατέρα της διὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦμεν ἀκόμη. Μοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἐνεθυμεῖτο τίποτε παρόμοιον, ἀλλ' ὅτι ἐθεώρει τὰς ὑποψίας μου ὡς ἀδικαιολογήτους. Δὲν ἀργεῖ ὅμως νὰ παρεμβάλλῃ εἰς τὴν συζήτησιν παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς οἰκογενείας της: «Δὲν πρέπει νὰ τοὺς παρεξηγοῦμεν: εἶναι ὅλοι ἄνθρωποι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν βλέπει κανεὶς συχνά, ὅλοι ἔχουν ***φιλαργυρίαν*** (sie haben alle G e i z ... ***πνεῦμα*** ἤθελα νὰ πῶ (Geist)». Πράγματι αὐτὸ ἦτο τὸ παράπονον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπευθύνει εἰς τὴν μνήμην της (πρβλ. τὴν περίπτωσιν τοῦ Μέριγκερ: «Zu V o r s h w e i n gekommcn»). 'Η μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῆς περιπτώσεώς μου καὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ Μέριγκερ εἶναι ὅτι εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίπτωσιν ὁ κάμνων τὴν παραδρομὴν θέλει νὰ ἀπωθήσῃ κάτι τοῦ ὁποίου ἔχει συνείδησιν, ἐνῷ ἡ ἀσθενής μου δὲν ἔχει συνείδησιν τοῦ ἀπωσθέντος καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀγνοεῖ τόσον τὴν ἀπώθησιν ὅσον καὶ τὸ ἀπωθηθέν.

η') 'Η ἀκόλουθος παραδρομὴ ἠμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐξηγηθῇ ὡς σκόπιμος ἀπώθησις. Εἰς τὰ ὄρη τῶν Δολομιτῶν συναντῶ δύο κυρίας μὲ ἐνδυμασίαν ὀρει-

βάτου. Μία ἀπὸ τὰς κυρίας ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ὀρειβασία ἔχει τὰς ἐνοχλήσεις της. «Δὲν εἶναι διόλου εὐχάριστον, λέγει, νὰ βαδίζετε ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν εἰς τὸν ἥλιον μὲ τὴν μπλοῦζαν καὶ τὸ ὑποκάμισον μουσκίδι στὸν ἱδρῶτα...» Λέγουσα τὰς τελευταίας αὐτὰς λέξεις, ἔχει ἕνα μικρὸν δισταγμόν. Ἔπειτα συνεχίζει: «Ὅταν ὅμως κατόπιν ἐπιστρέφετε εἰς τὸ ***παντελόνι*** (Hose, ἀντὶ Hause, ***σπίτι***), καὶ μπορεῖτε τέλος νὰ ἀλλάξετε...» Νομίζω ὅτι δὲν χρειάζεται μακρὰ ἀνάλυσις, διὰ νὰ εὑρεθῇ ἡ ἐξήγησις τῆς παραδρομῆς. Κατ᾿ ἀρχὰς ἡ κυρία εἶχε προφανῶς τὴν πρόθεσιν νὰ κάμῃ πλήρη ἀπαρίθμησιν: μπλοῦζα, ὑποκάμισο, παντελόνι (Hose). Διὰ λόγους εὐπρεπείας δὲν ἀναφέρει τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐσώρρουχον, ἀλλ᾿ εἰς τὴν ἑπομένην φράσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν πρώτην, ἡ λέξις Hose, ἡ ὁποία δὲν ἐλέχθη εἰς τὴν θέσιν της, ἐμφανίζεται ὡς παραμόρφωσις τῆς λέξεως Hause (σπίτι).

θ) «Ἂν θέλετε ν᾿ ἀγοράσετε ταπέτα, πηγαίνετε στὸν ***Κάουφμαν***, ὁδὸς ***Ματθαίου.*** Νομίζω ὅτι μπορῶ νὰ σᾶς τὸν συστήσω», μοῦ λέγει μία κυρία. Ἐπαναλαμβάνω: «Ὥστε στὸν ***Ματθαῖο...*** παρντόν, στὸν ***Κάουφμαν***». Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἀπὸ ἀφηρημάδαν ἀντικατέστησα ἓν ὄνομα δι᾿ ἄλλου. Πράγματι οἱ λόγοι τῆς κυρίας ἀπέσπασαν τὴν προσοχήν μου ἐπισύραντες αὐτὴν εἰς πράγματα περισσότερον ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὰ ταπέτα. Εἰς τὴν ὁδὸν Ματθαίου εὑρίσκεται ἡ οἰκία ὅπου διέμενεν ἡ σύζυγός μου ὅτε ἦτο μνηστευμένη. Ἡ εἴσοδος τῆς οἰκίας ἦτο εἰς μίαν ἄλλην ὁδόν, παρατηρῶ δὲ ὅτι ἐλησμόνησα τὸ ὄνομά της καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ ἀναζητήσω διὰ νὰ τὸ ἐνθυμηθῶ. Τὸ ὄνομα ***Ματθαῖος,*** εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέστησα τὴν προσοχήν μου, ἀποτελεῖ λοιπὸν δι᾿ ἐμὲ ὑποκαταστάτην τοῦ ζητουμένου ὀνόματος. Εἶναι καταλληλότερον πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα

Κάουφμαν, διότι εἶναι ἀποκλειστικῶς κύριον ὄνομα, ἐνῶ τὸ ***Κάουφμαν*** εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ προσηγορικὸν (Kaufmann=ἔμπορος). Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁδὸς ἡ ὁποία μὲ ἐνδιαφέρει ἔχει ἐπίσης ὄνομα προσώπου : Ραντέτσκι.

ι) Ἡ ἑπομένη περίπτωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναφερθῇ βραδύτερον, ὅτε θὰ γίνῃ λόγος περὶ τῶν «λαθῶν», τὴν ἀναφέρω ὅμως ἐδῶ, διότι αἱ ὁμοιότητες τῶν φθόγγων, αἱ ὁποῖαι ὁδήγησαν εἰς ἀντικατάστασιν λέξεως εἶναι σαφέσταται. Μία ἀσθενὴς μοῦ ἐξιστορεῖ τὸ ὄνειρόν της : ἕνα παιδὶ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ πρὸς τοῦτο ἔβαλε ἕνα φεῖδι νὰ τὸ δαγκάσῃ. Πραγματοποιεῖ τὸ σχέδιόν του. Ἡ πελάτις μου τὸ βλέπει νὰ συστρέφεται βασανιζόμενον ἀπὸ σπασμοὺς κτλ. Ἀναζητεῖ τώρα μεταξὺ τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας ἓν γεγονὸς εἰς τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ ἀναγάγῃ τὸ ὄνειρόν της. Καὶ ἐνθυμεῖται ὅτι τὴν προηγουμένην ἑσπέραν παρέστη εἰς μίαν ἐκλαϊκευτικὴν διάλεξιν ἐπὶ τῶν πρώτων βοηθειῶν τὰς ὁποίας πρέπει νὰ παρέχῃ τις εἰς τὴν περίπτωσιν δήγματος ὄφεως. Ὅταν, ἔλεγεν ὁ ὁμιλητής, ἕνας ἐνήλικος καὶ ἕνα παιδὶ ἔχουν δηχθῆ συγχρόνως, πρέπει νὰ φροντίσωμεν πρῶτα διὰ τὸ παιδί. Ἐνθυμεῖται ἐπίσης τὰς συμβουλὰς τὰς ὁποίας ἔδωσεν ὁ ὁμιλητὴς ὅσον ἀφορᾶ τὸν τρόπον τῆς θεραπείας. Τὸ πᾶν, εἶπεν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ ὄφεως. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διακόπτω τὴν ἀσθενῆ μου :

—Δὲν εἶπεν ὅτι εἰς τὰ κλίματά μας δὲν ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη δηλητηριωδῶν ὄφεων καὶ ποῖα εἴδη εἶναι τὰ πλέον ἐπικίνδυνα ;

—Ναί, ὡμίλησε διὰ τὸν κροταλίαν (Klapperschlange).

Ἐγέλασα καὶ ἡ ἀσθενὴς ἀντελήφθη ὅτι ἔκαμε κάποιο λάθος. Ἀντὶ ὅμως νὰ διορθώσῃ τὴν λέξιν ἀνακαλεῖ ὅ,τι εἶπε προηγουμένως.

—Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ μέρη μας. Διὰ τὴν ἔχιδναν ὡμίλησε. Διερωτῶ-

μαι τί ἠδυνήθη νὰ μὲ κάμῃ νὰ ἀναφέρω τὸν κροταλίαν.

Νομίζω ὅτι τοῦτο ἐγένετο τῇ παρεμβάσει ἰδεῶν κρυμμένων ὑπὸ τὸ ὄνειρόν της. Ἡ αὐτοκτονία διὰ δήγματος ὄφεως δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ἀνάμνησις τῆς αὐτοκτονίας τῆς ὡραίας *Κλεοπάτρας*. Ἡ μεγάλη ὁμοιότης τῶν φθόγγων τῶν δύο λέξεων Klapperschlange καὶ *Κλεοπάτρα*, ἡ ἐπανάληψις τῶν φθόγγων *Κλ...π...ρ* κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ ὁ τονισμὸς τοῦ φωνήεντος *α* καὶ εἰς τὰς δύο λέξεις εἶναι προφανῶς ὁμοιότητες. Αἱ ὁμοιότητες αὐταὶ μεταξὺ τῶν λέξεων Klapperschlange καὶ *Κλεοπάτρα* προκαλοῦν εἰς τὴν ἀσθενῆ μας παροδικὸν περιορισμὸν τῆς κρίσεως καὶ τὴν κάμνουν νὰ διηγῆται ὡς κάτι τὸ τελείως φυσικὸν καὶ κανονικόν, ὅτι ὁ ὁμιλητὴς ἀνέπτυσσεν εἰς τοὺς Βιεννέζους τοῦ ἀκροατηρίου του τὴν θεραπείαν τῶν δηγμάτων τοῦ κροταλίου. Γνωρίζει ἐν τούτοις ὅσον καὶ ἐγὼ ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὄφεος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν πανίδα τῶν χωρῶν μας. Δὲν θὰ τὴν ψέξωμεν διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιπολαιότητα μετέφερε τὸν κροταλίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ἐκ φύσεως τείνομεν νὰ συγχύσωμεν πᾶν τὸ μὴ εὐρωπαϊκόν, πᾶν τὸ ἐξωτικὸν καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἐδέησε νὰ σκεφθῶ ὀλίγον προτοῦ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν ἀσθενῆ μου ὅτι ὁ κροταλίας ζεῖ εἰς τὸν Νέον Κόσμον.

Ἡ συνέχεια τῆς ἀναλύσεως ἐπεβεβαίωσε τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω. Τὴν προτεραίαν ἡ ἀσθενὴς εἶχε σταματήσει διὰ πρώτην φορὰν πρὸ τοῦ συμπλέγματος τοῦ Στράσσερ, τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὸν Ἀντώνιον καὶ ἔχει στηθῆ πλησίον τῆς οἰκίας της. Τοῦτο ἦτο ἡ δευτέρα ἀφορμὴ τοῦ ὀνείρου (ἡ πρώτη ἦτο ἡ διάλεξις ἐπὶ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων). Εἰς μεταγενεστέραν φάσιν τοῦ ὀνείρου εἶδεν ὅτι ἐλίκνιζεν εἰς τὰς ἀγκάλας της ἕνα παιδί, καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς σκηνῆς αὐτῆς τῆς φέρει κατὰ νοῦν τὴν Γκρέτχεν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι τῆς

ἔρχονται κατὰ νοῦν εἶναι καὶ διάφοροι ἀναμνήσεις σχετικαὶ πρὸς τὸ ἔργον «*Ἀρρία* καὶ *Μεσσαλίνα*». Ἡ ἀναπόλησις εἰς τὰς ὀνειρικὰς ἰδέας τόσων ὀνομάτων προερχομένων ἀπὸ θεατρικὰ ἔργα, μοῦ δίδει τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἡ ἀσθενὴς ἔτρεφεν ἄλλοτε τὸν κρυφὸν πόθον νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ θέατρον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνείρου της : «Ἕνα παιδὶ ἀπεφάσισε νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ πρὸς τοῦτο ἔβαλε ἕνα φεῖδι νὰ τὸ δαγκάσῃ» δὲν σημαίνει εἰς τὴν πραγματικότητα εἰμὴ ὅτι ὅταν ἦτο μικρὰ ἐφιλοδόξησε νὰ γίνῃ κάποτε μεγάλη ἠθοποιός. Τέλος ἀπὸ τὴν λέξιν «Μεσσαλίνα» ἐκκινεῖ μία σειρὰ ἰδεῶν, ὁδηγοῦσα εἰς τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τοῦ ὀνείρου. Μερικὰ πρόσφατα γεγονότα τὴν κάμνουν νὰ φοβῆται ὅτι ὁ μόνος της ἀδελφὸς συνάπτει γάμον μὲ μίαν γυναῖκα μὴ *Ἀρίαν*, δηλαδὴ μίαν mésalliance (γάμον μεταξὺ ἀνίσων).

ια) Ἀναφέρω ἤδη ἓν παράδειγμα εἰς τὸ ὁποῖον τὰ αἴτια τῆς παραδρομῆς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διασαφηνισθοῦν πλήρως. Τὸ ἀναφέρω ἐν τούτοις διότι εἶναι πρόδηλος ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας τῆς παραδρομῆς.

Ἕνας Γερμανὸς ταξειδεύων εἰς τὴν Ἰταλίαν, χρειάζεται ἕνα λουρὶ διὰ νὰ σφίξῃ τὸ κάπως ἐφθαρμένον μπαοῦλο του. Συμβουλεύεται τὸ λεξικὸν καὶ εὑρίσκει ὅτι τὸ λουρὶ λέγεται ἰταλιστὶ correggia «Θὰ συγκρατήσω εὐκόλως τὴν λέξιν, συλλογίζεται, διότι θὰ ἐνθυμηθῶ τὸν ζωγράφον (τὸν Κορρέτζιο)». Εἰσέρχεται εἰς ἓν κατάστημα καὶ ζητεῖ μίαν ribera.

Ἀσφαλῶς δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντικαταστήσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὴν γερμανικὴν λέξιν διὰ τῆς ἀντιστοίχου ἰταλικῆς ἂν καὶ αἱ προσπάθειαί του δὲν ἀπέβησαν τελείως μάταιαι. Ἐγνώριζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ τὸ ὄνομα ἑνὸς Ἰταλοῦ ζωγράφου διὰ νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν λέξιν τὴν ὁποίαν ἐχρειάζετο. Ἀντὶ ὅμως νὰ συγκρατήσῃ τὸ ὄνομα ***Κορρέτζιο***, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ correggia, ἀνεπόλησε τὴν λέξιν ribera, ἡ

ὁποία ὁμοιάζει πρὸς τὴν γερμανικὴν λέξιν Riemen (λουρί). Ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ ὑπὸ τύπον παραδείγματος ἁπλῆς λήθης κυρίου ὀνόματος.

Ὅτε συνεκέντρωσα παραδείγματα παραδρομῶν διὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου, ὑπέβαλλα εἰς ἀνάλυσιν πάσας τὰς περιπτώσεις τὰς ὁποίας ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω, ἀκόμη καὶ τὰς ὀλιγώτερον χαρακτηριστικάς. Ἔκτοτε ὅμως καὶ ἄλλοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν διασκεδαστικὴν ἐργασίαν τῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως παραδρομῶν. Τοῦτο δὲ μοῦ ἐπιτρέπει σήμερον νὰ ἔχω ὑλικὸν πολὺ ἀφθονώτερον.

ιβ) Ἕνας νέος λέγει εἰς τὴν ἀδελφήν του: «Ἐψυχράνθην τελείως μὲ τοὺς Δ. Δὲν τοὺς χαιρετῶ πλέον». Καὶ ἡ ἀδελφή του τοῦ ἀπαντᾷ: «Ἦτο ἕνας ὡραῖος *ἔρως*». Ἤθελε νὰ εἴπῃ: μία ὡραία γνωριμία (Sippchaft) ἀλλὰ κατὰ παραδρομὴν ἐπρόφερε Lippschaft (ἀντὶ Liebshaft=ἔρως). Καὶ ὁμιλοῦσα περὶ ἔρωτος (χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ), ὑπεννόει τὸ φλὲρτ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ὁ ἀδελφός της μὲ τὴν νεαρὰν κόρην τῶν Δ, ὡς καὶ τὰ κακεντρεχῆ σχόλια τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο ἀπό τινος περὶ τῆς κόρης αὐτῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον κάποιον ἔρωτα.

ιγ) Ἕνας νέος ἀπευθύνεται πρὸς μίαν κυρίαν τὴν ὁποίαν συνήντησε καθ' ὁδὸν καὶ τῆς λέγει: «Wenn Sie gestatten, Fräulein, möchte ich Sie gern begleitdigen» Ἤθελε νὰ εἴπῃ: «Ἐπιτρέπετε δεσποινὶς νὰ σᾶς συνοδεύσω;». Ἀλλὰ κατὰ παραδρομὴν συνεχώνευσε τὴν λέξιν begleiten (συνοδεύω) μὲ τὴν λέξιν beleidigen προσβάλλω). Ἡ ἐπιθυμία του ἦτο ἀσφαλῶς νὰ τὴν συνοδεύσῃ, ἀλλ' ἐφοβεῖτο μήπως ἡ πρότασίς του τὴν προσέβαλλε. Τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ δύο αὗται ἀντίθετοι τάσεις ἐξεφράσθησαν μὲ μίαν μόνην λέξιν, διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἀναφερθείσης παραδρομῆς, ἀποδεικνύει ὅτι αἱ

πραγματικαὶ προθέσεις τοῦ νέου δὲν ἦσαν πολὺ καθαραὶ καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐφαίνοντο καὶ εἰς τὸν ἴδιον προσβλητικαὶ διὰ τὴν κυρίαν αὐτήν. Ἐνῷ ὅμως προσπαθεῖ νὰ τῆς ἀποκρύψῃ τὴν γνώμην του διὰ τὴν πρότασίν του, τὸ ἀσυνείδητόν του προδίδει τὰς πραγματικάς του προθέσεις, ὁπότε καὶ ἡ κυρία τοῦ ἀπαντᾷ «Γιὰ ποιά μὲ παίρνετε κύριε, γιὰ νὰ μὲ προσβάλετε ἔτσι ; » (Ἀνακοίνωσις Ο. Ράνκ).

ιδ) Παραλαμβάνω μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ ἓν ἄρθρον τοῦ Β. Στέκελ, δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Μπερλίνερ Τάγκεμπλαττ» τῆς 4 Ἰανουαρίου 1904, ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἀκούσιαι ὁμολογίαι.

«Τὸ κάτωθι παράδειγμα ἀποκαλύπτει μίαν δυσάρεστον γωνίαν τῶν ἀσυνειδήτων μου ἰδεῶν. Ὀφείλω νὰ εἴπω ἀμέσως ὅτι ὡς ἰατρὸς οὐδέποτε συλλογίζομαι τὰ χρηματικά μου συμφέροντα, ἀλλ' ὡς εἶναι φυσικόν, τὰ συμφέροντα τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐπισκέπτομαι μίαν ἀσθενῆ εἰς τὴν ὁποίαν παρέχω τὴν βοήθειάν μου κατὰ τὴν ἀνάρρωσίν της ἀπὸ μίαν βαρυτάτην νόσον, ἡ ὁποία μόλις πρὸ ὀλίγου παρῆλθεν. Εἶχον κοπιάσει πολὺ δι' αὐτήν. Χαίρω διότι τὴν εὑρίσκω νὰ πηγαίνῃ καλύτερα καὶ τῆς περιγράφω πόσον γοητευτικὴ θὰ εἶναι ἡ διαμονή της εἰς τὴν Ἀμπάτσια, ὅπου πρόκειται νὰ μεταβῇ, προσθέτων : «Ἐὰν ὅπως ἐλπίζω *δὲν* σηκωθῆτε γρήγορα ἀπὸ τὸ κρεββάτι». Λέγων αὐτὸ ἐξέφρασα προφανῶς τὴν ἀσυνείδητον ἐπιθυμίαν μου νὰ περιποιοῦμαι διὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸν τὴν ἀσθενῆ αὐτήν, ἐπιθυμίαν τελείως ξένην πρὸς τὴν συνείδησίν μου καὶ ἡ ὁποία, ἐὰν ἐγίνετο ἀντιληπτή, θὰ ἀπωθεῖτο μετ' ἀγανακτήσεως.

ιε) Ἄλλο παράδειγμα (Β. Στέκελ) : «Ἡ σύζυγός μου θέλει νὰ προσλάβῃ μίαν Γαλλίδα διὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας καὶ ἀφοῦ τὴν συνεφώνησε θέλει νὰ κρατήσῃ τὰ πιστοποιητικά της. Ἡ Γαλλὶς τὴν παρακαλεῖ νὰ τῆς τὰ ἐπιστρέψῃ, λέγουσα : «Ζητῶ ἀκόμη

ἐργασίαν διὰ τὰ *ἀπογεύματα*, συγγνώμην διὰ τὰ *πρωϊνά*». Ἀσφαλῶς εἶχε τὴν πρόθεσ;ν ν' ἀπευθυνθῇ ἀλλοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχῃ καλυτέρους ὅρους, ὅπως καὶ πράγματι ἔκαμε.

στ) Ὁ Στέκελ διηγεῖται ὅτι κάποτε ἐθεράπευε δύο ἀσθενεῖς ἐκ Τεργέστης τοὺς ὁποίους ἐχαιρέτα πάντοτε, καλῶν τὸν ἕνα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄλλου. «Καλημέρα, κ. Πελόνι», ἔλεγεν εἰς τὸν Ἄσκολι. «Καλημέρα κ. Ἄσκολι», ἔλεγεν ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν Πελόνι. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπέδωσε τὴν σύγχυσιν αὐτὴν εἰς βαθύτερον αἴτιον, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὠφείλετο εἰς κάποιας ὁμοιότητας αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν κυρίων. Εὐκόλως ὅμως ἐπείσθη ὅτι ἡ σύγχυσις αὐτὴ τῶν ὀνομάτων ἦτο ἐκδήλωσις κάποιας ὑπερηφανείας, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ δείξῃ εἰς ἕκαστον τῶν Ἰταλῶν ἀσθενῶν του ὅτι καὶ ἄλλος ἐταξείδευσεν ἀπὸ τὴν Τεργέστην εἰς τὴν Βιέννην διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτόν, τὸν Στέκελ.

ιζ) Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς θυελλώδους γενικῆς συνελεύσεως, ὁ Στέκελ προτείνει: «Ἂς εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς τὸ τέταρτον θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως». Αὐτὸ τοὐλάχιστον ἤθελε νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν θυελλώδη ἀτμόσφαιραν τῆς συνελεύσεως, ἐχρησιμοποίησεν ἀντὶ τῆς λέξεως «εἰσέλθωμεν» schreiten) τὴν λέξιν«διαπληκτισθῶμεν» (streiten).

ιη) Ἕνας καθηγητὴς λέγει κατὰ τὸ ἐναρκτήριον μάθημά του: «Δὲν εἶμαι ***διατεθειμένος*** νὰ ἐκτιμήσω τὰς ἀρετὰς τοῦ διαπρεποῦς προκατόχου μου». Ἤθελε νὰ εἴπῃ «δὲν εἶμαι ***ἁρμόδιος***» (geeignet, ἀντὶ geneigt).

ιθ) Ὁ Στέκελ λέγει διὰ μίαν κυρίαν διὰ τὴν ὁποίαν νομίζει ὅτι πάσχει ἐξ ἐξοφθάλμου βρογχοκήλης. «Εἶσθε μίαν *βρογχοκήλην* ψηλότερη ἀπὸ τὴν ἀδελφήν σας». Ἤθελε νὰ εἴπῃ «Ἕνα κεφάλι ψηλότερη». (Kopf καὶ ὄχι Kropf).

κ) Ὁ Στέκελ διηγεῖται ἀκόμη: κάποιος ὁμιλεῖ

διὰ τὴν φιλίαν μεταξὺ δύο προσώπων καὶ θέλει νὰ τονίσῃ ὅτι ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν εἶναι Ἑβραῖος. Λέγει: «Ἔζων μαζὶ σὰν τὸν Κάστορα καὶ τὸν *Πόλλακ*» (ἀντὶ Pollux—Πολυδεύκης, Τὸ «*Πόλλακ*» εἶναι κοινότατον ἑβραϊκὸν ἐπίθετον). Δὲν ἐπρόκειτο περὶ λογοπαιγνίου. Ὁ ὁμιλῶν δὲν ἀντελήφθη τὴν παραδρομήν του, εἰμὴ ὅταν τοῦ τὴν ὑπέδειξεν ὁ συνομιλητής του.

κα) Ἐνίοτε ἡ παραδρομὴ ἀντικαθιστᾷ μακροτάτην πρότασιν. Μία νέα κυρία, πολὺ δραστηρία καὶ αὐταρχική, μοῦ ὁμιλεῖ διὰ τὸν ἀσθενῆ σύζυγόν της, ὁ ὁποῖος συνεβουλεύθη ἕνα ἰατρόν, διὰ νὰ τοῦ ὁρίσῃ μίαν δίαιταν. Καὶ προσθέτει: «Ὁ ἰατρὸς τοῦ εἶπε πὼς δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀκολουθήσῃ δίαιταν καὶ πὼς δύναται νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ ὅ,τι *θέλω*» (ἀντὶ ὅ,τι *θέλει*).

Τὰ κατωτέρω δύο παραδείγματα, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνω ἀπὸ τὸν Θ. Ράϊκ (Intern, Zeitschr f. Psychoanal., γ', 1915) ἀναφέρονται εἰς καταστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας αἱ παραδρομαὶ γίνονται εὐκόλως διότι κατὰ τὰς καταστάσεις αὐτὰς ἀπωθεῖ τις περισσότερα τῶν ὅσων ἐκφράζει.

κβ) Ἕνας κύριος συλλυπεῖται μίαν νεαρὰν χήραν διὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, καὶ θέλει νὰ προσθέσῃ. «Ἡ παρηγορία σας θὰ εἶναι ὅτι θὰ ἠμπορεῖτε νὰ *ἀφοσιωθῆτε* τελείως εἰς τὰ παιδιά σας». Κατὰ παραδρομὴν ὅμως ἀντικαθιστᾷ τὴν λέξιν «ἀφοσιωθῆτε» (widmen), διὰ τῆς ἀνυπάρκτου λέξεως widwen, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν λέξιν witwe (χήρα). Ἔτσι ἀπεκάλυψε μίαν ἀπωθηθεῖσαν ἰδέαν ἀναφερομένην πρὸς ἄλλης φύσεως παρηγορίαν: μία χήρα νέα καὶ ὡραία δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ γνωρίσῃ πάλιν τὰς ἐρωτικὰς ἀπολαύσεις.

κγ) Ὁ ἴδιος κύριος συνομιλεῖ μὲ τὴν ἰδίαν κυρίαν εἰς μίαν ἑσπερίδα, εἰς τὴν οἰκίαν κοινῶν φίλων, καὶ ἡ συνομιλία ἀφορᾷ τὰς ἑτοιμασίας αἱ ὁποῖαι γί-

νονται εἰς τὸ Βερολῖνον διὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα. Τὴν ἐρωτᾷ: «Εἴδατε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Οἴκου Βερτχάϊμ; Εἶναι πολὺ ὡραία *ντεκολτέ*». Πράγματι ἐθαύμασεν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν ἑσπέριδα τὰ ντεκολτὲ τῆς ὡραίας νέας, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκφράσῃ εἰς αὐτὴν τὸν θαυμασμόν του. Ἰδοὺ ὅμως ὅτι ἡ ἀπωθηθεῖσα ἰδέα κατορθώνει ἐν τούτοις νὰ ἐκδηλωθῇ, κάμνουσα αὐτὸν νὰ εἴπῃ ἐπ' εὐκαιρίᾳ μιᾶς ἐκθέσεως ἐμπορευμάτων ὅτι ἦτο *ντεκολτέ,* (dekolletiert) ἐνῶ ἁπλούστατα τὴν εὕρισκε πολὺ ὡραῖα στολισμένην (dekoriert). Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν παραδρομὴν αὐτὴν ἡ λέξις *ἔκθεσις* λαμβάνει διπλῆν ἔννοιαν.

Ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐκδηλοῦται καὶ εἰς μίαν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ὁ Χὰνς Ζὰξ προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ὅσον, τὸ δυνατὸν πληρέστερον.

κδ) Μία κυρία, ὁμιλοῦσα εἰς ἐμὲ δι' ἕνα κοινόν μας φίλον, μοῦ διηγεῖται, ὅτι, ὅτε τὸν εἶδε διὰ τελευταίαν φορὰν ἦτο κομψότατα ἐνδεδυμένος, ὡς πάντοτε, ἀλλ' ὅτι κυρίως τῆς ἔκαμαν ἐντύπωσιν τὰ θαυμάσια κίτρινα ὑποδήματά του (Halbschuhe).

—Ποῦ τὸν συνηντήσατε ; τὴν ἠρώτησα.

—Ἐκτυποῦσε τὴν πόρταν μου καὶ τὸν εἶδα μέσα ἀπὸ τὰ κατεβασμένα παραθυρόφυλλα. Ἀλλὰ δὲν τοῦ ἤνοιξα, οὔτε ἔδωσα σημεῖα ζωῆς, διότι δὲν ἤθελα νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ἐπέστρεψα εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν ἤκουγα συλλογιζόμενος ὅτι κάτι μοῦ ἀπέκρυπτε, ἴσως ὅτι δὲν ἦτο μόνη, οὔτε ἐνδεδυμένη εἰς τρόπον ὥστε νὰ δεχθῇ ἐπισκέψεις καὶ τὴν ἐρωτῶ μὲ ποίαν τινὰ εἰρωνείαν.

—Ὥστε μέσα ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα ἠδυνήθητε νὰ θαυμάσετε τίς παντοῦφλες τοῦ (Hauschuhe !) συγγνώμην, τὰ ὑποδήματά του (Halbschuhe).

Μὲ τὴν λέξιν Hausschue ἐκφράζεται ἡ ἀπωθηθεῖσα ἰδέα ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν ρὸμπ ντὲ σάμπρ (Hauskleid) τὴν ὁποίαν ὑπέθεται ὅτι θὰ ἔφερεν ἡ συνομιλήτριά μου καθ' ἣν στιγμήν, ὁ ἐν λόγῳ κύριος

ἔκρουε τὴν θύραν της. Καὶ εἶπα Hausschuhe, ἀντὶ Halbschuhe, διότι ἡ λέξις Halb (ἥμισυ) ἐπρόκειτο νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν φράσιν τὴν ὁποίαν ἐσκεπτόμην νὰ εἴπω, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἀπώθησα:—Δὲν μοῦ λέγετε παρὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀληθείας. Εἴσαστε μισοντυμένη. Ἐξ ἄλλου ἡ παραδρομὴ αὐτὴ διηυκολύνθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πρὸ ὀλίγου εἴχομεν ὁμιλήσει διὰ τὴν συζυγικὴν ζωὴν τοῦ ἐν λόγῳ κυρίου, διὰ τὴν οἰκογενειακήν του εὐτυχίαν (Hausliches), ἐκεῖθεν δὲ μετεφέραμεν τὴν συνομιλίαν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὀφείλω τέλος νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐὰν διὰ τῆς παραδρομῆς μου παρέστησα τὸν κομψευόμενον αὐτὸν κύριον νὰ ἀναμένῃ μὲ τὶς παντοῦφλες του εἰς τὸν δρόμον, ἐκινήθην μέχρι τινὸς καὶ ἐκ ζηλοτυπίας διότι καὶ ἐγὼ φορῶ κίτρινα ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἂν καὶ καινουργῆ εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ «θαυμάσια».

* * *

Οἱ πόλεμοι, ὡς ὁ σημερινός, προκαλοῦν πλῆθος παραδρομῶν, ἀνεξηγήτων ἄλλωστε:

α) «Εἰς ποῖον ὅπλον ὑπηρετεῖ ὁ υἱός σας ; » ἐρωτοῦν μίαν κυρίαν. Αὐτὴ θέλει νὰ ἀπαντήσῃ: «εἰς τὸν 42ον λόχον σκαπανέων (Mörser). Κατὰ παραδρομὴν ὅμως λέγει Mörder (δολοφόνων) ἀντὶ Mörser.*

β) Ὁ ταγματάρχης Χένρικ Χάϊμαν γράφει ἀπὸ τὸ μέτωπον: «Μὲ ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς ἐνδιαφέροντος βιβλίου, διὰ νὰ ἀντικαταστήσω δι' ὀλίγας στιγμὰς τὸν τηλεφωνητήν. Ὅταν ἐγένοντο δοκιμαὶ τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος ἀπὸ τὸ πυροβολεῖον, ἀπήντησα : «Ἀκριβὴς ἔλεγχος. Ἀναπαυθῆτε». Κανονικῶς ὤφειλα νὰ ἀπαντήσω : «Ἀκριβὴς ἔλεγχος. Κλείσατε».Τὸ λάθος ἐξηγεῖται λόγῳ τῆς δυσφο-

---

*Intern Zeifschr. l, Psychoanal., Δ', 1916]17.

ρίας τὴν ὁποίαν μοῦ προεκάλεσεν ἡ διακοπὴ τῆς ἀναγνώσεώς μου.

γ) Ἕνας ἐπιλοχίας συνιστᾷ εἰς τοὺς ἄνδρας του νὰ δίδουν τὰς ἀκριβεῖς των διευθύνσεις, διὰ νὰ μὴ χάνωνται τὰ ταχυδρομικὰ δέματα. Ἀντὶ ὅμως νὰ εἴπῃ «δέματα» (Gepäckstücke) λέγει Gespeckstüchke, ἀπὸ τὸ Specklard (λαρδί).

δ) Ἰδοὺ ἕνα παράδειγμα ὡραιότατον καὶ χαρακτηριστικώτατον, λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρως θλιβερῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας συνέβη καὶ αἱ ὁποῖαι τὸ ἐξηγοῦν. Τὸ χρεωστῶ εἰς τὴν εὐγενῆ ἀνακοίνωσιν τοῦ δόκτορος Λ. Τσέσερ, ὅστις ἔκαμε τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ὑπέβαλεν εἰς ἐπισταμένην ἀνάλυσιν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν οὐδετέραν Ἑλβετίαν, κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἀντιγράφω ἐπὶ λέξει σχεδὸν τὴν παρατήρησιν αὐτήν, ἀφαιρέσας ἐλάχιστα, ἀσήμαντα μόνον σημεῖα:

«Λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ σᾶς ἀνακοινώσω μίαν παραδρομὴν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ καθηγητὴς κ. Ν. κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐκ τῶν διαλέξεων ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τῶν συναισθημάτων, τὰς ὁποίας ἔδωσεν εἰς τὸ Ο. κατὰ τὸ τελευταῖον θερινὸν ἑξάμηνον. Ὀφείλω ἐν πρώτοις νὰ σᾶς εἴπω ὅτι αἱ διαλέξεις αὐταὶ ἐδόθησαν εἰς μίαν αἴθουσαν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ κρατουμένους εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν Γάλλους αἰχμαλώτους καὶ φοιτητὰς καταγωμένους κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς γαλλικῆς Ἑλβετίας καὶ διακειμένους συμπαθέστατα πρὸς τὴν Ἀντάντ. Ὅπως εἰς τὴν Γαλλίαν, οὕτω καὶ εἰς τὸ Ο. ἡ λέξις Boche χρησιμοποιεῖται γενικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ὡς περιφρονητικὸς χαρακτηρισμὸς εἰς βάρος τῶν Γερμανῶν. Εἰς τὰς ἐπισήμους ὅμως ἐκδηλώσεις, τὰς διαλέξεις κτλ. οἱ ἀνώτεροι δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ καθηγηταὶ καὶ ὑπεύθυνοι φροντίζουν, διὰ λόγους οὐδετερότητος, νὰ ἀποφεύγουν τὴν μοιραίαν λέξιν.

»Ὁ καθηγητὴς Ν. ὡμίλει διὰ τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῶν συναισθημάτων καὶ ἐσκόπευε νὰ ἀναφέρῃ ἓν παράδειγμα διὰ νὰ δείξῃ πῶς ἓν συναίσθημα δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νὰ καταστήσῃ εὐχάριστον μίαν σωματικὴν ἐργασίαν στερουμένην ἐνδιαφέροντος, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ αὐξήσῃ τὴν ἔντασίν της. Διηγήθη, λοιπόν, γαλλιστὶ βεβαίως, τὴν ἱστορίαν ἑνὸς Γερμανοῦ διδασκάλου (ἱστορίαν τὴν ὁποίαν αἱ τοπικαὶ ἐφημερίδες εἶχον ἀντιγράψει ἐκ μιᾶς γερμανικῆς ἐφημερίδος),ὅστις ἔβαζε τοὺς μαθητάς του νὰ ἐργάζωνται εἰς τὸν κῆπον, καὶ διὰ νὰ διεγείρῃ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐργατικότητά των, τοὺς συνεβούλευε νὰ φαντάζωνται ὅτι κάθε βῶλος χώματος, τὸν ὁποῖον ἐτεμάχιζον, ἦτο κρανίον Γάλλου. Διηγούμενος τὴν ἱστορίαν αὐτήν, ὁ Ν. ἀπέφευγεν, ὡς ἦτο φυσικόν, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν λέξιν Beche, ὅτε ὡμίλει διὰ τοὺς Γερμανούς. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς ἱστορίας του, ἀναφέρων τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου, εἶπε τὸν βῶλον moche ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ motte.

»Δὲν εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ ἐπιστήμων οὗτος, θέλων νὰ μὴ ὑποπέσῃ εἰς ἀπρέπειαν, ἐπρόσεχεν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διηγήσεώς του νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὴν συνήθειαν καὶ ἴσως ἀπὸ τὸν πειρασμὸν νὰ ἐκστομίσῃ ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἕδρας τὴν ὑβριστικὴν λέξιν, ἡ ὁποία μάλιστα ἀπηγορεύθη δι' ὁμοσπονδιακοῦ διατάγματος; Καὶ καθ' ἣν ἀκριβῶς στιγμὴν διέφυγε διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν σκόπελον, λέγων «Γερμανὸς καθηγητής», καθ' ἣν στιγμὴν ἤγγιζεν εἰς τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας του—κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ἡ μετὰ κόπου ἀπωθηθεῖσα λέξις κρατεῖται, λόγῳ μιᾶς ὁμοιότητος φθόγγων ἀπὸ τὴν λέξιν motte, καὶ τὸ κακὸν συνετελέσθη! Ὁ φόβος μήπως ὑποπέσῃ εἰς πολιτικὴν γκάφαν, ἡ ἀνικανοποίητος ἴσως εὐχαρίστησις τῆς προφορᾶς τῆς εὐχρήστου λέξεως, τὴν ὁποίαν ἀναμένει τὸ κοινόν, καθὼς καὶ ἡ δυσφορία τοῦ ἐκ πεποιθήσεως

δημοκράτου, διὰ πάντα περιορισμὸν τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῶν γνωμῶν του, διετάραξαν τὴν κυρίαν του πρόθεσιν, τὴν προσπάθειάν του νὰ ἐκθέσῃ τὸ παράδειγμα, χωρὶς νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας. Ὁ καθηγητὴς ἔχει συνείδησιν τῆς διαταραχῆς αὐτῆς καὶ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὴν ἐσυλλογίσθη ἀμέσως πρὸ τῆς παραδρομῆς.

»Ὁ καθηγητὴς Ν. δὲν ἀντελήφθη τὴν παραδρομήν του. Πάντως δὲν τὴν διώρθωσε, ἐνῷ συνήθως ἡ ἐπανόρθωσις τῆς παραδρομῆς γίνεται αὐτομάτως. Ἀλλ' οἱ ἀκροαταί, Γάλλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπεδέχθησαν τὴν παραδρομὴν αὐτὴν μὲ προφανῆ ἱκανοποίησιν, ἐκλαβόντες αὐτὴν ὡς σκόπιμον λογοπαίγνιον. Ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, παρηκολούθησα μὲ βαθυτάτην συγκίνησιν τὸ φαινομενικῶς ἀσήμαντον αὐτὸ γεγονός. Διότι, ἂν καὶ δι' εὐνοήτους λόγους ἀπέφυγα πᾶσαν ψυχαναλυτικὴν ἔρευναν, ἡ παραδρομὴ αὐτὴ μοῦ ἔδωσε μίαν ὡραίαν ἀπόδειξιν τῆς ὀρθότητος τῆς θεωρίας σας ἐπὶ τῆς αἰτιολογίας τῶν παραδρομῶν καὶ τῶν βαθυτάτων ἀναλογιῶν αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ παραδρομῆς καὶ εὐφυολογίας».

ε) Εἰς τὰς θλιβερὰς καὶ ὀδυνηρὰς ἐντυπώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου, ὀφείλει τὴν γένεσίν της καὶ ἡ ἀκόλουθος παραδρομή, τὴν ὁποίαν μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ ἐπανακάμψας ἐκ τοῦ μετώπου Αὐστριακὸς ἀξιωματικὸς Τ.

«Ὅτε ἐκρατούμην ὡς αἰχμάλωτος πολέμου ἐν Ἰταλίᾳ, διακόσιοι περίπου ἀξιωματικοὶ ἐμένομεν ἐπὶ μῆνας εἰς μίαν πολὺ μικρὰν ἔπαυλιν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς μας εἰς τὴν ἔπαυλιν αὐτήν, κάποιος συνάδελφός μας ἀπέθανεν ἐκ γρίππης. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ προεκάλεσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, εἰς ἡμᾶς βαθυτάτην ἐντύπωσιν, διότι αἱ συνθῆκαι τῆς διαβιώσεώς μας, ἡ ἔλλειψις πάσης ἰατρικῆς βοηθείας, ἡ ἀθλία οἰκονομική μας κατάστασις καὶ ἡ ἔλλειψις ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ μας καθίστων ὑπερβεβαίαν τὴν

μετάδοσιν τῆς νόσου. Ἀφοῦ ἀπεθέσαμεν τὸν νεκρὸν εἰς τὸ φέρετρον, τὸν μετεφέραμεν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ὑπογείου τῆς οἰκίας. Τὴν ἑσπέραν, ἐνῷ ἐγύριζα μετά τινος συναδέλφου μου γύρω ἀπὸ τὴν ἔπαυλιν, ἐσκέφθημεν νὰ ἐπανίδωμεν τὸν νεκρόν. Προεπορευόμην, καὶ μόλις εἰσῆλθον εἰς τὸ ὑπόγειον εὑρέθην πρὸ θεάματος τὸ ὁποῖον μὲ κατετάραξε. Δὲν ἐφανταζόμην ὅτι τὸ φέρετρον εὑρίσκετο πλησιέστατα εἰς τὴν εἴσοδον τῆς θύρας καὶ δὲν ἀνέμενα ὅτι θὰ ἔβλεπα ἀμέσως ἐνώπιόν μου τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ. Τὸ φῶς μάλιστα τῶν κηρίων μας τὸ ἔκαμνε νὰ φαίνεται ὅτι κινεῖται. Μὲ πρόσφατον τὴν ἐντύπωσιν τῆς εἰκόνος αὐτῆς ἐσυνεχίσαμεν τὸν γύρον μας. Εἰς ἓν σημεῖον ὁπόθεν ἐφαίνετο ὁ κῆπος φωτισμένος ἀπὸ τὸ σεληνόφως καὶ μακρύτερα ἕνα λειβάδι φωτισμένον ὡς ἐὰν ἦτο ἡμέρα, καὶ πέραν ἀκόμη, ἐλαφρὰ λεπτὰ νέφη, τὸ περιβάλλον αὐτὸ μοῦ ἐγέννησεν ἓν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον μὲ ἔκαμνε νὰ βλέπω χορὸν φασμάτων εἰς τὸ ἄκρον τοῦ γειτνιάζοντος πρὸς τὸ λειβάδι ἄλσους κυπαρίσσων.

»Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἑπομένης συνωδεύσαμεν τὸν δυστυχῆ συνάδελφόν μας εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν. Ἡ διαδρομὴ μεταξὺ τῆς φυλακῆς μας καὶ τοῦ νεκροταφείου τοῦ γειτονικοῦ χωρίου ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ὀδυνηρὸν καὶ ταπεινωτικὸν βασανιστήριον. Φωνασκοῦντες νέοι, ἕνας κόσμος πρόθυμος νὰ εἰρωνευθῇ καὶ νὰ μυκτηρίσῃ, χυδαῖοι θορυβοποιοί, ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐκδηλώσουν ἀπέναντί μας τὴν περιέργειαν καὶ τὸ μῖσός των. Ἡ συνείδησις τῆς ἀνικανότητος εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόμην πρὸ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠνεχόμην ὑπὸ ἄλλας συνθήκας, ἡ φρίκη τὴν ὁποίαν ᾐσθανόμην διὰ τὸν κυνισμὸν τῆς χυδαιότητος αὐτῆς, μὲ κατέθλιψαν καὶ μὲ ἔφεραν εἰς μίαν κατάστασιν χαυνώσεως, ἡ ὁποία διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας. Τὴν αὐτὴν ὡς καὶ τὴν προτεραίαν ὥραν, μὲ τὸν αὐτὸν συνοδόν,

ἐπεριπάτησα πάλιν εἰς τὸν χαλικόστρωτον δρομῖσκον, ὁ ὁποῖος περιέβαλλε τὴν ἔπαυλίν μας. Διερχόμενος πρὸ τῶν κιγκλιδωτῶν παραθύρων τοῦ ὑπογείου ὅπου εἴχομεν ἀποθέσει τὴν προτεραίαν τὸν νεκρὸν συνάδελφόν μας, ἀνεπόλησα τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν μοῦ εἶχε προξενήσει ἡ θέα τοῦ προσώπου του, φωτισμένου ἀπὸ τὸ φῶς τῶν κηρίων. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον ὁπόθεν διέκρινα ἐκ νέου τὸν κῆπον φωτισμένον ἀπὸ τὸ σεληνόφως, εἶπον εἰς τὸν συνοδόν μου: «Ἐδῶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καθήσωμεν εἰς τὸ χορτάρι (Gras) καὶ νὰ τραγουδήσωμεν (singen) μίαν σερενάταν». Προφέρων ὅμως αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἔκαμα δύο παραδρομάς. Εἶπα Grab (τάφος) ἀντὶ Gras (χορτάρι) καὶ sinken (κατέρχομαι) ἀντὶς singen (τραγουδῶ). Ἡ φράσις μου εἶχε λοιπὸν λάβει τὸ ἑξῆς νόημα: «Ἐδῶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καθήσωμεν εἰς τὸν τάφον καὶ νὰ κατέλθωμεν μίαν σερενάταν». Μόνον μετὰ τὴν δευτέραν παραδρομὴν ἀντελήφθην τί συνέβαινεν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην, τὴν διώρθωσα, χωρὶς νὰ ἀντιληφθῶ τὴν ἔννοιαν τοῦ λάθους μου. Ἐσκέφθην ἐπ' ὀλίγον, καὶ συνδυάζων τὰς δύο παραδρομάς, συνθέτω τὴν φράσιν: «κατέρχομαι εἰς τὸν τάφον» (ins Grab sinken). Καὶ ἰδοὺ ὅτι αἱ εἰκόνες ἀρχίζουν νὰ παρελαύνουν ἐμπρός μου μὲ ἰλιγγιώδη ταχύτητα: βλέπω τὰ φάσματα νὰ χορεύουν καὶ νὰ κινοῦνται εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ τὸ σεληνόφως, τὸν συνάδελφόν μου εἰς τὸ φέρετρον, ὅλας τὰς θλιβερὰς ἀναμνήσεις τῆς ἡμέρας, τὰς σκηνὰς αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν κηδείαν, τὴν ἀηδίαν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθην βλέπων νὰ εἰρωνεύωνται τὴν θλῖψίν μας. Ἐνεθυμήθην μερικὰς συνομιλίας σχετικὰς μὲ τὴν δυνατότητα τῆς γενικεύσεως τῆς ἐπιδημίας, τοὺς φόβους μερικῶν ἀξιωματικῶν. Βραδύτερον ἐνεθυμήθην ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου τοῦ πατρός μου, καὶ ἡ ἀνάμνησις αὐτὴ μὲ ἐξέπληξεν ἀρ-

κετά, δεδομένου ὅτι δὲν ἐνθυμοῦμαι εὐκόλως τὰς ἡμερομηνίας.

»Αἱ σκέψεις αὐταὶ μὲ διεφώτισαν. Αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι κατὰ τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας ἦσαν αἱ αὐταί: ἡ αὐτὴ ὥρα, ὁ αὐτὸς φωτισμός, ὁ αὐτὸς τόπος, ὁ αὐτὸς συνοδός. Ἐνεθυμήθην τὴν στενοχωρίαν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθην ὅταν ἔγινε λόγος περὶ πιθανῆς ἐπεκτάσεως τῆς γρίππης, καὶ συγχρόνως ἐνεθυμήθην τὴν ἐσωτερικὴν προσταγήν, ἡ ὁποία μοῦ ἀπηγόρευε νὰ ὑποκύψω, καὶ τὸν φόβον. Ὁ παραλληλισμὸς τῶν λέξεων «θὰ *ἠδυνάμεθα* νὰ κατέλθωμεν εἰς τὸν τάφον» μοῦ ἀπεκάλυψε τότε τὴν σημασίαν του καὶ συγχρόνως ἐβεβαιώθην ὅτι μόνον μετὰ τὴν διόρθωσιν τῆς πρώτης παραδρομῆς (ἀπὸ Grab=τάφος εἰς Gras=χορτάρι) εἰς τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς οὐδεμίαν ἔδωσα προσοχήν, διέπραξα τὴν δευτέραν (λέγων sinken κατέρχομαι—ἀντὶ singen=τραγουδῶ).

»Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔβλεπα λυπηρὰ ὄνειρα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπανειλημμένως εἶδον ἀσθενοῦσαν σοβαρῶς στενωτάτην μου συγγενῆ, μίαν μάλιστα φορὰν τὴν εἶδον νεκράν. Ὀλίγον προτοῦ συλληφθῶ αἰχμάλωτος εἶχον μάθει ὅτι ἡ γρίππη ἐθέριζε τὴν χώραν ὅπου διέμενεν ἡ ἐν λόγῳ συγγενής μου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξ ἄλλου ἀνεκοίνωσα τοὺς ζωηρούς μου φόβους. Πολλοὺς μῆνας μετὰ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἀναφέρω, ἐπληροφορήθην ὅτι εἶχεν ὑποκύψει εἰς τὴν ἐπιδημίαν δεκαπέντε ἡμέρας πρὸ τῶν γεγονότων αὐτῶν.

ς) Τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα παραδρομῆς δεικνύει κατὰ χαρακτηριστικὸν τρόπον ἓν ἀπὸ τὰ ὀδυνηρὰ ζητήματα συνειδήσεως, τὰ ὁποῖα τόσον συχνὰ παρατηροῦνται εἰς τὴν σταδιοδρομίαν ἑνὸς ἰατροῦ. Ἕνας ἄνθρωπος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πάσχων ἐξ ἀνιάτου νοσήματος, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ ἀκόμη γίνει ἀσφαλὴς διάγνωσις, ἔρχεται εἰς τὴν Βιέννην διὰ νὰ ἴδῃ ἂν δύναται νὰ θεραπευθῇ, καὶ παρακαλεῖ ἕνα

παιδικόν του φίλον, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ ἔγινε διάσημος ἰατρός, νὰ ἀναλάβῃ τὴν περίπτωσίν του πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὁ φίλος του δέχεται ἐν τέλει, ἐξ οἴκτου. Συμβουλεύει τὸν ἀσθενῆ νὰ εἰσέλθῃ εἰς μίαν κλινικὴν καὶ τοῦ συνιστᾷ τὸ νοσοκομεῖον «Ἥρα».

—Ἀλλὰ τὸ νοσοκομεῖον αὐτό, παρατηρεῖ ὁ ἀσθενής, ἔχει τελείως εἰδικὸν προορισμὸν (εἶναι μαιευτήριον).

—Ὤ, ὄχι, διαμαρτύρεται ὁ ἰατρός : ἠμπορεῖ ἐκεῖ νὰ φονευθῇ (umbringen), νὰ εἰσαχθῇ (unterbrigen) ἤθελα νὰ πῶ, οἱοσδήποτε ἀσθενής.

Προσπαθεῖ τότε νὰ μειώσῃ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ παραδρομή μου.

—Δὲν πιστεύω νὰ φαντάζεσαι ὅτι ἔχω ἀπέναντί σου ἐχθρικὰς διαθέσεις.

Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας λέγει εἰς τὴν νοσοκόμον, ἡ ὁποία τὸν συνοδεύει μέχρι τῆς θύρας.

—Δὲν τοῦ εὑρίσκω τίποτε καὶ δὲν φαντάζομαι νὰ πάσχῃ ἀπὸ ὅ,τι ὑποπτεύεται. Ἐὰν ὅμως συνέβαινε αὐτό, τότε νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ τοῦ δώσετε μίαν ἰσχυρὰν δόσιν μορφίνης διὰ νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά του.

Προηγουμένως ὁ ἀσθενὴς εἶχεν ἀπαιτήσει ἀπὸ τὸν ἰατρὸν νὰ θέσῃ ὁριστικὸν τέλος εἰς τὰ βάσανά του, μὲ ἓν φάρμακον, ἐὰν ἐβεβαιοῦτο ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐλπίδες θεραπείας. Ὥστε ὁ ἰατρὸς εἶχε πράγματι ἀναλάβει (ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις) νὰ φονεύσῃ τὸν φίλον του.

ζ) Δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναφέρω ἓν παράδειγμα παραδρομῆς, ἰδιαιτέρως διδακτικόν, ἂν καὶ χρονολογούμενον ἀπὸ εἰκοσαετίας, ὡς λέγει ὁ διηγηθεὶς αὐτὸ εἰς ἐμέ. Μίαν ἡμέραν εἰς μίαν συντροφιάν, μία κυρία δηλοῖ, εἰς ὕφος τὸ ὁποῖον ἐμαρτύρει κάποιαν κατάστασιν διεγέρσεως καὶ τὴν ἐπίδρασιν ὡρισμένων κρυφίων τάσεων :

—Ναί, μία γυναίκα, γιὰ ν' ἀρέσῃ στοὺς ἄνδρες πρέπει νὰ εἶναι ὡραία· γιὰ τὸν ἄνδρα τὸ πρᾶγμα εἶναι ἁπλούστερο: τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ *πέντε* ἄκρα στερεά.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν ἐσωτερικὸν μηχανισμὸν μιᾶς παραδρομῆς ἐκ *συμπυκνώσεως* ἢ *μολύνσεως* (ἴδε σελ. 2). Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ἡ φρᾶσις αὔτη προκύπτει ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο προτάσεων:

Τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τέσσερα *ἄκρα στερεά,*
τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ *πέντε* αἰσθήσεις γερές.

Ἢ πάλιν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις *στερεὰ* εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τὰς δύο προτάσεις, ὁπότε αὗται θὰ ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι:

Τοῦ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τα ἄκρα του *στερεὰ*
καὶ νὰ κρατῇ *στερεὰ* καὶ τὰ *πέντε.*

Τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ δύο αὗται προτάσεις συνέτειναν ὥστε νὰ παρεισφρύσῃ εἰς τοὺς λόγους τῆς κυρίας αὐτῆς, πρῶτον εἷς ἀριθμὸς καὶ δεύτερον ὁ μυστηριώδης ἀριθμὸς *πέντε,* ἀντὶ τοῦ φαινομενικῶς ἁπλουστέρου καὶ φυσικωτέρου «τέσσαρα». Ἡ συγχώνευσις αὔτη δὲν θὰ ἐγένετο ἐὰν ὁ ἀριθμὸς *πέντε* δὲν εἶχεν εἰς τὴν κατὰ παραδρομὴν λεχθεῖσαν φρᾶσιν, τὴν ἰδιαιτέραν του σημασίαν, τὴν σημασίαν μιᾶς κυνικῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν μία γυναίκα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ, παρὰ μόνον συγκεκαλυμμένως. Σημειοῦμεν τέλος ὅτι ἡ ἐν λόγῳ φρᾶσις ἀποτελεῖ, καθ' ὃν τρόπον ἐλέχθη, τόσον ἓν ἐπιτυχέστατον εὐφυολόγημα, ὅσον καὶ μίαν διασκεδαστικὴν παραδρομήν. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἂν ὑπῆρχεν ἐνσυνείδητος ἢ ἀσυνείδητος πρόθεσις ἐκ μέρους τῆς κυρίας. Ἀλλὰ τὸ ὕφος τῆς κυρίας ἀπέκλειε πᾶσαν ἐνσυνείδητον πρόθεσιν· δὲν ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ εὐφυολογήματος.

Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῆς παραδρομῆς καὶ τοῦ εὐφυολογήματος δύναται νὰ εἶναι μεγίστη, ὅπως εἰς

τὴν περίπτωσιν τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ο. Ράνκ, ὅπου τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν εἰς τὴν παραδρομὴν ἐγέλασε καὶ αὐτὸ διὰ τὸ λάθος του, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πραγματικοῦ λογοπαιγνίου (Internat. Zeitschr. f. Psychoanalyse, A', 1913) :

«Νεόνυμφος κύριος, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος θέλουσα νὰ διατηρήσῃ τὴν δροσερότητά της καὶ τὴν νεανικήν της ἐμφάνισιν, φροντίζει νὰ ἀραιώσῃ τὰς γενετησίους των σχέσεις, μοῦ διηγεῖται τὴν ἀκόλουθον ἱστορίαν, ἡ ὁποία διεσκέδασε πολὺ καὶ αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του : τὴν ἑπομένην μιᾶς νυκτὸς κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποστῆ τῆς ἀποχῆς τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπέβαλλεν ἡ σύζυγός του, ξυρίζεται εἰς τὸν κοινόν των κοιτῶνα καί, ὅπως ἔκαμνε καὶ ἄλλας φοράς, ἐχρησιμοποίησε διὰ νὰ πουδραρισθῇ τὴν φούνταν ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὴν τουαλέτταν τῆς ἐξηπλωμένης ἀκόμη συζύγου του. Αὐτή, ἐνδιαφερομένη πολὺ διὰ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου της, τοῦ εἶχεν ἐπανειλημμένως ἀπαγορεύσει νὰ χρησιμοποιῇ τὴν φούνταν της, καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν τοῦ εἶπε δυσηρεστημένη : «Πάλι *μὲ* πουδράρεις (du puderst mich) μὲ τὴν φούνταν *σου*»! Βλέπουσα τὸν σύζυγόν της νὰ ἐκσπᾷ εἰς γέλωτας, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔκαμε μίαν παραδρομὴν (ἤθελε νὰ εἴπῃ : πάλι πουδράρεσαι (du puderst dich) μὲ τὴν φούνταν *μου*,) καὶ γελᾷ καὶ αὐτὴ (εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Βιέννης pudern (πουδράρω) σημαίνει συνουσιάζομαι). Ὅσον ἀφορᾶ τὴν *φούνταν*, ἡ συμβολική της φαλλικὴ σημασία εἶναι προφανής»).

Ἡ ὁμοιότης μεταξὺ παραδρομῆς καὶ λογοπαιγνίου ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ παραδρομὴ δὲν εἶναι παρὰ συντόμευσις τοῦ λόγου.

η) Μία νέα, τερματίσασα τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, ἐγγράφεται εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολήν, μιμουμένη εἰς τοῦτο πολλὰς ἄλλας νέας. Μετά τινας ἑξαμηνίας

ἐγκαταλείπει τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀρχίζει νὰ μελετᾷ τὴν χημείαν. Βραδύτερον ὁμιλεῖ ὡς ἑξῆς διὰ τὴν μεταβολὴν αὐτήν : «ἡ ἀνατομία, κατ' ἀρχάς, δὲν μὲ ἐτρόμαξε. Ἀλλὰ κάποτε ποὺ ἔπρεπε νὰ βγάλω τὰ νύχια ἀπὸ τὰ δάκτυλα ἑνὸς πτώματος ἀηδίασα κυριολεκτικῶς τὴν *χημείαν*».

θ) Προσθέτω καὶ μίαν ἄλλην περίπτωσιν παραδρομῆς, τῆς ὁποίας ἡ ἐξήγησις δὲν παρουσιάζει δυσχερείας. «Καθηγητής τις τῆς ἀνατομίας ζητεῖ νὰ κάμῃ μίαν ὅσον τὸ δυνατὸν σαφεστέραν περιγραφὴν τῆς ρινικῆς κοιλότητος ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα κεφάλαια τῆς ἀνατομίας τοῦ κρανίου. Ἠρώτησε τοὺς ἀκροατάς του ἐὰν τὸν ἀντελήφθησαν καλῶς, καὶ ὅλοι τοῦ ἀπήντησαν ὁμοφώνως *ναί*. Τότε ὁ καθηγητής, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὴ ἡ ὑπεροψία, τοὺς λέγει : «δυσκολεύομαι νὰ τὸ πιστεύσω, διότι ἔστω καὶ εἰς μίαν μεγαλούπολιν ὅπως ἡ Βιέννη, οἱ ἔχοντες σαφῆ ἰδέαν τῆς κατασκευῆς τῆς ρινικῆς κοιλότητος, μετρῶνται εἰς ***ἕνα δάκτυλο...*** συγγνώμην, ἤθελα νὰ εἴπω εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρός».

ι) Ὁ αὐτὸς ἀνατόμος εἶπεν ἄλλοτε : Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικός, παρὰ τοὺς πολυαρίθμους πειρασμοὺς (Versuchungen)... συγγνώμην, παρὰ τὰς πολυαρίθμους προσπαθείας (Versuche).

ια) Εἰς τὸν Ἀλφ. Ρόμπιτσεκ ὀφείλω τὰ δύο ἑπόμενα παραδείγματα παραδρομῶν, ἅτινα ἀνεῦρεν εἰς παλαιὸν Γάλλον συγγραφέα. (Μπραντὸμ[1572-1614] : Βίοι ἑταιρῶν. Λόγος δεύτερος).

«Ἐγνώρισα μίαν ὡραιοτάτην καὶ πολὺ καθὼς πρέπει κυρίαν ἡ ὁποία, συνομιλοῦσα μὲ ἕναν αὐλικὸν εὐπατρίδην διὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα, τοῦ εἶπε : «J'ai ouy dire que le roi a faict rompre tous les c.... de ce pays-là». (Ἤκουσα ὅτι ὁ βασιλεὺς

διέταξε νὰ θραύσουν ὅλα τὰ γυναικεῖα αἰδοῖα ἐκείνης τῆς χώρας.» Ἤθελε νὰ εἴπῃ *γεφύρας* (ponts). Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχε κοιμηθῆ μὲ τὸν σύζυγόν της ἢ ἐσυλλογίζετο τὸν ἐραστήν της καὶ εἶχεν ἀκόμη εἰς τὸ στόμα της αὐτὴν τὴν λέξιν καὶ ὁ εὐπατρίδης ἔλαβεν ἀφορμὴν διὰ νὰ τῆς κάμῃ ἐρωτικὰς ἐκδηλώσεις».

«Μία ἄλλη κυρία τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα συνωμίλει μὲ μίαν κυρίαν ἀκόμη ἀνωτέρας τάξεως καὶ ἐνῷ τὴν ἐκομπλιμένταρε διὰ τὴν ὡραιότητά της, τῆς εἶπε: «Ὄχι κυρία, δὲν τὸ λέγω διὰ νὰ σᾶς *μοιχεύσω* (adultérer)». Ἤθελε νὰ εἴπῃ *κολακεύσω* (adulater), ὅπως τὸ διώρθωσε μετ' ὀλίγον. Πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἤθελε νὰ μοιχευθῇ».

Ὅταν ἐφαρμόζω τὴν ψυχοθεραπευτικὴν μέθοδον διὰ νὰ ἀποχωρίσω καὶ καταργήσω τὰ συμπτώματα μιᾶς νευρώσεως, συχνότατα ἄγομαι εἰς τὴν ἰδέαν νὰ ἀναζητήσω εἰς τοὺς φαινομενικῶς τυχαίους λόγους καὶ τὰς φαινομενικῶς τυχαίας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐκφράζει ὁ ἀσθενής, ἓν περιεχόμενον τὸ ὁποῖον ἂν καὶ προσπαθῇ νὰ ἀποκρυβῇ, προδίδεται ἐν τούτοις, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀσθενοῦς, ὑπὸ διαφορωτάτας μορφάς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ παραδρομὴ παρέχει συχνάκις πολυτιμοτάτην βοήθειαν, ὡς ἠδυνήθην νὰ πεισθῶ διὰ παραδειγμάτων διδακτικωτάτων καὶ ἐν πολλοῖς, πολὺ περιέργων. Ἕνας ἀσθενὴς ὁμιλεῖ π. χ. διὰ τὴν θεῖαν του, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου του καὶ χωρὶς νὰ ἀντιληφθῇ τὴν παραδρομήν του ἀποκαλεῖ «ἡ μητέρα μου», ἢ μία γυναίκα ὁμιλεῖ διὰ τὸν σύζυγόν της, λέγουσα «ὁ ἀδελφός μου». Εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν ἡ θεία καὶ ἡ μήτηρ, ὁ σύζυγος καὶ ὁ ἀδελφός, ταυτίζονται, συνδέονται διά τινος δεσμοῦ, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀναπόλησις τοῦ ἑνὸς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸν ἄλλον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὁ ἀσθενὴς τὸν θεωρεῖ ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸν ἄλλον τύπον.

Ἢ πάλιν: ἕνας νέος 20 ἐτῶν ἔρχεται καὶ μοῦ λέγει: «Εἶμαι ὁ **πατὴρ** τοῦ Ν. Ν. τὸν ὁποῖον ἐθεραπεύσατε. Συγγνώμην, θέλω νὰ εἴπω ὅτι εἶμαι ὁ ἀδελφός του· εἶναι κατὰ τέσσαρα ἔτη μεγαλύτερός μου». Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι διὰ τῆς παραδρομῆς αὐτῆς θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, εἶναι ἀσθενὴς ἐξ αἰτίας τοῦ πατρός των, ὅτι ὅπως ὁ ἀδελφός του, ζητεῖ νὰ θεραπευθῇ, ἀλλ' ὅτι περισσότερον ἐπείγουσα εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ πατρός. Ἄλλοτε εἷς ἀσυνήθης συνδυασμὸς λέξεων, μία φαινομενικῶς ἐπιτηδευμένη ἔκφρασις, ἀρκοῦν διὰ ν' ἀποκαλύψουν τὴν ἐπίδρασιν ἀπωθηθείσης ἰδέας ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ ἀσθενοῦς, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις προεκλήθησαν ὑπὸ τελείως διαφορετικῶν ἐλατηρίων.

Ἔτσι εἰς τὰς διαταραχὰς τοῦ λόγου, εἴτε μεγάλαι εἶναι αὗται εἴτε μικραί, ἀρκεῖ νὰ δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παραδρομῶν τῆς γλώσσης, δὲν ἀνευρίσκω ἀλληλεπίδρασιν φθόγγων, ἀλλ' ἐπίδρασιν ἰδεῶν ξένων πρὸς τὰς προθέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπηγόρευσαν τοὺς λόγους, καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παραδρομήν. Ἀσφαλῶς δὲν ἀρνοῦμαι τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν φθόγγων· ἀλλ' οἱ διέποντες αὐτὴν νόμοι δὲν μοῦ φαίνονται τόσον ἀποτελεσματικοὶ ὥστε νὰ διαταράξουν, μόνοι αὐτοί, τὴν ὀρθὴν ἔκφρασιν τῶν νοημάτων. Εἰς τὰς περιπτώσεις τὰς ὁποίας ἠδυνήθην νὰ μελετήσω καὶ νὰ ἀναλύσω ἐν πλάτει, οἱ νόμοι αὐτοὶ δὲν ἐκφράζουν εἰμὴ ἕνα προϋπάρχοντα μηχανισμόν, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖ τὸ ξένον πρὸς τὸν λόγον ψυχικὸν αἴτιον, ἀλλ' ὁ ὁποῖος οὐδόλως συνδέεται πρὸς τὰς μεταξὺ τῶν ἐκφερομένων λόγων καὶ τοῦ αἰτίου σχέσεις. ***Εἰς πολλὰς ἀντικαταστάσεις ἡ παραδρομὴ εἶναι τελείως ξένη πρὸς πάντας αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς φθογγικῆς συγγενείας.*** Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου συμφωνῶ πλήρως πρὸς τὸν Βούντ, ὅστις ἐπίσης θεωρεῖ τὰς προκαλούσας τὴν παραδρο-

μὴν συνθήκας ὡς πολὺ περιπλόκους καὶ πολὺ εὐρυτέρας τῆς τῆς ἁπλῆς ἐξ ἐπαφῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν φθόγγων.

Ἀλλ' ἂν καὶ θεωρῶ ὡς βεβαίας τὰς «ἀπωτέρας ψυχικὰς ἐπιδράσεις», διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βούντ, δὲν βλέπω τίποτε τὸ σφαλερὸν εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶ ὅτι αἱ συνθῆκαι αἱ προκαλοῦσαι μίαν παραδρομήν, ὡς αὗται διετυπώθησαν ὑπὸ τῶν Μέριγκερ καὶ Μάϋερ πραγματοποιοῦται εὐκολώτατα, ὅταν τις ὁμιλεῖ τροχάδην καὶ ἡ προσοχὴ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπεσπασμένη. Εἴς τινα ὅμως παραδείγματα ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τῶν συγγραφέων αὐτῶν αἱ συνθῆκαι γίνονται πολυπλοκώτεραι. Ἐπαναλαμβάνω τὸ προαναφερθὲν παράδειγμα. Es war mir auf der Schwest... Brust so schwer. («Εἶχα τόσον βάρος εἰς τὸ στῆθος». Ἡ ἀνύπαρκτος λέξις Schwest προῆλθε δι' ἀντικαταστάσεως τῆς συλλαβῆς Bru διὰ τῆς συλλαβῆς Schwe).

Ἀναγνωρίζω ὅτι εἰς τὴν φρᾶσιν αὐτὴν ἡ συλλαβὴ Schwe ἀντεκατέστησε τὴν συλλαβὴν Bru. Ἀλλὰ πρόκειται μήπως μόνον περὶ τούτου; Εἶναι προφανὲς ὅτι καὶ ἄλλα αἴτια καὶ ἄλλαι σχέσεις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσουν τὴν ἀντικατάστασιν αὐτήν. Ἐφιστῶ κυρίως τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ ἰδεῶν Schwester Bruder (ἀδελφὴ-ἀδελφὸς) ἢ ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ Brust der Schwester (τὸ στῆθος τῆς ἀδελφῆς), ὁπότε ἀγόμεθα εἰς ἄλλους συνειρμοὺς ἰδεῶν. Αὐτὸς ὁ ἐργαζόμενος εἰς τὰ παρασκήνια βοηθὸς ἐπιτρέπει εἰς τὴν ἀδιάφορον κατὰ τὰ ἄλλα συλλαβὴν Bιu νὰ ἐκδηλωθῇ ὑπὸ μορφὴν παραδρομῆς.

Δι' ἄλλας παραδρομὰς δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ἐμφάνισίν των συνείργησεν ἡ φθογγική των ὁμοιότης πρὸς λέξεις καὶ ἐννοίας αἰσχράς. Ἡ σκόπιμος παραμόρφωσις λέξεων καὶ φράσεων, εἰς τὰς ὁποίας τόσον ἀρέσκονται μερικὰ κακῆς ἀνατροφῆς ἄτομα δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν ἀπὸ τὴν χρησι-

μοποίησιν ἀσημάντου προφάσεως, διὰ νὰ ὑπενθυμήσουν ἀπηγορευμένα πράγματα, καὶ τὸ παιγνίδιον αὐτὸ εἶναι τόσον σύνηθες ὥστε δὲν εἶναι περίεργον πῶς αἱ ἐν λόγῳ παραμορφώσεις καταλήγουν ὥστε νὰ ἐπέρχωνται καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀτόμου καὶ παρὰ τὴν θέλησίν του ([1]) «Ich fordere Sie auf, auf das Wohl unseres Chefs aufzustossen». (Σᾶς καλῶ νὰ καταστρέψετε τὴν εὐημερίαν τοῦ ἀρχηγοῦ μας)· ἀντί : «auf das Wohl unseresChefs anzustossen»:(προπίνωὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ ἀρχηγοῦ μας κλ.). Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς δυνάμεθανὰ διακρίνωμεν μίαν παρῳδίαν κατὰ παραδρομήν, προκληθεῖσαν ὑπὸ μιᾶς σκοπίμου παρωδίας. Ἐὰν ἤμουν ἐγὼ ὁ ἀρχηγὸς ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ὁ ρήτωρ ἐξεφώνησε τὴν φρᾶσιν αὐτὴν μὲ τὴν παραδρομήν, της θὰ ἐσκεπτόμην ὅτι σοφώτατα ἔπραττον οἱ Ρωμαῖοι ἐπιτρέποντες εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ θριαμβεύοντος αὐτοκράτορος νὰ ἐκφράζουν διὰ σατυρικῶν ποιημάτων τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν δυνατὸν νὰ εἶχον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Μέριγκερ διηγεῖται διὰ τὸν ἑαυτόν του ὅτι κάποτε ἀπετάθη πρὸς ἓν ἄτομον, τὸ ὁποῖον ὡς πρεσβύτερον μέλος τῆς ἑταιρείας ἔφερε τὸν τιμητικὸν καὶ συγχρόνως χαρακτηριστικὸν μιᾶς οἰκειότητος τίτλον senexl ἢ altes senexl (γέρων), λέγων εἰς αὐτόν : «Prost (χαῖρε) senex altesl». Ὅταν ἀντελήφθη τὴν παραδρομήν του ἠσθάνθη ἐντροπήν. Ἡ συγκίνησίς του εἶναι εὐνόητος ὅταν σκεφθῇ κανεὶς πόσον ὁμοιάζει ἡ λέξις Altesl πρὸς τὴν ὕβριν Alter Esel (γερογάϊδαρε). Ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους (εἰς τὰ παιδιὰ πρὸς τὸν πατέρα), ἐπιφέρει σοβαρὰς ἐσωτερικὰς ποινάς.

Ἐλπίζω ὅτι οἱ ἀναγνῶσται δὲν θὰ ἀρνηθοῦν

([1]) Εἰς μίαν ἀσθενῆ μου ἡ μανία τῆς παραδρομῆς εἶχε λάβει τοιαύτας διαστάσεις ὥστε εἶχε καταλήξει νὰ λέγῃ urinieren (οὐρῶ) ἀντὶ ruinieren (καταστρέφω).

πᾶσαν ἀξίαν εἰς τὰς διακρίσεις τὰς ὁποίας κάμνουν προκειμένου περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν παραδρομῶν-ἂν καὶ αἱ διακρίσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ ἀποδειχθοῦν πάντοτε καὶ ὅτι θὰ θελήσουν νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος συνεκέντρωσα καὶ ἀνέλυσα. Καὶ ἐὰν ἐξακολουθῶ νὰ ἐλπίζω ὅτι καὶ αἱ φαινομενικῶς ἁπλούστεραι περιπτώσεις παραδρομῶν θὰ δυνηθοῦν κάποτε νὰ ἀναχθοῦν εἰς διαταραχὰς πηγαζούσας εἰς ἠμιαπωθηθεῖσαν ἰδέαν *ξένην* πρὸς τὴν ἐκφερομένην φρᾶσιν ἢ τοὺς ἐκφερομένους λόγους, εἰς τοῦτο μὲ ἐνθαρρύνει μία ἐνδιαφέρουσα παρατήρησις τοῦ ἰδίου Μέριγκερ. Εἶναι περίεργον, λέγει ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὅτι οὐδεὶς θέλει νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἔκαμε μίαν παραδρομήν. Ὑπάρχουν λογικώτατοι καὶ ἐντιμότατοι ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ἑαυτοὺς προσβαλλομένους ὅτε ἀκούσουν ὅτι ὑπέπεσαν εἰς παρόμοιον λάθος. Δὲν πιστεύω ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο δύναται νὰ γενικευθῇ εἰς τὸν βαθμὸν εἰς τὸν ὁποῖον τὸ γενικεύει ὁ Μέριγκερ, χρησιμοποιῶν τὴν λέξιν «οὐδείς». Ἀλλὰ τὸ ἴχνος τῆς συγκινήσεως, τὸ ὁποῖον προκαλοῦμεν λέγοντες εἰς ἕνα ἄνθρωπον ὅτι ὑπέπεσεν εἰς παραδρομὴν τῆς γλώσσης—καὶ ἡ συγκίνησις αὐτὴ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν ἐντροπὴν—εἶναι χαρακτηριστικόν. Εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα ὅτε δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν μίαν λησμονηθεῖσαν λέξιν καὶ τὴν συγκίνησιν τὴν ὁποίαν μᾶς προξενεῖ ἡ ἐμμονὴ μιᾶς ἀναμνήσεως, φαινομενικῶς ἀσημάντου: εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἡ διαταραχὴ ὀφείλεται πιθανώτατα εἰς τὴν παρέμβασιν ἀσυνειδήτου αἰτίου.

Ἡ παραμόρφωσις τῶν κυρίων ὀνομάτων ὅταν εἶναι σκόπιμος ἐκδηλοῖ περιφρόνησιν καὶ ἡ αὐτὴ ἐξήγησις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς σειρὰν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ὡς τυχαία παραδρομή. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν Μάϋερ, εἶπε κάποτε Φρό-

ϋντερ ἀντὶ Φρόϋντ, διότι πρὸ ὀλίγου μόλις εἶχε εἰπῆ τὸ ὄνομα τοῦ Μπρόϋερ καὶ ὁ ὁποῖος εἰς μίαν ἄλλην περίπτωσιν ὡμίλησε περὶ τῆς μεθόδου Φρόϋερ-Μπρόϋντ, ἀντὶ νὰ εἴπῃ Φρόϋντ-Μπρόϋερ ἦτο συνάδελφος πᾶν ἄλλο ἢ ἐνθουσιασμένος ἐκ τῆς μεθόδου μου. Κατωτέρω, ὅταν γίνῃ λόγος περὶ τῶν παραδρομῶν τοῦ καλάμου θὰ ἀναφέρω μίαν ἄλλην παραμόρφωσιν ὀνόματος δυναμένην νὰ λάβῃ τὴν ἰδίαν ἐξήγησιν. (¹)

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς παρεμβαίνει, ὡς παράγων προκαλῶν τὴν διατάραξιν, μία κριτικὴ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος, διότι δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πρόθεσιν τοῦ ὁμιλοῦντος καθ' ἣν ὥραν οὗτος ὁμιλεῖ.

(¹) Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ παραμορφώνοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἰατρῶν τοὺς ὁποίους συνεβουλεύθησαν εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀριστοκράται, ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι παρ' ὅλην τὴν εὐγένειαν μὲ τὴν ὁποίαν συνηθίζουν νὰ φέρωνται φαινομενικῶς, ἐλαχίστην ἐκτίμησιν τρέφουν πρὸς αὐτούς. Ἀναφέρω ἐδῶ μερικὰς θαυμασίας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς λήθης λέξεων, τὰς ὁποίας δανείζομαι παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Τζὼνς (διαμένοντος τότε εἰς τὸ Τορόντο) ὁ ὁποῖος ἐπραγματεύθη ἄλλωστε περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος («Psychopathology of Everyday Life», American Journ of Psychology, Oct. 1911).

«Ὀλίγοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ συγκρατήσουν μίαν ἐκδήλωσιν δυσαρεσκείας ὅταν ἀντιλαμβάνωνται ὅτι ἄλλος ἐλησμόνησε τὸ ὄνομά των, ἰδίως ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζουν ἢ νὰ ἀναμένουν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἄτομον θὰ τὸ ἐνεθυμεῖτο. Χωρὶς νὰ σκεφθοῦν, σχηματίζουν ἀμέσως τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἄτομον τοῦτο δὲν θὰ ὑπέπιπτεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν λήθην αὐτὴν ἐὰν ὁ κάτοχος τοῦ ὀνόματος τῷ εἶχεν ἀφήσει μίαν ἐντύπωσιν κάπως ἔντονον, καθόσον τὸ ὄνομα θεωρεῖται ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος. Ἐξ ἄλλου τίποτε δὲν εἶναι κολακευτικώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούῃ κανεὶς μίαν ὑψηλὴν προσωπικότητα νὰ τὸν καλῇ μὲ τὸ ὄνομά του, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἀναμένῃ τοιοῦτόν τι. Ὁ Ναπολέων, ἀριστοτέχνης εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἔδωσε κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν του τοῦ 1814 ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τῆς μνήμης τὴν ὁποίαν εἶχε προκειμένου περὶ ὀνο-

'Αντιθέτως ἡ ἀντικατάστασις ἑνὸς ὀνόματος δι' ἄλλου, ὁ σφετερισμὸς ξένου ὀνόματος, ἡ συνταύτισις μέσῳ μιᾶς παραδρομῆς, ἐκδηλοῦν ἀσφαλῶς σφετερισμὸν μιᾶς τιμῆς διὰ τὸν ἕνα δὲ ἢ τὸν ἄλλον λόγον ὁ ὑποπίπτων εἰς τὴν παραδρομὴν δὲν ἔχει συνείδησιν τούτου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Ὁ Σ. Φέρεντσι διηγεῖται ἓν τοιοῦτον περιστατικόν, ἀναγόμενον εἰς τὴν μαθητικήν του ἡλικίαν :

«Ὅτε ἤμην μαθητὴς τῆς Α΄ Γυμνασίου, ἔπρεπε νὰ ἀπαγγείλω (διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν μου) δημοσίᾳ (ἐνώπιον ὁλοκλήρου δηλαδὴ τῆς τάξεως) ἓν

μάτων. Εὑρισκόμενος ἐν Κραὸν ἐνεθυμήθη ὅτι πρὸ εἰκοσαετίας ἐγνώρισεν εἰς κάποιο σύνταγμα τὸν δήμαρχον τῆς ἐν λόγῳ πόλεως Ντὲ Μπυσσό. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι ὁ Ντὲ Μπυσσό, ἐνθουσιασθεὶς διὰ τοῦτο, ὑπηρέτησε τὸν αὐτοκράτορα μὲ ἀπεριόριστον ἀφοσίωσιν. Διὰ τοῦτο τὸ ἀσφαλέστερον μέσον προσβολῆς ἑνὸς ἀνθρώπου εἶναι νὰ προσποιηθῆτε ὅτι ἐλησμονήσατε τὸ ὄνομά του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δεικνύετε εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ὅτι σᾶς εἶναι ἀδιάφορος, τόσον ὥστε δὲν λαμβάνετε τὸν κόπον νὰ ἐνθυμηθῆτε τὸ ὄνομά του. Τὸ τέχνασμα τοῦτο παίζει ἐξ ἄλλου κάποιον ρόλον εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Οὕτω ὁ Τουργκένιεβ γράφει εἰς τὸν Κ α π ν ό ν : «Ἐξακολουθεῖτε νὰ βρίσκετε τὸ Μπάντεν διασκεδαστικό, κύριε... Λιτβίνωφ ;» Ὁ Ρατμίρωφ συνήθιζε νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Λιτβίνωφ μὲ κάποιον δισταγμόν, ὡς ἐὰν τοῦ ἦτο δύσκολον νὰ τὸ ἐνθυμηθῇ. Μὲ τοῦτο, ὡς καὶ μὲ τὸν ὑπεροπτικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀπεκαλύπτετο, ὅτε συνήντα τὸν Λιτβίνωφ, ἤθελε νὰ τὸν θίξῃ. Εἰς ἓν ἄλλο του μυθιστόρημα, ὑπὸ τὸν τίτλον : «Π α τ έ ρ α ς κ α ὶ Γ υ ι ὸ ς» ὁ ἴδιος συγγραφεὺς γράφει : «Ὁ δικαστὴς ἐκάλεσε τὸν Κιρσάνωφ καὶ τὸν Μπαζάρωφ στὸ χορὸ κι' ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἐπανέλαβε τὴν πρόσκληση, κάνοντας τάχα πὼς τοὺς ἔπαιρνε γιὰ ἀδέρφια, καὶ μιλῶντας τοῦ Κιρσάνωφ». Ἐδῶ ἡ λήθη τῆς προηγουμένης προσκλήσεως, ἡ σύγχυσις τῶν ὀνομάτων καὶ ἡ μὴ διάκρισις τῶν δύο νέων μεταξύ των ἀποτελοῦν σειρὰν προσβολῶν. Ἡ παραμόρφωσις ἑνὸς ὀνόματος ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὴν λήθην τοῦ ὀνόματος· ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς αὐτήν.

ποίημα. Εἶχα καλῶς προπαρασκευασθῆ καὶ ἐξεπλάγην ἀκούων τοὺς συμμαθητάς μου νὰ ἐκσποῦν εἰς γέλωτας μόλις ἤρχισα νὰ ἀπαγγέλλω. Ὁ καθηγητὴς προσεφέρθη νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ τὴν παράδοξον αὐτὴν ὑποδοχήν: εἶχον ἀπαγγείλει ὀρθότατα τὸν τίτλον τοῦ ποιήματος «Ἀπὸ Μακρυά», ἀντὶ ὅμως νὰ δώσω τὸ ἀκριβὲς ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔδωσα τὸ ἰδικόν μου. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως ἦτο Σάντορ (Ἀλέξανδρος) Πέτεφι. Ἡ ὁμοιότης τῶν ὀνομάτων (καὶ ἐγὼ λέγουμαι Σάντορ) διηυκόλυνεν ἀσφαλῶς τὴν σύγχυσιν. Ἡ πραγματικὴ ὅμως αἰτία ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰς μυχίας ἐπιθυμίας μου ἐταυτιζόμην μὲ τὸν ἥρωα τοῦ ποιήματος. Καὶ ἐνσυνειδήτως ἀκόμη ἔτρεφα δι᾽ αὐτὸν μίαν ἀγάπην καὶ μίαν ἐκτίμησιν αἱ ὁποῖαι ἤγγιζον τὴν λατρείαν. Φυσικὰ τὸ δυστυχὲς αὐτὸ σύμπλεγμα τὸ ὁποῖον ἐστηρίζετο εἰς τὴν φιλοδοξίαν, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς παραδρομῆς μου».

Μίαν ἄλλην περίπτωσιν συνταυτίσεως διὰ σφετερισμοῦ ξένου ὀνόματος μοῦ διηγήθη κάποιος νεαρὸς ἰατρός, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη δειλὰ καὶ μὲ σεβασμὸν εἰς τὸν διάσημον Φίρχιω καὶ αὐτοσυνεστήθη: «Δόκτωρ Φίρχιω». Ἔκπληκτος ὁ καθηγητὴς στρέφεται καὶ τὸν ἐρωτᾷ: «Μπᾶ, λέγεσθε καὶ σεῖς Φίρχιω;» Δὲν ἠξεύρω πῶς ὁ νεαρὸς φιλόδοξος ἐξήγησε τὴν παραδρομήν του, ἐὰν τὴν συνεκάλυψε λέγων ὅτι πρὸ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ὀνόματος ᾐσθάνθη ἑαυτὸν τόσον μικρὸν ὥστε ἐλησμόνησε τὸ ἰδικόν του ἢ ἐὰν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἤλπιζε νὰ γίνῃ κάποτε διάσημος ὡς ὁ Φίρχιω καὶ ὅτι παρεκάλει τὸν κ. μυστικοσύμβουλον νὰ μὴ τοῦ φερθῇ μὲ ὑπερβολικὴν περιφρόνησιν: τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο αὐτῶν λόγων (ἴσως καὶ ἀμφότεροι) ἐπέφερε τὸ λάθος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν ὁ νέος κατὰ τὴν αὐτοσύστασίν του.

Διὰ λόγους προσωπικῆς φύσεως εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ ἐπιμείνω πολὺ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς κάτωθι περιπτώσεως. Κατὰ τὸ Διεθνὲς συνέδριον τὸ ὁποῖον συνῆλθεν ἐν Ἄμστερνταμ τῷ 1907, ἡ περὶ ὑστερίας ἀντίληψις τὴν ὁποίαν διετύπωσα ἐγένετο ἀντικείμενον ζωηροτάτων συζητήσεων. Εἷς ἐκ τῶν πεισματωδεστέρων ἀντιπάλων μου παρεσύρθη τόσον ἀπὸ τὴν ρύμην τῶν λόγων του, ὥστε ἀναφέρων τὸ ἑαυτόν του ἀντὶ νὰ ἀναφέρῃ ἐμέ, ὡμίλησεν ἐπανειλημμένως ἐν ὀνόματί μου. Π. χ. ἔλεγε: «Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Μπρόϋερ καὶ ἐγὼ ἀπεδείξαμεν...», ἐνῷ ἤθελε νὰ εἴπῃ «ὁ Μπρόϋερ καὶ ὁ Φρόϋντ...». Μεταξὺ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιπάλου μου καὶ τοῦ ἰδικοῦ μου δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότης. Τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια παραδείγματα παραδρομῆς δι' ἀντικαταστάσεως ὀνόματος μαρτυροῦν ὅτι ἡ παραδρομὴ δὲν χρειάζεται τὴν διευκόλυνσιν τὴν ὁποίαν τῆς παρέχει ἡ ὁμοιότης τῶν φθόγγων καὶ ὅτι δύναται νὰ γίνῃ μέσῳ κεκαλυμμένων σχέσεων καθαρῶς ψυχικῆς φύσεως.

Εἰς ἄλλας περιπτώσεις, πολὺ περισσότερον χαρακτηριστικὰς ἡ ἀντικατάστασις τῶν λόγων τοὺς ὁποίους θέλει νὰ εἴπῃ τις διὰ τῶν ἀντιθέτων των προκαλεῖται ὑπὸ μιᾶς αὐτοκριτικῆς, ὑπὸ μιᾶς ἐνδομύχου ἀντιδράσεως κατὰ τῶν λόγων αὐτῶν. Μετ' ἐκπλήξεως παρατηρεῖ τις τότε ὅτι ἡ ἔκφρασις μιᾶς συμφωνίας, μιᾶς διαβεβαιώσεως, μιᾶς διαμαρτυρίας εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πραγματικὴν πρόθεσιν καὶ ὅτι ἡ παραδρομὴ ἀποκαλύπτει τὴν ἐσωτερικὴν ἀνειλικρίνειαν. (1) Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ

---

(1) Διὰ μιᾶς τοιαύτης παραδρομῆς ὁ Μπ. Ἀντσεγκροῦμπερ στιγματίζει εἰς τὸ Σ α ρ ά κ ι τὸν ὑποκριτικὸν κληρονόμον ὁ ὁποῖος ἀναμένει ἐναγωνίως τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ κληρονομήσῃ.

παραδρομὴ γίνεται μέσον μιμητικῆς ἐκφράσεως· ἐξ ἄλλου συχνάκις ἐκφράζεται διὰ τῆς παραδρομῆς ὅ,τι δὲν θέλει τις νὰ εἴπῃ καὶ ὁ ὑποπίπτων εἰς αὐτὴν προδίδεται μόνος του. Αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ ἕνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος περιφρονεῖ τὰς «φυσιολογικὰς» λεγομένας γενετησίους σχέσεις καὶ εἰς μίαν συνομιλίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο λόγος διὰ μίαν νέαν γνωστὴν διὰ τὴν φιλοκάλλιάν της, εἶπε : «Ἂν ἦταν μαζί μου, θὰ ξεμάθαινε γρήγορα νὰ koëttieren». Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἴδῃ τις ὅτι ἡ (ἀνύπαρκτος) λέξις koëttieren, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐχρησιμοποίησεν ἀντὶ τοῦ kokettieren (εἶμαι φιλόκαλος) δὲν εἶναι εἰμὴ παραμορφωμένη ἀντανάκλασις τῆς λέξεως koitieren (συνουσιάζομαι), ἡ ὁποία, ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἀσυνειδήτου προεκάλεσε τὴν παραδρομήν. Ἰδοὺ μία ἄλλη περίπτωσις : «Ἔχομεν ἕνα θεῖον ὁ ὁποῖος παραπονεῖται διότι ἀπὸ μηνῶν δὲν μετέβημεν νὰ τὸν ἴδωμεν. Πληροφορούμεθα ὅτι ἤλλαξε κατοικίαν καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ κάμνομεν τέλος μίαν ἐπίσκεψιν. Φαίνεται εὐχαριστημένος διότι μᾶς βλέπει, καὶ ὅτε τὸν ἀποχαιρετῶμεν, μᾶς λέγει φιλικώτατα : «Ἐλπίζω νὰ σᾶς βλέπω εἰς τὸ ἑξῆς σπανιώτερα ἀπὸ ὅ,τι ἄλλοτε».

Κατ' εὐνοϊκὴν σύμπτωσιν αἱ λέξεις τῆς γλώσσης δύνανται εἴς τινας περιπτώσεις νὰ προκαλέσουν παραδρομὰς αἱ ὁποῖαι μᾶς ἀναστατώνουν ὡς ἀπροσδόκητοι ἀποκαλύψεις ἢ προκαλοῦν τὴν κωμικὴν ἐντύπωσιν ἐπιτυχοῦς εὐφυολογήματος.

Τοιαύτη εἶναι π.χ. ἡ περίπτωσις τὴν ὁποίαν παρετήρησε καὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ δόκτωρ Ράϊτλερ :

«Τὸ καινούργιο σας καπέλλο εἶναι θαυμάσιο, λέγει μία κυρία εἰς μίαν ἄλλην, εἰς ὕφος θαυμασμοῦ: ἐσεῖς μόνη σας τὸ παραφορτώσατε ἔτσι ;» (aufgepatzt, ἀντὶ aufgeputzt, στολίσατε).

Οἱ ἔπαινοι τοὺς ὁποίους ἡ κυρία ἤθελε νὰ ἀπευ-

θύνῃ εἰς τὴν φίλην της διεκόπησαν· διότι ἡ ἐπίκρισις τὴν ὁποίαν εἶχε διατυπώσει κατὰ τῆς φίλης της, εὑρίσκουσα τὴν ***διακόσμησιν τοῦ καπέλλου*** (Hutaufp u t z) ***παραφορτωμένην*** (eine Patzerei) ἐξεδηλώθη ἄριστα εἰς τὴν ἀτυχῆ παραδρομήν, ὥστε ὁ λακωνικὸς κατὰ συνθήκην θαυμασμὸς νὰ μὴ δύναται νὰ φανῇ εἰλικρινής».

Ὀλιγώτερον αὐστηρὰ ἀλλ' ὁμοίως προφανὴς εἶναι ἡ πρόθεσις ἐπικρίσεως εἰς τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα :

«Μία κυρία ἐπισκέπτεται μίαν φίλην της, ἡ ὁποία τὴν κουράζει μὲ τὴν ἀδιάκοπον καὶ ἀφόρητον φλυαρίαν της. Κατορθώνει νὰ διακόψῃ τὴν συνομιλίαν καὶ νὰ τὴν ἀποχαιρετήσῃ, ὅτε ἡ φίλη της ἡ ὁποία τὴν συνώδευσεν εἰς τὸν προθάλαμον, τὴν σταματᾷ ἐκ νέου καὶ ἀρχίζει νὰ τὴν ζαλίζῃ μὲ χείμαρρον λόγων, τοὺς ὁποίους ἡ ἄλλη εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἀκούῃ μὲ τὴν χεῖρα εἰς τὴν λαβὴν τῆς θύρας. Τέλος κατορθώνει νὰ τὴν διακόψῃ καὶ νὰ τὴν ἐρωτήσῃ: «Εἶσθε σπίτι εἰς τὸν ***προθάλαμον*** ;» Ἡ ἔκπληξις τῆς φίλης της τῆς ἀποκαλύπτει τὴν παραδρομήν της. Κουρασμένη ἀπὸ τὴν μακρὰν ὀρθοστασίαν εἰς τὸν προθάλαμον (Vorzimmer), ἤθελε νὰ τερματίσῃ τὴν φλυαρίαν, ἐρωτῶσα : «Εἶσθε σπίτι τὸ ***πρωῒ*** (Vormittag) ;», καὶ ἐπρόδωσε ἔτσι τὴν ἀνυπομονησίαν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο διὰ τὴν νέαν αὐτὴν καθυστέρησιν».

Τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀνακοινοῖ ὁ δόκτωρ Μὰξ Γκρὰφ μαρτυρεῖ ἔλλειψιν ψυχραιμίας καὶ αὐτοκυριαρχίας :

«Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῆς ἑνώσεως δημοσιογράφων «Κονκόρντια», εἷς νεαρὸς καὶ πτωχὸς δημοσιογράφος ἐκφωνεῖ σφοδρότατον φιλιππικὸν καὶ ἀφίνει εἰς τὸν θυμόν του νὰ τοῦ διαφύγουν αἱ ἀκόλουθοι λέξεις : «Κύριοι τῶν ***προκαταβολῶν*** (V o r s c h u s s mitglieder». Ἤθελε νὰ

εἴπῃ : «Κύριοι τοῦ προεδρείου (Vorstandsmitglieder) ἢ τῆς ἐπιτροπῆς (Ausschussmitglieder)». Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἶχον πράγματι τὸ δικαίωμα νὰ παρέχουν προκαταβολὰς καί ὁ νεαρὸς ὁμιλητὴς τοὺς εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀπευθύνει αἴτησιν χορηγήσεως δανείου.

Εἰς τὸ παράδειγμα Vorschwein εἴδομεν ὅτι εὐκόλως συμβαίνει μία παραδρομή, ὅταν προσπαθῇ τις νὰ συγκρατήσῃ ὑβριστικοὺς λόγους. Ἀποτελεῖ τότε εἶδος ἀποχετεύσεως τῆς ὕβρεως. Ἰδοὺ ἓν παράδειγμα :

«Εἷς φωτογράφος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἀποφεύγῃ τὴν χρησιμοποίησιν λέξεων τῆς ζωολογίας εἰς τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς ἀδεξίους ὑπαλλήλους του, εἶπε πρὸς ἕνα μαθητευόμενον, ὅταν οὗτος, θέλων νὰ ἀδειάσῃ ἓν μέγα πλῆρες δοχεῖον, ἔχυσε τὸ ἥμισυ τοῦ περιεχομένου του κατὰ γῆς : «Βρὲ σύ, θἄπρεπε νὰ ἀδειάσῃς πρῶτα λίγο ὑγρό». Ἀντὶ ὅμως νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ὀρθὴν λέξιν schöpfen (ἀδειάζω, μεταγγίζω), τοῦ διέφυγεν ἡ (πλαστὴ) λέξις shäfsen ἐκ τοῦ Schaf, πρόβατον).Καὶ ἀμέσως κατόπιν εἶπεν εἰς μίαν ὑπάλληλόν του, ἡ ὁποία κατέστρεψεν ἐξ ἀδεξιότητος μίαν δωδεκάδα ἀκριβῶν πλακῶν : «Οὔτε νὰ σοῦ εἶχαν καῆ τὰ κέρατα (hornverbrannt)». Ἤθελε νὰ εἴπῃ «τὰ χέρια» (handverbrannt).

Εἰς τὸ ἑπόμενον παράδειγμα ἔχομεν μίαν σοβαρωτάτην περίπτωσιν ἀκουσίας ὁμολογίας διὰ παραδρομὴν τῆς γλώσσης. Λόγῳ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένετο τὴν ἀναδημοσιεύω ἐν πλάτει ἀπὸ μίαν ἀνακοίνωσιν τοῦ Δ. Δ. Μπρὶλ δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Zentralbl. f. Psychoanalyse (Β΄ ἔτος 1) ([1]).

«Μίαν ἑσπέραν περιπατῶ μετὰ τοῦ δόκτορος

([1]) Ἐσφαλμένως ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν Ε. Τζώνς.

Φρὶνκ καὶ συνομιλοῦμεν περὶ τῆς Ψυχαναλυτικῆς Ἑταιρείας τῆς Νέας Ὑόρκης. Συναντῶμεν ἕνα συνάδελφον, τὸν δόκτορα Ρ., τὸν ὁποῖον ἀπὸ ἐτῶν δὲν εἶχον ἴδει καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν ἀγνοῶ τελείως. Εἴμεθα ἀμφότεροι πολὺ εὐχαριστημένοι διὰ τὴν συνάντησιν καὶ τῇ προτάσει μου μεταβαίνομεν εἰς ἓν καφενεῖον, ὅπου μένομεν ἐπὶ δύο ὥρας, συνομιλοῦντες ζωηρῶς. Ὁ Ρ. ἐφαίνετο γνωρίζων τὴν ζωήν μου, διότι μετὰ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμούς, μὲ ἠρώτησε τί κάμνει τὸ παιδί μου καὶ προσέθεσεν ὅτι συχνάκις ἔχει νέα μου μέσῳ ἑνὸς κοινοῦ φίλου καὶ ὅτι ἐνδιαφέρεται δι᾽ ὅ,τι κάμνω, ἀφ᾽ ὅτου ἐπληροφορήθη διὰ τῶν ἰατρικῶν φύλλων τὰς ἐργασίας μου. Εἰς ἐρώτησίν μου ἐὰν ἐνυμφεύθη, ἀπαντᾷ ἀρνητικῶς, προσθέτων : «Διατί θέλετε νὰ νυμφευθῇ ἕνας ἄνθρωπος ὅπως ἐγώ ;»

»Καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἐφεύγομεν ἀπὸ τὸ καφενεῖον, μοῦ λέγει ἀποτόμως : «Θὰ ἤθελα νὰ ἤξευρα τὶ θὰ ἐκάμνατε εἰς μίαν περίπτωσιν ὡς αὐτή : γνωρίζω μίαν νοσοκόμον, ἡ ὁποία κατηγορεῖται ὡς συνεργὸς εἰς μίαν δίκην διαζυγίου. Ἡ γυναίκα ἐνήγαγε τὸν ἄνδρα της, κατήγγειλε τὴν συνενοχὴν τῆς νοσοκόμου καὶ *τοῦ* ἐδόθη τὸ διαζύγιον»([1]). Ἐδῶ τὸν διακόπτω : «θέλετε νὰ πῆτε ὅτι *τῆς* ἐδόθη διαζύγιον». Ἀντιλαμβάνεται τὸ λάθος του καὶ ἀπαντᾷ : «ἀσφαλῶς *αὐτὴ* ἔλαβε τὸ διαζύγιον», καὶ ἐν συνεχείᾳ μοὶ διηγήθη ὅτι ἡ δίκη καὶ τὸ δημιουργηθὲν σκάνδαλον ἐτάραξαν τόσον τὴν νοσοκόμον, ὥστε ἤρχισε νὰ πίνῃ, ὅτι τὰ νεῦρα της ἐκλονίσθησαν πολὺ κτλ., καὶ μοῦ ἐζήτησε μίαν συμβουλὴν διὰ τὴν θεραπείαν της.

([1]) «Κατὰ τοὺς νόμους μας, τὸ διαζύγιον χορηγεῖται μόνον ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι εἷς ἐκ τῶν δύο συζύγων παρέβη τὴν συζυγικὴν πίστιν καὶ χορηγεῖται μόνον εἰς τὸ θῦμα τῆς παραβάσεως αὐτῆς».

»Μόλις παρετήρησα τὴν παραδρομήν του, τὸν παρεκάλεσα νὰ μοῦ τὴν ἐξηγήσῃ, ἀλλ' ἔλαβα τὰς συνήθεις ἐκφράσεις ἀπορίας· «δὲν μπορεῖ ἕνας ἄνθρωπος νὰ κάμῃ λάθος; Ἐπιτέλους εἶναι τυχαία παραδρομή, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι ματαιοπονία νὰ ζητεῖ κανεὶς ἐξήγησιν κτλ.». Τοῦ ἀπήντησα λέγων ὅτι πᾶσα παραδρομὴ ἔχει τὴν αἰτίαν της καὶ τὴν ἀφορμήν της καὶ ὅτι ἐὰν δὲν μοῦ ἔλεγε προηγουμένως ὅτι ἦτο ἄγαμος θὰ ἔτεινα νὰ πιστεύσω ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ὁ ἥρως τῆς ἱστορίας τὴν ὁποίαν μοῦ διηγήθη· διότι τότε ἡ παραδρομὴ θὰ ἐξηγεῖτο διὰ τῆς ἐπιθυμίας του ὅπως ἡ δίκη ἀποβῇ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὄχι ὑπὲρ τῆς συζύγου του, διὰ νὰ μὴ τῷ ἐπιβληθῇ νὰ χορηγῇ (κατὰ τὸ οἰκογενειακόν μας δίκαιον) ἀποζημίωσιν εἰς τὴν γυναῖκα του, καὶ διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ συνάψῃ νέον γάμον εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ἀποκρούει διαρρήδην τὰς ὑποψίας μου, ἀλλὰ συγχρόνως ἐκδηλοῖ ὑπερβολικὴν συναισθηματικὴν ἀντίδρασιν, παρουσιάζει σαφῆ σημεῖα ταραχῆς, καὶ τέλος ἐκσπᾷ εἰς γέλωτας. Τὸν προέτρεψα νὰ μοῦ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, χάριν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐξηγήσεως, ἀλλ' αὐτὸς μοῦ ἀπήντησε: «Ἐὰν δὲν θέλετε νὰ μὲ κάμετε νὰ σᾶς εἴπω ψέμματα, πρέπει νὰ πιστεύσετε ὅτι εἶμαι ἄγαμος καὶ νὰ πεισθῆτε ὅτι ἡ ψυχαναλυτική σας ἐξήγησις εἶναι τελείως λανθασμένη». Καὶ προσέθεσεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται ὅπως ἐγὼ μὲ τὰς πλέον ἀσημάντους λεπτομερείας, εἶναι ἁπλούστατα ἐπικίνδυνοι. Ἔπειτα ἐνεθυμήθη ὅτι εἶχε κάποιαν συνάντησιν καὶ μᾶς ἀπεχαιρέτησε.

»Ἐν τούτοις ὁ δόκτωρ Φρὶνκ καὶ ἐγὼ εἴμεθα πεπεισμένοι διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐξηγήσεώς μου· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ συλλέξω πληροφορίας καὶ νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἀλήθειαν. Πράγματι, μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπεσκέφθην ἕνα γείτονα, παλαιὸν φίλον τοῦ δόκτορος Ρ., ὁ ὁποῖος ἐπεβεβαίωσε καθ' ὅλα τὴν ἐξήγησίν μου. Ἡ δίκη εἶχε γίνει πρό τινων ἑβδομά-

δων, καὶ ἡ νοσοκόμος κατηγορεῖτο ὡς συνεργός. Ἤδη ὁ δόκτωρ Ρ. εἶναι πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν φροϋντιστικῶν μηχανισμῶν».

Ἡ ἀκουσία ὁμολογία διακρίνεται ἐπίσης ἀσφαλέστατα εἰς τὴν ἀκόλουθον περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνακοινοῖ ὁ Ράνκ:

«Εἷς πατήρ, πᾶν ἄλλο ἢ πατριώτης καὶ ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μορφώσῃ τὰ παιδιά του, χωρὶς νὰ ἐνσταλάξῃ εἰς αὐτὰ τὸν πατριωτισμόν, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς περιττόν, ἐπιπλήττει τοὺς υἱούς του, διότι μετέσχον μιᾶς πατριωτικῆς διαδηλώσεως· αὐτοὶ ἐπικαλοῦνται τὸ παράδειγμα τοῦ θείου των καὶ ὁ πατήρ των τοὺς ἀντιλέγει: «ὁ θεῖος σας εἶναι ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος ποὺ πρέπει νὰ μιμῆσθε· εἶναι ἠλίθιος (idiot)». Βλέπων τὴν ἔκπληξιν τῶν παιδιῶν του εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ βαρέος αὐτοῦ χαρακτηρισμοῦ, ὁ πατὴρ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἔκαμε μίαν παραδρομὴν καὶ λέγει δικαιολογούμενος: «Ἤθελα νὰ εἴπω ὅτι εἶναι πατριώτης (patriot)».

Ὁ Τ. Σταῖρκε ἀναφέρει μίαν περίπτωσιν παραδρομῆς τὴν ὁποίαν ὁ διαπράξας (μία νέα) ἀναγνωρίζει ὡς ἀκουσίαν ὁμολογίαν. Ὁ Σταῖρκε θέτει εἰς τὴν διήγησίν του μίαν παρατήρησιν ὡραίαν, ἂν καὶ ὑπερβαίνουσαν τὰ ὅρια ἁπλῆς ἐξηγήσεως ([1]).

«Μία ὀδοντίατρος ὑπόσχεται εἰς τὴν ἀδελφήν της νὰ τὴν ἐξετάσῃ κάποτε, διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν αἱ πλάγιαι ἐπιφάνειαι δύο ἐκ τῶν γομφίων της ἐφάπτονται (ἐὰν ὑπάρχῃ δηλαδὴ μεταξύ των διάστημα ὅπου νὰ δύνανται νὰ παραμείνουν καὶ νὰ ἀποσυντεθοῦν τὰ ὑπολείμματα τῶν τροφῶν). Ἀλλ' ἡ ὀδοντίατρος ἀργεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν της καὶ ἡ ἀδελφή της λέγει ἀστεϊζομένη: «Ἐξετάζει τώρα μίαν συνάδελφόν της, ἀλλὰ τὴν ἀδελφήν της τὴν ἀφίνει πάντοτε νὰ

([1]) Αὐτόθι.

περιμένη». Τέλος, ἡ ὀδοντίατρος ἀποφασίζει νὰ ἐκτελέση τὴν ἐξέτασιν τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη. Εὑρίσκει ὅτι εἷς τῶν γομφίων ἔχει μίαν τερηδόνα καὶ λέγει : «δὲν ἐπίστευα ὅτι τὸ δόντι εἶναι τόσο χαλασμένο : ἐνόμιζα ὅτι ἁπλῶς δὲν ὑπῆρχαν *μετρητὰ* (kontan)... δὲν ὑπῆρχεν *ἐπαφή*, ἤθελα νὰ πῶ (Kontakt): «Βλέπεις, τῆς ἀπήντησε γελῶσα ἡ ἀδελφή της, μόνον ἀπὸ τσιγκουνιὰ μὲ ἄφησες νὰ περιμένω περισσότερο ἀπὸ τὰς ἀσθενεῖς ποὺ σὲ πληρώνουν!»

(Δὲν ἔχω ἀσφαλῶς τὸ δικαίωμα νὰ ὑπεισέλθω εἰς τὰς σκέψεις τῆς ἐν λόγῳ νέας οὔτε νὰ ἐξαγάγω συμπεράσματα, ἀλλ' ἀκούων τὴν διήγησιν τῆς παροδρομῆς αὐτῆς ἐσυλλογίσθην ὅτι αἱ δύο αὐταὶ χαριτωμέναι καὶ εὐγενεῖς νέαι εἶναι ἄγαμοι καὶ γνωρίζουν ἐλαχίστους νέους· καὶ διηρωτήθην μήπως θὰ εἶχαν περισσοτέραν *ἐπαφὴν* μὲ νέους, ἐὰν εἶχον περισσότερα *μετρητά).*

Ἰδοὺ μία ἄλλη παραδρομή, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀκουσίαν ὁμολογίαν. Τὴν παραλαμβάνω ἀπὸ τὸν Θ. Ράϊκ [1].

«Μία νέα ἐπρόκειτο νὰ μνηστευθῇ ἕνα νέον, ὁ ὁποῖος δὲν τῆς ἦτο διόλου συμπαθής. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν κάποιαν συμπάθειαν μεταξὺ τῶν δύο νέων, οἱ γονεῖς συμφωνοῦν νὰ γίνῃ μία συνάντησις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παρευρίσκοντο καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Ἡ νέα ἔχει ἀρκετὸν τὰκτ καὶ ψυχραιμίαν ὥστε νὰ μὴ ἀφίνῃ τὸν ὑποψήφιον μνηστῆρα, ὁ ὁποῖος εἶναι περιποιητικώτατος, νὰ ἀντιληφθῇ τὰ πᾶν ἄλλο ἢ εὐμενῆ αἰσθήματά της ἀπέναντί του. Ἐν τούτοις, ὅταν ἡ μητέρα της τὴν ἠρώτησε πῶς τῆς φαίνεται ὁ νέος, αὐτὴ ἀπήντησεν εὐγενῶς : «εἶναι καθ' ὅλα *ἀντιπαθής*» (liebenswidrig, ἀντὶ *ἀξιέραστος,* liebenswürdig).

Ὄχι ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ τῆς ἀπόψε-

---

[1] Αὐτόθι.

ως αὐτῆς εἶναι μία ἄλλη παραδρομὴ τὴν ὁποίαν ὁ Ο. Ρὰνκ περιγράφει (Internat. Zeitschr. f. Psychoanal.) ὡς «πνευματικὴν παραδρομήν».

«Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐγγάμου κυρίας, ἡ ὁποία ἀρέσκεται ἀκούουσα ἀνέκδοτα καὶ δὲν περιφρονεῖ τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας, ὅταν αὗται ἀνταμοίβωνται δι' ἀντιστοίχων δώρων. Κάποτε ἕνας νέος, ἐπιδιώκων τὴν εὔνοιάν της, τῆς διηγεῖται, ὄχι ἀσκόπως, τὴν ἀκόλουθον γνωστὴν ἱστορίαν: «Κάποιος ἔμπορος ἐπιζητεῖ τὸν ἔρωτα τῆς κάπως σεμνῆς συζύγου τοῦ φίλου καὶ συνεταίρου του· αὐτὴ τέλος ὑπόσχεται νὰ τοῦ παραδοθῇ ἀντὶ χιλίων φιορινίων. Ἐπειδὴ ὁ σύζυγος τῆς κυρίας αὐτῆς ἐπρόκειτο τότε νὰ ἀπουσιάσῃ, ὁ συνεταῖρος του τοῦ δανείζεται χίλια φιορίνια, ὑποσχόμενος νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ τὴν ἑπομένην εἰς τὴν σύζυγόν του. Ἐννοεῖται ὅτι ὅταν τῆς παρέδωσε τὸ ποσὸν αὐτόν, ἀπέκρυψε τὴν προέλευσίν του, καὶ τὴν ἄφησε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ὑπεσχημένης ἀμοιβῆς. Ὅταν ὁ σύζυγος ἐπέστρεψε καὶ τῆς ἐζήτησε τὰ χίλια φιορίνια, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ τῆς δώσῃ ὁ συνεταῖρος του, αὐτὴ ἐνόμισεν ὅτι ἀνεκαλύφθη καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία τελειώνει ὄχι μόνον πρὸς ὑλικήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἠθικὴν ζημίαν της». Ὅτε ὁ νέος, ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ὁ ἐραστὴς λέγει εἰς τὸν συνεταῖρόν του: «Θὰ ***πληρώσω*** αὔριον αὐτὸ τὸ ποσὸν εἰς τὴν γυναῖκα σου», ἡ συνομιλήτριά του, τὸν διακόπτει, διὰ τῶν χαρακτηρικῶν αὐτῶν λέξεων: «Μὰ αὐτὴν τὴν ἱστορία δὲν μοῦ τὴν ἔχετε ***ξαναπληρώσει.....ξαναδιηγηθεῖ*** ἤθελα νὰ πῶ». Δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμολογήσῃ σαφέστερον, ἐκτὸς ἐὰν ἐξεφράζετο ἀπεριφράστως, ὅτι ἦτο διατεθημένη νὰ παραδοθῇ ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὅρους».

«Ὁ Β. Τάουσκ δημοσιεύει (ἐν Internat. Zeitschr. f. Pshychoanalyse, Δ' 1916) ὡραίαν περίπτωσιν ἀκουσίας ὁμολογίας ἄνευ συνεπειῶν, ὑπὸ τὸν τίτλον: «***Ἡ πίστις τῶν πατέρων***».

«Ἐπειδὴ ἡ μνηστή μου ἦτο Χριστιανή, διηγεῖται ὁ Α., καὶ δὲν ἤθελε νὰ προσηλυτισθῇ εἰς τὸν ἰουδαϊσμόν, ἠναγκάσθην νὰ προσηλυτισθῶ ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊσμὸν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ νυμφευθῶ. Ἡ μεταβολὴ αὐτὴ θρησκείας δὲν συνετελέσθη χωρὶς ἐσωτερικὴν πάλην, ἀλλ' ὁ σκοπός μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐδικαίωνε τὸν προσηλυτισμὸν αὐτόν, καὶ τοῦτο τόσῳ μᾶλλον, ὅσον δὲν εἶχον θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ ἐξωτερικὸς μόνον δεσμὸς μὲ συνέδεε πρὸς τὸν ἰουδαϊσμόν. Παρὰ τὸν προσηλυτισμόν μου ὅμως, οὐδέποτε ἀπεκήρυξα τὸν ἰουδαϊσμὸν καὶ μεταξὺ τῶν γνωστῶν μου ἐλάχιστοι γνωρίζουν ὅτι μετέβαλα θρησκείαν.

»Ἀπὸ τὸν γάμον μου ἀπέκτησα δύο υἱούς. Καὶ οἱ δύο ἐβαπτίσθησαν κατὰ τὸ χριστιανικὸν δόγμα. Ὅτε τὰ παιδιά μου ἔφθασαν εἰς κάποιαν ἡλικίαν, τὰ ἐπληροφόρησα περὶ τῆς ἑβραϊκῆς καταγωγῆς των, διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν τὰς ἀντισημητικὰς ἐπιδράσεις τοῦ σχολείου καὶ χρησιμοποιήσουν τὴν παράλογον καὶ ἄσκοπον ἀφορμὴν διὰ νὰ στραφοῦν κατὰ τοῦ πατρός των.

»Πρό τινων ἐτῶν παρεθέριζα μὲ τοὺς υἱούς μου, οἱ ὁποῖοι ἐφοίτων τότε εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τοῦ Δ., εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς διδασκάλου. Μίαν ἡμέραν ἡ σύζυγος τοῦ διδασκάλου (καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός της διέκειντο φιλικῶς πρὸς ἡμᾶς), ἀγνοοῦσα τὴν ἑβραϊκήν μας καταγωγήν, κατηγόρησε μὲ ἀρκετὴν δριμύτητα τοὺς Ἑβραίους. Ὤφειλα νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν πρόκλησιν, διὰ νὰ δώσω εἰς τὰ παιδιά μου τὸ παράδειγμα τοῦ «θάρρους τῆς γνώμης», ἀλλ' ὑπεχώρησα πρὸ τῶν δυσαρέστων ἐξηγήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς θὰ ἐπηκολούθουν τὴν ὁμολογίαν μου. Μὲ συνεκράτησεν ἐπίσης ὁ φόβος μήπως ἠναγκαζόμεθα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸ ὡραῖον μέρος τὸ ὁποῖον εἴχομεν εὕρει καὶ καταστρέψωμεν τὰς ἤδη ἀρκετὰ βραχείας διακοπὰς ἐμοῦ καὶ τῶν παιδιῶν μου, ἐν ᾗ περι-

πτώσει οἱ ἰδιοκτῆται, μανθάνοντες ὅτι εἴμεθα Ἑβραῖοι, ἐτήρουν ἀπέναντί μας ἐχθρικὴν στάσιν.

»Φοβούμενος ἐν τούτοις ὅτι τὰ παιδιά μου δὲν θὰ ἐσκέπτοντο ὅπως ἐγώ, ὅτι δὲν θὰ συνεκρατοῦντο καὶ ὅτι ἐν τέλει θὰ ἐπρόδιδον μὲ ἁπλοϊκὴν εἰλικρίνειαν τὴν μοιραίαν ἀλήθειαν, ἐὰν ἐξηκολούθουν νὰ παρίστανται κατὰ τὴν συζήτησιν, ἀπεφάσισα νὰ τὰ ἀπομακρύνω, καὶ νὰ τὰ στείλω εἰς τὸν κῆπον.

»Πηγαίνετε εἰς τὸν κῆπον Ἑβραῖοι (Juden)», τοὺς εἶπα· ἀλλὰ διώρθωσα ἀμέσως τοὺς λόγους μου: «παιδιὰ (Jungen)». Ἔτσι ἐχρειάσθη νὰ κάμω μίαν παραδρομήν, διὰ νὰ ἐκφράσω τὸ «θάρρος τῆς γνώμης». Ἀσφαλῶς οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἀντελήφθησαν τὴν σημασίαν τῆς παραδρομῆς καὶ δὲν ἐξήγαγον κανὲν συμπέρασμα· ἐγὼ ὅμως ἐξήγαγον τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἀρνεῖται κανεὶς ἀτιμωρητὶ τὴν πίστιν τῶν πατέρων του, ὅτε εἶναι ὁ ἴδιος υἱὸς καὶ ἔχει υἱούς».

Ἰδοὺ καὶ μία ὀλιγώτερον ἀβλαβὴς περίπτωσις, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἀνέφερον, ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ὁ δικαστὴς δὲν τὴν εἶχεν ὑποδείξει διὰ τὴν συλλογὴν αὐτήν:

«Ἕνας ἔφεδρος, κατηγορούμενος ἐπὶ διαρρήξει, ἀπαντᾷ εἰς μίαν ἐρώτησιν ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς του καταστάσεως: «Ἐξακολουθῶ νὰ ἀνήκω εἰς τὴν ἐθνοφρουράν, διότι ἀκόμη δὲν ἀπελύθην ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν». Αὐτὸ τουλάχιστον ἤθελε νὰ εἴπῃ, ἀντὶ ὅμως νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ὀρθὴν λέξιν Dienststellung (ὑπηρεσία) ἔκαμεν παραδρομὴν καὶ εἶπε Diebstellung (Dieb=κλέπτης).

Ἡ παραδρομὴ εἶναι ἀρκετὰ διασκεδαστική, ὅταν δι' αὐτῆς ὁ ἀσθενὴς ἐπιβεβαιοῖ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἀντιρρήσεως ὅ,τι ὁ ἰατρὸς ζητεῖ νὰ διαπιστώσῃ κατὰ τὴν ψυχαναλυτικὴν ἐξέτασιν. Κάποτε ἠσχολούμην μὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ὀνείρου ἑνὸς ἀσθενοῦς μου. Εἰς τὸ ὄνειρον αὐτὸ εἶχε παρουσιασθῆ τὸ ὄνομα

Jauner. Ὁ ἀσθενὴς ἐγνώριζε κάποιο ἄτομον φέρον τὸ ὄνομα αὐτό, ἀλλὰ τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὕρῃ διὰ ποῖον λόγον τὸ ἄτομον αὐτὸ εἶχε ἀναμιχθῆ εἰς τὸ ὄνειρόν του. Τὸν ἠρώτησα μήπως τοῦτο συνέβαινε λόγῳ τῆς ὁμοιότητος μεταξὺ τοῦ ὀνόματος Jauner καὶ τῆς ὕβρεως Gauner (ἀπατεών). Ὁ ἀσθενὴς τὸ ἠρνήθη διαρρήδην καὶ μὲ θυμόν, ἀλλ' ἐνῷ ἠρνεῖτο ὑπέπεσεν εἰς νέαν παραδρομήν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ γράμμα g ἀντεκατεστάθη ὁμοίως διὰ τοῦ j : μοῦ εἶπεν ὅτι ἡ ὑπόθεσίς μου ἦτο παρακεκινδυνευμένη (gewagt). Ἀλλ' ἀντὶ νὰ εἴπῃ gewagt, εἶπε jewagt. Μοῦ ἤρκεσε νὰ τοῦ ἐπιστήσω τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῆς παραδρομῆς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐπιτύχω τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἑρμηνείας μου.

Ὅτε εἰς μίαν σοβαρὰν συζήτησιν, εἷς ἐκ τῶν συνομιλητῶν ὑποπίπτει εἰς παρομοίαν παραδρομήν, λέγων τὰ ἀντίθετα τῶν ὅσων ἤθελε νὰ εἴπῃ, τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸν θέτει εἰς μειονεκτικὴν μοῖραν ἔναντι τοῦ ἄλλου, ὁ ὁποῖος σπανίως ἀφήνει νὰ τοῦ διαφύγῃ ἡ εὐκαιρία διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν του.

Εἰς παρομοίας περιπτώσεις γίνεται πρόδηλον ὅτι κατὰ κανόνα οἱ ἄνθρωποι ἀποδίδουν τὰς παραδρομὰς τόσον τῆς γλώσσης ὅσον καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζομεν εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον, ἐνῷ οὔτε κἂν θεωρητικῶς δὲν υἱοθετοῦν τὰς ἀντιλήψεις μας καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτοὺς δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ παραιτηθοῦν τῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα τοὺς παρέχει εἰς ἀναλόγους περιπτώσεις ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων διὰ τὰς παραδρομάς. Ὁ γέλως καὶ ἡ εἰρωνία τοὺς ὁποίους προκαλοῦν αἱ παραδρομαὶ αὐταὶ τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμὴν ἀποτελοῦν μίαν ἔνδειξιν εἰς βάρος τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ τοιαῦτα λάθη δὲν ἔχουν ψυχαναλυτικὴν ἀξίαν. Ὁ ἴδιος ὁ καγκελλάριος φὸν Μπύλω, θέλων νὰ σώσῃ μίαν

κατάστασιν καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν αὐτοκράτορά του (Νοέμβριος 1907), διέπραξε τὴν ἀκόλουθον παραδρομήν, δώσας ἐπιχειρήματα εἰς τοὺς ἀντιπάλους του:

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σήμερον, τὴν νέαν κατάστασιν τὴν ὁποίαν ἐνεκαινίασεν ὁ Γουλιέλμος Β΄, δὲν δύναμαι εἰμὴ νὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι καὶ πρὸ ἔτους εἶπον, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἦτο *σφαλερὸν καὶ ἄδικον νὰ γίνεται λόγος περὶ κύκλου ὑπευθύνων συμβούλων ἐμπνεόντων τὸν αὐτοκράτορά μας* (ζωηραὶ κραυγαί: *ἀνευθύνων!*)... ἤθελα νὰ εἴπω *ἀνευθύνων* συμβούλων. Συγχωρήσατε τὴν παραδρομὴν αὐτὴν τῆς γλώσσης». (Γέλωτες).

Χάρις εἰς τὴν σωρείαν τῶν ἀρνήσεων, ἡ φράσις αὕτη τοῦ πρίγκιπος φὸν Μπύλω ἠδυνήθη νὰ διέλθῃ ἀπαρατήρητος δι' ἓν μέρος τοῦ κοινοῦ· ἐξ ἄλλου ἡ συμπάθεια τῆς ὁποίας ἔχαιρεν ὁ ρήτωρ καὶ τὸ δυσχερὲς ἔργον του, τὸ ὁποῖον ὅλοι ἀντελαμβάνοντο, συνετέλεσαν ὥστε οὐδεὶς νὰ σκεφθῇ νὰ ἐκμεταλλευθῇ εἰς βάρος του τὴν παραδρομὴν αὐτήν. Δὲν συνέβη ὅμως τὸ ἴδιον μὲ μίαν ἄλλην παραδρομήν, ἡ ὁποία ἐγένετο ἓν ἔτος βραδύτερον εἰς τὴν ἰδίαν αἴθουσαν τοῦ Ράϊχσταγ ὑπὸ ἑνὸς βουλευτοῦ, ὁ ὁποῖος θέλων νὰ εἴπῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀνακοινωθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἡ ἀλήθεια «ἀπεριφράστως» ἐπρόδωσε παρὰ τὴν θέλησίν του τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα τῆς πιστῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ψυχῆς του.

«Βουλευτὴς Λάττμαν (τοῦ Γερμανικοῦ Ἐθνικοῦ κόμματος): Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς διακοινώσεως, ὀφείλομεν νὰ βασισθῶμεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν ἐργασιῶν μας. Διὰ τοῦτο τὸ Ράϊχσταγ δικαιοῦται νὰ ἐπιδόσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα παρομοίαν διακοίνωσιν. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἑνότης τῶν πόθων καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπαιτεῖ ἐπίσης ὅπως συμφωνήσωμεν ἐπὶ τῶν ἀληθειῶν τὰς ὁποίας θέλομεν νὰ γνωρίσωμεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἐὰν ὀφείλωμεν νὰ πράξωμεν τοῦτο λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν

τὰ φιλομοναρχικά μας αἰσθήματα, δικαιούμεθα ἐπίσης νὰ πράξωμεν τοῦτο *προσκυνητῶς* (rückgratlos). (Θορυβώδεις γέλωτες παρατεινόμενοι ἐπὶ πολλὰ λεπτά). Κύριοι, δὲν ἤθελα νὰ εἴπω *προσκυνητῶς* ἀλλ' *ἀπεριφράστως* (rückhaltlos) καὶ θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τὰς ὁποίας διερχόμεθα, ὁ αὐτοκράτωρ θὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν εἰλικρινῆ ταύτην ἐκδήλωσιν τοῦ λαοῦ του».

Ἡ ἐφημερὶς «Ἐμπρὸς» δὲν παρέλειψεν εἰς τὸ φύλλον τῆς 12 Νοεμβρίου 1906 νὰ τονίσῃ τὴν ψυχολογικὴν σημασίαν τῆς παραδρομῆς αὐτῆς :

«Προσκυνητῶς πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου».

«Οὐδέποτε βουλευτὴς ἐχαρακτήρισε τόσον καλῶς δι' ἀκουσίας ὁμολογίας τὴν στάσιν του καὶ τὴν στάσιν τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς ἔναντι τοῦ μονάρχου, ὅσον ὁ ἀντισημίτης Λάττμαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐπερωτήσεως ἐδήλωσε παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν του, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του ἤθελον νὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα *προσκυνητῶς*.

«Οἱ θορυβώδεις γέλωτες τοὺς ὁποίους προεκάλεσαν οἱ λόγοι του ἐκάλυψαν τὴν συνέχειαν τῶν λόγων του καὶ ὁ δυστυχὴς ἤρχισε ψελλίζων νὰ δικαιολογῆται καὶ νὰ ἐξηγῇ ὅτι ἤθελε νὰ εἴπῃ *ἀπεριφράστως*».

Εἰς τὸν «Βαλλενστάϊν» (Πικκολόμινι Α', στ') εὑρίσκομεν ὡραῖον παράδειγμα παραδρομῆς ἀποβλέπον ὄχι τόσον εἰς τὸ νὰ καταδείξῃ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ὁμιλοῦντος, ὅσον εἰς τὸ νὰ κατατοπίσῃ τὸν ἔξω τῆς σκηνῆς ἀκροατήν. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς ὁ ὁποῖος τὸ χρησιμοποιεῖ ἐγνώριζε καλῶς τὸν μηχανισμὸν καὶ τὴν σημασίαν τῆς παραδρομῆς. Εἰς τὴν προηγουμένην σκηνήν, ὁ Μὰξ Πικκολόμινι εἶχεν ὑποστηρίξει μὲ πάθος τὸν δοῦκα, θαυμάζων τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅταν ἐταξείδευσε διὰ νὰ συνοδεύσῃ εἰς τὸ στρα-

τόπεδον τὴν κόρην τοῦ Βαλλενστάϊν. Ὁ πατήρ του καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τῆς αὐλῆς τὸν παρακολουθοῦν περίλυποι. Καὶ ἡ σκηνὴ συνεχίζεται :

Κβέστεμπεργκ.—Ἀλλοίμονό μας ! Τί εἶν' αὐτὰ φίλοι ; Θὰ τὸν ἀφίσουμε τάχα νὰ φύγῃ, μὲ τέτοια χίμαιρα στὸ νοῦ, χωρὶς νὰ τοῦ ἀνοίξουμε ἀμέσως τὰ μάτια ;

Ὀκτάβιος (συνέρχεται ἀπὸ βαθειὰ σκέψη).—Τὰ δικά μου μάτια εἶν' ἀνοιχτά, κι' αὐτὸ ποὺ βλέπω δὲν μὲ κάνει καθόλου νὰ χαίρουμαι.

Κβέστεμπεργκ.—Τί τρέχει φίλε ;

Ὀκτάβιος.—Καταραμένο ταξεῖδι.

Κβέστεμπεργκ.—Γιατί ; Τὶ τρέχει ;

Ὀκτάβιος.— Ἐλᾶτε ! Πρέπει ν' ἀκολουθήσω, χωρὶς νὰ χάνω καιρό, τὸν θλιβερὸ δρόμο ποὺ βλέπουν τὰ μάτια μου...Ἐλᾶτε *(θέλει νὰ τὸν τραβήξῃ).*

Κβέστεμπεργκ.— Τί πάθατε ; Ποῦ θέλετε νὰ πᾶτε ;

Ὀκτάβιος (βιαστικός).—Σ' αὐτήν !

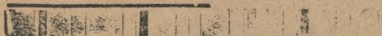
Κβέστεμπεργκ.—Σέ...

Ὀκτάβιος (συνέρχεται).—Στὸν δοῦκα ! Πᾶμε ! κτλ·

Ἡ μικρὰ αὐτὴ παραδρομή : «σ' αὐτήν», ἀντὶ «σ' αὐτὸν» γίνεται διὰ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ὅτι ὁ πατὴρ ἀντελήφθη τοὺς λόγους τῶν ἀπόψεων τοῦ υἱοῦ του, ἐνῷ ὁ αὐλικὸς παραπονεῖται διότι «δὲν καταλαβαίνει γρῦ ἀπὸ αὐτὰ τὰ αἰνίγματα».

Ὁ Ὄττο Ρὰνκ ἀνεῦρεν εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξπηρ ἓν ἄλλο παράδειγμα ποιητικῆς χρησιμοποιήσεως τῆς παραδρομῆς. Ἀναφέρω τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Ρὰνκ κατὰ τὸ Zentralbl. f. Psychoanalyse, A, 3.

«Εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξπηρ [1]

[1] Ἑλληνικὴ μετάφρασις Α. Πάλλη, «Ἅπαντα Σαίξπηρ» ἀριθ. 2, Ἐκδόσεις Γκοβόστη.

(πρᾶξις γ΄, σκηνὴ β΄) ἀνευρίσκεται περίπτωσις παραδρομῆς ἄριστα δικαιολογημένης ἀπὸ ποιητικῆς ἀπόψεως καὶ θαυμασίως τοποθετημένης ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως· ὅπως καὶ τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον παρετήρησεν ὁ Φρόϋντ εἰς τὸν «Βαλλενστάϊν», ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ποιηταὶ γνωρίζουν ἄριστα τὸν μηχανισμὸν καὶ τὸ νόημα τῆς παραδρομῆς καὶ προϋποθέτουν ὅτι καὶ ὁ ἀκροατὴς τὸ ἀντιλαμβάνεται. Πιεζομένη ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ ἐκλέξῃ διὰ κλήρου ἕνα σύζυγον, ἡ Πόρσια κατώρθωσεν ἕως τώρα χάρις εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς τύχης νὰ ἀποφύγῃ ὅλους τοὺς μνηστῆρας τοὺς ὁποίους δὲν συνεπάθη. Τέλος εὗρεν εἰς τὸν Βασάνην τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον συμπαθεῖ, καὶ φοβεῖται μήπως καὶ αὐτὸς ἐκλέξει τὸν κακὸν κλῆρον. Θέλει λοιπὸν νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι καὶ τότε ἀκόμη θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι βέβαιος διὰ τὸν ἔρωτά της, ἀλλ᾽ ὅτι ὁ ὅρκος της τὴν ἐμποδίζει νὰ τοῦ τὸ ὑποδείξῃ. Ἐνῷ ὑφίσταται τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν πάλην, ὁ ποιητὴς τὴν κάμνει νὰ λέγῃ εἰς τὸν προσφιλῆ της ὑποψήφιον :

«Σὲ παρακαλῶ : μεῖνε· μεῖνε μιὰ-δυὸ μέρες, πρὶν δοκιμάσεις τὴν τύχη σου, γιατὶ ἂν δὲν διαλέξῃς τὸ σωστὸ κουτί, θὰ χάσω τὴ συντροφιά σου. Περίμενε λοιπόν. Κάτι μοῦ λέει (μὰ αὐτὸ τὸ κάτι δὲν εἶναι ἡ ἀγάπη) πὼς θὰ στενοχωρηθῶ ἂν σὲ χάσω... Θὰ μποροῦσα νὰ σὲ βοηθήσω, νὰ σοῦ δείξω πῶς θὰ διαλέξῃς, μὰ θὰ πατοῦσα τὸν ὅρκο μου, καὶ δὲν θὰ τὸ ἤθελα αὐτό. Ἔτσι μπορεῖ νὰ μὴ γίνω δική σου. Καὶ τότε θὰ μὲ κάμῃς νὰ λυπᾶμαι ποὺ δὲν ἔκαμα τὴν ἁμαρτία νὰ πατήσω τὸν ὅρκο μου. Ἄ, αὐτὰ τὰ μάτια ποὺ μοῦ ἔφεραν τόση ταραχὴ καὶ μὲ χωρίσανε σὲ δυὸ κομμάτια : ***Τὸ ἕνα ποὺ σοῦ ἀνήκει, τὸ ἄλλο ποὺ εἶναι δικό σου... δικό μου,*** ἤθελα νὰ πῶ. Μὰ ἂν εἶναι δικό μου εἶναι καὶ δικό σου, καὶ ἔτσι εἶμαι ὁλόκληρη δική σου».

»Τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸ ὁποῖον ἡ Πόρσια ἠθέλησεν ἁπλῶς νὰ ὑποδείξῃ, διότι κατ᾽ οὐσίαν ἔπρεπε νὰ

τὸ ἀποσιωπήσῃ, νὰ μὴ εἴπῃ ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐκλογῆς ἦτο *ὁλόκληρη* δική του καὶ τὸν ἠγάπα, ὁ συγγραφεὺς μὲ θαυμασίαν ψυχολογικὴν λεπτότητα, τὸ ἀφίνει νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς τὴν παραδρομήν, καὶ διὰ τοῦ τεχνάσματος αὐτοῦ κατορθώνει νὰ καθησυχάσῃ τὴν βασανιστικὴν ἀβεβαιότητα τοῦ ἐραστοῦ καὶ τὴν ἐξ ἴσου ἔντονον ἀδημονίαν τῶν θεατῶν περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐκλογῆς».

Λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον παρουσιάζει αὐτὴ ἡ ἐκ τῶν προτέρων συμφωνία τῶν μεγάλων ποιητῶν εἰς τὰς περὶ τῶν παραδρομῶν τῆς γλώσσης ἀντιλήψεις μας, θεωρῶ σκόπιμον νὰ ἀναφέρω καὶ τρίτον παρόμοιον παράδειγμα, κατὰ τὸν Ε. Τζώνς (¹).

«Εἰς ἐσχάτως δημοσιευθὲν ἄρθρον του, ὁ Ὄττο Ράνκ (²) ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἐπὶ ὡραίου παραδείγματος εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Σαίξπηρ θέτει ἓν τῶν προσώπων του, τὴν Πόρσιαν, νὰ κάμνῃ μίαν παραδρομήν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκαλύπτει τὴν κρυφὴν σκέψιν της εἰς τὸν προσεκτικὸν ἀκροατήν. Ἐδῶ πρόκειται νὰ ἀναφέρω ἀνάλογον παράδειγμα τὸ ὁποῖον παραλαμβάνω ἀπὸ ἓν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ἄγγλου μυθιστοριογράφου Τζῶρτζ Μέρεντιθ. Ἔχει τὸν τίτλον «Ὁ Ἐγωϊστής». Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἡ ὑπόθεσις τοῦ μυθιστορήματος: Ὁ σὲρ Οὐΐλλομπυ Πάττερν, ἀριστοκράτης θαυμαζόμενος πολὺ ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του, μνηστεύεται τὴν μὶς Κωνσταντίαν Ντάρχαμ. Αὐτὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ μνηστήρ της εἶναι ἐγωϊστὴς εἰς ἐξαιρετικὸν βαθμόν, ἂν καὶ πάντοτε κατώρθωνε νὰ ἀποκρύπτῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸν ἐγωϊσμόν του, καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν γάμον, φεύγει μὲ ἕνα λοχαγὸν ὀνόματι Ὄξφορντ. Μετά τινα ἔτη

(¹) Ein Beispiel von litterarischer, Verwertung des Versprechens, Ze..tralbl. f. Psychoanal. A., 10.

(²) Zentralbl, f. Psychoanalyse, A', 3,σελ. 109.

ὁ ἴδιος ἀριστοκράτης μνηστεύεται τὴν μὶς Κλάρα Μίντλετον. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βιβλίου ἀφιεροῦται εἰς τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς πάλης ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὴν ψυχὴν τῆς μὶς Κλάρας Μίντλετον, ὅταν αὐτὴ ἀνακαλύπτῃ εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ μνηστῆρος της τὸν ἴδιον ὑπερβολικὸν ἐγωϊσμόν. Ἐξωτερικοὶ λόγοι καὶ τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς τὴν πιέζουν νὰ κρατήσῃ τὸν λόγον της, ἐνῷ συγχρόνως αἰσθάνεται διὰ τὸν μνηστῆρα της ἀποστροφήν, ἡ ὁποία γίνεται διαρκῶς μεγαλυτέρα. Ἐξομολογεῖται ἐν μέρει εἰς τὸν Βέρνον Οὐΐτφορντ (τὸν ὁποῖον καὶ θὰ νυμφευθῇ ἐν τέλει). Ἀλλ' οὗτος, ἐξάδελφος καὶ γραμματεὺς τοῦ μνηστῆρος της, μένει ἐπιφυλακτικός, λόγῳ τιμιότητος ἔναντι τοῦ Πάττερν καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη λόγους.

«Εἰς ἕνα μονόλογον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ διὰ τὰς στενοχωρίας της, ἡ Κλάρα ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: «Ἂν μποροῦσε ἕνας ἀριστοκράτης νὰ μὲ ἰδῇ ὅπως εἶμαι καὶ νὰ μὴ μὲ περιφρονήσῃ, ἀλλὰ νὰ δεχθῇ νὰ μὲ βοηθήσῃ! Ὤχ! νὰ ἐγλύτωνα ἀπὸ τὴ φυλακὴ αὐτὴ μὲ τ' ἀγκάθια της καὶ τοὺς βάτους της! Δὲν ἔχω τὴ δύναμη ν' ἀνοίξω δρόμο μονάχη μου. Εἶμαι δειλή. Νομίζω πὼς ἕνα νεῦμα θὰ μποροῦσε νὰ μὲ κάμῃ ἀλλοιώτικη. Θὰ μποροῦσα νὰ γλυτώσω, νὰ βρῶ ἕνα σύντροφο, κι' ἂς εἶναι τὸ κορμί μου ματωμένο, κι' ἂς μὲ κυνηγάει ἡ περιφρόνηση κι' ἡ κατακραυγή... Ἡ Κωνσταντία ηὗρε ἕνα στρατιωτικό. Ἴσως προσευχήθηκε κι' ἡ προσευχή της ἀκούστηκε. Δὲν ἔκαμε καλά. Μὰ πόσο τὴν ἀγαπάω γιὰ ὅ,τι ἔκαμε! Τὸν λέγανε Χάρρυ Ὄξφορντ...Αὐτὴ δὲν δίστασε· τίναξε τὶς ἁλυσσίδες της καὶ τράβηξε μὲ θάρρος γιὰ τὸν ἄλλον. Μιὰ κοπέλλα μὲ καρδιά. Τί ἰδέα νἄχῃ γιὰ μένα; Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω ἕνα Χάρρυ ***Οὐΐτφορντ***, εἶμαι ὁλομόναχη.

»Ὅτε ἀντελήφθη ὅτι ἐπρόφερε τὸ ὄνομα ***Οὐΐτ-***

φορντ, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος *Ὄξφορντ,* ᾐσθάνθη τὸ αἷμα νὰ τῆς ἀνεβαίνῃ εἰς τὸ κεφάλι.

»Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ κατάληξις *φορντ,* κοινὴ καὶ εἰς τὰ δύο ὀνόματα, διηυκόλυνε, τὴν σύγχυσιν καὶ δίδει εἰς πολλοὺς ἐπαρκῆ ἐξήγησιν τῆς παραδρομῆς της. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς μᾶς δεικνύει τὸν πραγματικόν, τὸν βαθύτερον λόγον τῆς παραδρομῆς.

«Ἡ ἰδία παραδρομὴ ἐπαναλαμβάνεται εἰς ἄλλο σημεῖον. Συνοδεύεται ὑπὸ τῆς αὐτομάτου ἐκείνης ἀβεβαιότητος, τῆς ἀποτόμου ἐκείνης μεταβολῆς τοῦ ἀτόμου τὰς ὁποίας μᾶς κατέδειξεν ἡ ψυχανάλυσις καὶ τὰ ἔργα τοῦ Γιοὺγκ ἐπὶ τοῦ συνειρμοῦ τῶν σκέψεων, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἐμφανίζονται εἰμὴ εἰς τὰς περιπτώσεις παρεμβάσεως ὑποσυνειδήτου σχεδὸν συμπλέγματος. Ὁμιλῶν διὰ τὸν *Οὐΐτφορντ,* λέγει ὁ Πάττερν εἰς ὕφος προστατευτικόν: «Λάθος! Ὁ φουκαρᾶς ὁ Βέρνον δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτα ἐξαιρετικό». Καὶ ἡ Κλάρα ἀπαντᾷ: «Μὰ ἂν ὁ Ὄξφορντ... ὁ Οὐΐτφορντ... μὰ κύττα τοὺς κύκνους σου ποὺ κολυμποῦν στὴ λίμνη. Τί ὡραῖοι ποὺ εἶναι ὅταν θυμώνουν! Τί ἤθελα νὰ σὲ ξυπνήσω; Ἄ, ναί, δὲ βρίσκεις πὼς εἶναι ἐκνευριστικὸ γιὰ ἕναν ἄντρα νὰ βρίσκῃ πὼς ἕναν ἄλλον τὸν θαυμάζουν ὅλοι;» Τοῦτο ὑπῆρξε διὰ τὸν Οὐΐλσμπυ μία ἀπότομος ἀποκάλυψις καὶ ἐσηκώθη ἐκνευρισμένος.

»Εἰς ἄλλο πάλιν σημεῖον ἡ Κλάρα προδίδει δι' ἄλλης παραδρομῆς τὴν κρυφήν της ἐπιθυμίαν νὰ συνδεθῇ μὲ τὸν Βέρνον Οὐΐτφορντ. «Ὁμιλοῦσα εἰς ἕνα παιδί, λέγει: «Πὲς ἀπόψε τοῦ κ. Βέρνον... τοῦ κ. Οὐΐτφορντ... κτλ. *

---

* Εἰς τὸν «Ριχάρδον Β'» τοῦ Σαίξπηρ (Β, 2) καὶ τὸν «Δὸν Κάρλον» τοῦ Σίλλερ (Β, 8, παραδρομὴ τοῦ Ἔβολι) ἀνευρίσκομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα παραδρομῶν, τὰ ὁποῖα οἱ ποιηταὶ θεωροῦν ὡς χαρακτηριστικά, ὡς ἔχοντα συνήθως ἀξίαν ἀκουσίας ὁμολογίας. Θὰ ἦτο ἄλλως τε εὐκολώτατον νὰ συμπληρώσωμεν τὸν κατάλογον αὐτόν.

Αἱ ἀπόψεις τὰς ὁποίας ἐκθέτομεν ἐνταῦθα περὶ τῶν παραδρομῶν ἐπιβεβαιοῦνται καὶ εἰς τὰς πλέον ἀσημάντους περιπτώσεις. Ἐπανειλημμένως μοῦ παρεσχέθη ἡ εὐκαιρία νὰ καταδείξω ὅτι καὶ αἱ φαινομενικῶς ἁπλούστεραι παραδρομαὶ τῆς γλώσσης ἔχουν τὸ νόημά των καὶ ὅτι δύνανται νὰ λάβουν τὴν ἰδίαν ἐξήγησιν τὴν ὁποίαν λαμβάνουν καὶ αἱ χαρακτηριστικώτεραι περιπτώσεις.

Μία ἀσθενής, ἡ ὁποία παρὰ τὴν συμβουλήν μου, ἔλαβε τὴν ἀνέκκλητον ἀπόφασιν νὰ ἐπιχειρήσῃ βραχεῖαν ἐκδρομὴν εἰς Βουδαπέστην, προσπαθεῖ νὰ μοῦ δικαιολογηθῇ, λέγουσα ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ λείψῃ παρὰ τρεῖς *ἡμέρας*, ἀλλὰ κατὰ παραδρομὴν μοῦ λέγει «τρεῖς *ἑβδομάδας*». Τοιουτοτρόπως μοῦ λέγει ὅτι παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις του, προτιμᾷ νὰ μείνῃ τρεῖς ἑβδομάδας παρὰ τρεῖς ἡμέρας μὲ μίαν συντροφιάν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν τῆς ἁρμόζει.

Μίαν ἑσπέραν θέλων νὰ δικαιολογηθῶ διότι δὲν μετέβην νὰ παραλάβω τὴν γυναίκα μου ἀπὸ τὸ θέατρον. Λέγω : «Ἤμουν ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον εἰς τὰς δέκα καὶ δέκα». Μὲ διορθώνει : «Θέλεις νὰ πῇς δέκα παρὰ δέκα». Εἶναι προφανὲς ὅτι αὐτὸ ἤθελα νὰ εἴπω, διότι ἐὰν εἶχον μεταβῆ εἰς τὰς δέκα καὶ δέκα δὲν θὰ ἤμην δικαιολογημένος. Μοῦ εἶχον εἰπῆ ὅτι ἡ παράστασις θὰ ἔληγε *πρὸ* τῶν δέκα. Ὅτε ἔφθασα πρὸ τοῦ θεάτρου, τὰ φῶτα τῆς εἰσόδου ἦσαν σβυσμένα καὶ κανεὶς δὲν εὑρίσκετο ἐκεῖ. Ἡ παράστασις εἶχε τελειώσει ἐνωρίτερον καὶ ἡ σύζυγός μου εἶχεν ἀναχωρήσει, χωρὶς νὰ μὲ ἀναμείνῃ. Ἐκύτταξα τὸ ὡρολόγιόν μου καὶ εἶδα ὅτι ἦτο δέκα παρὰ πέντε. Ἀλλ' ἐσκέφθην νὰ ἐμφανίσω εἰς τὸ σπίτι μου τὰ πράγματα κάπως εὐνοϊκώτερον δι' ἐμέ, καὶ νὰ εἴπω ὅτι ἦτο δέκα παρὰ δέκα. Δυστυχῶς ἡ παραδρομὴ ἐξουδετέρωσε τὸν σκοπόν μου, καὶ ἀπεκάλυψε τὸ μικρόν μου ψεῦμα, κάμνουσα ὥστε νὰ ἐμφανίσω τὸ λάθος

μου μεγαλύτερον ἀπὸ ὅ,τι ἦτο εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ἀπὸ τὰς διαταραχὰς αὐτὰς τοῦ λόγου, μεταβαίνομεν εἰς ἄλλας, τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ περιγράψωμεν ὡς ἁπλὰς παραδρομάς, διότι ὡς ὁ τραυλισμὸς ἀφοροῦν ὄχι τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μεμονωμένην λέξιν, ἀλλὰ τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν τρόπον προφορᾶς ὁλοκλήρου τῆς φράσεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως τῆς κατηγορίας αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ διαταραχὴ τοῦ λόγου μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν ἐσωτερικὴν πάλην. Πράγματι δὲν νομίζω ὅτι δύναταί τις νὰ κάμῃ μίαν παραδρομὴν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἀκροάσεως εἰς τὰ ἀνάκτορα, κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς σοβαρᾶς ἐκδηλώσεως ἔρωτος, ἢ ὅταν πρόκειται νὰ ὑπερασπίσῃ πρὸ τῶν ἐνόρκων τὴν τιμήν του καὶ τὸ ὄνομά του, εἰς ὅσας, δηλαδὴ περιπτώσεις ὁ ὁμιλῶν εἶναι, ὅπως λέγομεν ἀφωσιωμένος ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ὅ,τι λέγει καὶ κάμνει. Ὀφείλομεν (καὶ τοῦτο συνηθίζομεν νὰ πράττωμεν) νὰ εἰσάγωμεν καὶ εἰς τὴν ἐξήγησιν ἀκόμη τοῦ ὕφους ἑνὸς συγγραφέως, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐξηγήσεως ἡ ὁποία μᾶς εἶναι ἀπαραίτητος ὅταν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν μέχρι τῶν αἰτίων μιᾶς μεμονωμένης παραδρομῆς. Ὁ σαφὴς καὶ εἰλικρινὴς τρόπος τοῦ γράφειν μαρτυρεῖ ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν ἑαυτόν του, καὶ ὅποτε εὑρίσκομεν μίαν βεβιασμένην, μίαν στρυφνήν, μίαν πλαγίαν ἔκφρασιν, δυνάμεθα, χωρὶς φόβον πλάνης, νὰ εἴπωμεν ὅτι εὑρισκόμεθα πρὸ περιπεπλεγμένων καὶ ἀσαφῶν ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκθέτονται ἄνευ βεβαιότητος, καὶ μὲ κάποιαν ὀπισθοβουλίαν κριτικοῦ *.

---

* Ce que l'on conçoit bien s'énonce clairement
Et les mots pour le dire arrivent aisement

["Ο,τι νοώθεις καλά, τὸ ἐκθέτεις καθαρά, καὶ τὰ λόγια ποὺ θέλεις γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσῃς, ἔρχονται εὔκολα].

Μ π ο υ α λ ώ. Ποιητικὴ τέχνη.

᾿Αφ᾿ ἧς ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου, ξένοι, φίλοι καὶ συνάδελφοι ἤρχισαν νὰ προσέχουν τὰς παραδρομὰς τὰς ὁποίας ἠδυνήθησαν νὰ παρατηρήσουν εἰς τὰς χώρας των. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, εὗρον ὅτι οἱ νόμοι τῆς παραδρομῆς ἦσαν οἱ ἴδιοι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Διὰ τοῦτο ἠδυνήθησαν νὰ ἀνατρέξουν εἰς τὰς ἰδίας ἐξηγήσεις τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησα καὶ ἐγὼ εἰς τὰ παραδείγματά μου. Θὰ ἀναφέρω ἐδῶ ἓν παράδειγμα μεταξὺ πολλῶν.

Ὁ δόκτωρ Α. Α. Μπρὶλλ (ἐκ Νέας Ὑόρκης) διηγεῖται: «Ἕνας φίλος περιέγραφεν εἰς ἐμὲ τὰ συμπτώματα ἑνὸς νευροπαθοῦς καὶ ἤθελε νὰ μάθῃ κατὰ πόσον θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν ὠφελήσω. Παρετήρησα νομίζω ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ κατώρθωνα νὰ ἐξαφανίσω πάντα τὰ συμπτώματά του διὰ τῆς ψυχαναλύσεως, διότι ἐπρόκειτο περὶ ***μακροχρονίου*** (durable) νόσου, ἐνῷ ἤθελα νὰ εἴπω θεραπευσίμου (curable!» («A. contribution to the Psychology. of Everyday Life», ἐν Psychotherapy. τομ, Γ', ἀρ. 1, 1909),

᾿Εν τέλει θὰ προσθέσω διὰ τοὺς ἀναγνώστας ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν φοβοῦνται νὰ καταβάλουν μίαν προσπάθειαν, καὶ εἶναι κάπως ἐξοικειωμένοι πρὸς τὴν ψυχανάλυσιν, ἓν παράδειγμα τὸ ὁποῖον καταδεικύει μέχρι ποίων ἀδύτων τῆς ψυχῆς δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡ ἀνάλυσις μιᾶς παραδρομῆς.

Λ. Γέκελς (Internat. zeitschr f. Psychoanalyse, A, 1913).

«Τὴν 11 Δεκεμβρίου μία φίλη κυρία μὲ ἐρωτᾷ πολωνιστὶ εἰς ὕφος κάπως προκλητικὸν καὶ ἰταμόν: «***Γιατί εἶπα σήμερα πὼς εἶχα δώδεκα δάκτυλα ;***»

Τὴν ἐκάλεσα νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν σκηνὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν αὐτὴν τὴν παρατήρησιν. Ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ, διὰ νὰ κάμῃ μίαν ἐπίσκεψιν, μὲ τὴν κόρην της, μίαν παράφρονα, τῆς ὁποίας ἡ νόσος, εὑρισκομένη εἰς τὴν ἀρχήν, εἶχεν ὑποχωρή-

σει προσωρινῶς. Ἡ κυρία διέταξε τὴν κόρην της νὰ ἀλλάξῃ μπλούζαν, καὶ ἡ κόρη της ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν εἰς γειτονικὸν δωμάτιον». Ὅτε ἐπανῆλθεν, εἶδε τὴν μητέρα της νὰ περιποιῆται τὰ νύχια της. Καὶ ἐπακολουθεῖ ὁ ἑξῆς διάλογος :

Ἡ κόρη.— Βλέπεις ! ἐγὼ ἑτοιμάσθηκα κιόλας, καὶ σὺ δὲν εἶσαι ἀκόμη ἕτοιμη.

Ἡ μητέρα.— Ἐσὺ δὲν εἶχες παρὰ νὰ ἀλλάξῃς μιὰ μπλούζα καὶ ἐγὼ ἔχω νὰ φτιάξω ***δώδεκα*** νύχια.

Ἡ κόρη.— Πῶς ;

Ἡ μητέρα (*ἐκνευρισμένη*). — Μὰ βέβαια, ἀφοῦ ***ἔχω δώδεκα δάκτυλα.***

«Εἰς ἕνα συνάδελφον ὁ ὁποῖος παρευρίσκεται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διηγήσεως αὐτῆς καὶ ὁ ὁποῖος τὴν ἐρωτᾷ ποίαν ἰδέαν τῆς φέρει κατὰ νοῦν ὁ ἀριθμὸς *12* ἀπαντᾷ ἀμέσως καὶ εἰς ὕφος ἀποφασιστικόν: ***Τὸ δώδεκα δὲν εἶναι γιὰ μένα ἡμερομηνία***».

«Τὰ ***δάκτυλα*** φέρουν κατὰ νοῦν τὸν ἑξῆς συνειρμὸν ἰδεῶν : Εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ συζύγου μου ὅλοι ἔχουν ἕξη δάκτυλα εἰς τὸ κάθε πόδι. Μόλις ἐγεννῶντο τὰ παιδιά μας, ἐκυττούσαμε μήπως εἶχαν ἕξη δάκτυλα». Διὰ λόγους ἀσχέτους πρὸς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, ἡ ἀνάλυσις δὲν ἐσυνεχίσθη ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

» Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης—ἦτο ἡ 12η Δεκεμβρίου—ἡ κυρία μὲ ἐπισκέπτεται ἐκ νέου καὶ μοῦ λέγει μὲ προφανῆ συγκίνησιν : «Φαντασθῆτε τί μοῦ συνέβη : σήμερα εἶναι τὰ γενέθλια τοῦ θείου τοῦ συζύγου μου· ἐπὶ 20 ἔτη δὲν παραλείπω ποτὲ νὰ τοῦ γράψω ἀπὸ τὴν παραμονὴν τὴν 11 Δεκεμβρίου, διὰ νὰ τοῦ στείλω τὰς εὐχάς μου· ἐφέτος τὸ ἐλησμότησα καὶ ἠναγκάσθην νὰ τοῦ τηλεγραφήσω».

«Ἐνθυμοῦμαι καὶ ὑπενθυμίζω εἰς τὴν κυρίαν μὲ ποίαν βεβαιότητα ἀπήντησε τὴν προτεραίαν εἰς τὸν συνάδελφόν μου ὅτι τὸ «δώδεκα» δὲν ἦτο δι' αὐτὴν ἡμερομηνία, ἐνῷ ἡ ἐρώτησίς του ἦτο κατ' οὐσίαν

τοιαύτη ὥστε νὰ τῆς ὑπενθυμίσῃ τὰ γενέθλια τοῦ θείου».

»Ὁμολογεῖ τότε ὅτι ὁ θεῖος αὐτὸς εἶναι θεῖος τὸν ὁποῖον περιμένει νὰ κληρονομήσῃ· ὅτι πάντοτε ὑπελόγισεν ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι τὴν σκέπτεται ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται σήμερον, διότι εἶναι πολὺ στενοχωρημένη ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

«Ἔτσι ἐσκέφθη ἀμέσως τὸν θεῖον της καὶ τὸν θάνατόν του, ὅτε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μία φίλη της, ρίπτουσα τὰ χαρτιὰ τῆς προέβλεψεν ὅτι συντόμως θὰ εἶχε πολλὰ χρήματα. Ἀμέσως τῆς ἦλθε κατὰ νοῦν ὅτι ὁ μόνος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ὁποῖον αὐτὴ καὶ τὰ παιδιά της ἠδύναντο νὰ λάβουν χρήματα ἦτο ὁ θεῖος· καὶ τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἐνεθυμήθη ὅτι ἡ σύζυγος αὐτοῦ τοῦ θείου εἶχεν ἤδη ὑποσχεθῆ νὰ ἀφήσῃ κάτι εἰς τὰ παιδιά της· ἀλλ' ἀπέθανεν ἄνευ διαθήκης καὶ ἴσως νὰ ἀνέθεσεν εἰς τὸν σύζυγόν της νὰ κάμῃ τὰ δέοντα.

«Ἡ ἐπιθυμία της ὅπως ὁ θεῖος ἀποθάνῃ ἦτο τόσον ἔντονος, ὥστε εἶπεν εἰς τὴν γυναῖκα ἡ ὁποία ἔρριπτε τὰ χαρτιά : «Μπορεῖτε νὰ κάμετε ἕνα ἄνθρωπον νὰ γίνῃ φονηᾶς.»

«Κατὰ τὰς τέσσαρας ἢ πέντε ἡμέρας αἱ ὁποῖαι ἐμεσολάβησαν μεταξὺ τῆς προφητείας καὶ τῶν γενεθλίων τοῦ θείου, ἀνεζήτησεν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς πόλεως ὅπου διαμένει αὐτὸς τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου του.

«Δὲν εἶναι λοιπὸν ἐκπληκτικὸν πῶς πρὸ τῆς ἐντόνου αὐτῆς ἐπιθυμίας τοῦ θανάτου, τὰ γενέθλια τοῦ θείου καὶ ἡ ἡμερομηνία της ὑπέστησαν τοιαύτην ἀπώθησιν ὥστε ἡ κυρία ὄχι μόνον ἐλησμόνησε τὴν πρᾶξιν τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἐτῶν ἐξετέλει τακτικῶς, ἀλλ' ἐπὶ πλέον δὲν τὴν ἐνεθυμήθη μετὰ τὴν ἐρώτησιν τοῦ συναδέλφου μου.

Ὁ ἀπωθηθεὶς ἀριθμὸς «*δώδεκα*» εὗρε μίαν διό-

δον χάρις εἰς τὴν παραδρομὴν τῶν «δώδεκα δακτύλων» καὶ ἔτσι *συνετέλεσεν* εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς παραδρομῆς.

«Λέγω *συνετέλεσε* διότι ὁ παράδοξος συνειρμὸς ἰδεῶν τὸν ὁποῖον φέρει κατὰ νοῦν ἡ λέξις «δάκτυλοι», μᾶς κάμνει νὰ ὑποπτευθῶμεν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων αἰτίων. Μᾶς ἐξηγεῖ ἐπίσης διατὶ ὁ ἀριθμὸς *δώδεκα* παρεμόρφωσε μίαν ἀσήμαντον φρᾶσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ γίνῃ λόγος περὶ δέκα δακτύλων.

«Ἰδοὺ ποῖος ἦτο ὁ συνειρμὸς οὗτος : εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ συζύγου μου ὅλοι ἔχουν ἓξ δάκτυλα εἰς κάθε πόδι.

«Ἓξ δάκτυλα ἀποτελοῦν κάποιαν ἀνωμαλίαν, ἕνα παιδὶ μὲ ἓξ δάκτυλα εἶναι λοιπὸν *ἕνα* παιδὶ παθολογικὸν καὶ δύο φορὰς ἓξ (δώδεκα) δάκτυλα ἀντιστοιχοῦν εἰς *δύο* παθολογικὰ παιδιά.

«Καὶ τοῦτο πράγματι συνέβαινε μὲ τὴν κυρίαν αὐτήν.

«Ἐνυμφεύθη νέα καὶ ἀπέκτησεν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκκεντρικός, παθολογικὸς ἄνθρωπος καὶ ηὐτοκτόνησεν ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον του, δύο παιδιά, διὰ τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἰατροὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶχον βαρεῖαν κληρονομικότητα καὶ ὅτι ἦσαν παθολογικά.

»Ἡ μεγαλυτέρα κόρη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν της, κατόπιν βαρείας κρίσεως κατατονίας· ὀλίγον βραδύτερον ἡ μικροτέρα, προσεβλήθη καὶ αὐτὴ κατὰ τὴν ἥβην ἀπὸ βαρείαν νεύρωσιν.

»Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ παθολογικὴ κατάστασις τῶν παιδιῶν παραλληλίζεται πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἀποθάνῃ ὁ θεῖος καὶ συγχέεται πρὸς τὸ ἰσχυρῶς ἀπωθηθὲν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγαλυτέραν ψυχικὴν ἔντασιν, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ διϊδωμεν ὅτι μία ἄλλη αἰτία προκαλέσασα τὴν παραδρομὴν ἦτο *ἡ ἐπι-*

θυμία τοῦ θανάτου τῶν παθολογικῶν αὐτῶν παιδιῶν.

»Ἡ προέχουσα σημασία τοῦ ἀριθμοῦ *δώδεκα* ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιθυμίας θανάτου ὀφείλεται ἀκόμη καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν φαντασίαν τῆς κυρίας αὐτῆς ἡ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως τοῦ θείου της συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου. Ὁ σύζυγός της ηὐτοκτόνησε τὴν 13ην, τὴν ἑπομένην δηλαδὴ τῶν γενεθλίων τοῦ θείου, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος εἶπεν εἰς τὴν ἀποτόμως χηρεύσασαν: «Καὶ νὰ συλλογίζεται κανεὶς πὼς χθὲς μόλις, ὅταν ἦλθε νὰ μᾶς δῇ ἦτο τόσον καλὸς καὶ τόσον περιποιητικός. καὶ σήμερα!...»

»Θὰ προσθέσω ἀκόμη ὅτι ἡ κυρία αὐτὴ εἶχε πολλοὺς πραγματικοὺς λόγους νὰ ἐπιθυμῇ τὸν θάνατον τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα δὲν τῆς ἔδιδον καμμίαν χαράν, ἀλλ' ἦσαν δι' αὐτὴν αἰτία θλίψεως καὶ στενοχωριῶν, ἀφοῦ ἡ παρουσία των τὴν ἐξηνάγκαζεν εἰς ὑποχρεωτικὴν χηρείαν καὶ τῆς ἐπέβαλλε νὰ παραιτηθῇ παντὸς ἐρωτικοῦ αἰσθήματος.

»Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν κατέβαλλεν ἐξαιρετικὸν κόπον διὰ νὰ μὴ δώσῃ καμμίαν ἀφορμὴν δυσαρεσκείας εἰς τὴν κόρην της, μὲ τὴν ὁποίαν προετίθετο νὰ μεταβῇ εἰς ἐπίσκεψιν: καὶ εἶναι γνωστὸν τὶ ὑπομονὴ καὶ τὶ ἀφοσίωσις χρειάζεται διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ κανεὶς αὐτό, ὅταν ἔχῃ νὰ κάμῃ μὲ μίαν μανιακὴν καὶ πόσας ἐκδηλώσεις ἐκνευρισμοῦ πρέπει νὰ συγκρατήσῃ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅ,τι τοῦ ἐπιβάλλει τὸ καθῆκόν του.

»Ἡ ἔννοια τῆς προκειμένης παραδρομῆς εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ ἑξῆς:

»Νὰ ἀποθάνῃ ὁ θεῖος, νὰ ἀποθάνουν τὰ παθολογικὰ παιδιὰ (μὲ ἄλλας λέξεις νὰ ἐξαλειφθῇ ὅλη ἡ παθολογικὴ οἰκογένεια), ἀλλὰ νὰ κληρονομήσω τὰ χρήματά των.

»Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ παραδρομὴ παρουσιά-

ζει μερικοὺς χαρακτῆρας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνευρίσκονται συχνὰ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν μιᾶς παραδρομῆς, καὶ δή :

»1) Τὴν ὕπαρξιν δύο αἰτίων συμπεπυκνωμένων εἰς ἓν στοιχεῖον.

»2) Ἡ ὕπαρξις τῶν δύο τούτων αἰτίων ἐκδηλοῦται εἰς τὸν ἀναδιπλασιασμὸν τῆς παραδρομῆς (δώδεκα νύχια, δώδεκα δάκτυλα).

»3) Μία ἀπὸ τὰς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ δώδεκα, ἡ ἰδέα τῶν δώδεκα δακτύλων, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀνωμαλίαν τῶν παιδιῶν, ἀντιστοιχεῖ εἰς ἔμμεσον παράστασιν· ἡ ψυχικὴ ἀνωμαλία παρίσταται δι᾿ ἀνωμαλίας σωματικῆς, τὸ ἀνώτερον παρίσταται διὰ τοῦ κατωτέρου.

Δρχ. 15